

ПРИЛОЖЕНИЕ

ТАБЛИЦЫ 1-14

1. Размеры и форма каменных надмогильных кладок конца XI–XVII вв.
2. Размеры могильных ям. Положение и ориентировка скелетов.
3. Типология погребального обряда каменных могильников Беларуси конца XI–XVII вв.
4. Бляшки от головного убора.
5. Височные кольца.
6. Серьги.
7. Бусы.
8. Браслеты.
9. Перстни
10. Топоры.
11. Датировки предметов погребального инвентаря каменных могильников Беларуси.
12. Состав и датировки закрытых комплексов каменных могильников Беларуси конца XI–XVII вв.
13. Каменные могильники инвентарные, частично инвентарные и безинвентарные.
14. Хронология каменных могильников Беларуси конца XI–XVII вв.

Размеры и форма каменных надмогильных кладок конца XI–XVII вв.

Таблица 1

№ п/п	Название памятника	Автор раскопок	Год раскопок	Раскоп/могила	Размеры кладки м	Форма кладки			Большие камни в ямо-ловьи		Примечания
						круглая	овальная	прямоугольная	в ямо-ловьи	в ямо-ловьи	
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
1.	д. Волга	А.В. Квятковская	1990	2	2,8х1,8х0,35		+	+	+		
				3	3,0х1,7х0,35		+				частично разрушена
				4/1	1,9х1,1х0,3			+	+	+	
				4/2	1,9х1,3х0,3			+	+		
				5	2,6х1,4х0,34			+			
				6	3,0х2,2х0,25		+		+		частично разрушена
				7	2,5х1,6х0,35			+			
				8	2,8х2,0х0,25			+	+	+	
				9	2,7х1,9х0,2			+		+	
				10	2,4х1,9х0,3			+			
				12	2,8х1,2х0,35			+	+		
				13	2,7х1,6х0,3			+			
				14	3,3х2,0х0,3			+			
				15	2,4х1,4х0,3			+	+		
				16	2,2х1,5х0,3			+			частично разрушена
				17	3,1х1,7х0,3			+	+	+	
				18	2,2х1,6х0,3			+	+		
2.	д. Венгвощина, ур. Гончариха	Э.А. Вольгер	1889 ¹	1	2,4х1,5			+			
				2	2,4х1,5			+			
				3	2,7х1,2			+			
				4	2,7х1,8			+			
				5	3,6		+				
				6	2,1х1,2			+			
				7	2,2х1,56						
				8	2,1х1,5						
				9	2,32х1,5						
				10	3,3						
				11	3,6х2,4		+				3 скелета в могиле
				12	3,0х1,56						
				13				+			
				15	3,3-3,6		+	+			
				16	3,24		+				
				17	4,2х2,4			+			

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
				17а	4,2x2,4			+			
				18	2,7x3,3		+				
				19	обложена большими плитообразными камнями						
3.	Вензовица, Борок	А.В. Квятковская	1986	1/1	2,1x1,2x0,25		+				частично разрушена
				1/3	2,6x1,2x0,3		+	+	+	+	частично разрушена
				1/8	3,2x1,3x0,25			+			частично разрушена
				1/9	2,1x1,8x0,3						частично разрушена
				3/1	2,1x1,2x0,2		+?				-
				3/3-4	1,9x1,8x0,25						-
				4/3	2,0x1,2x0,25		+				-
				4/6	2,6x2,1x0,25		+				-
				5/5	2,3x1,2x0,25		+				-
			1987	6/2	2,0x1,3x0,3		+				-
				6/3	2,2x1,7x0,2		+				-
				6/13	2,3x1,3x0,25		+				-
				6/18	2,3x2,1x0,3		+				-
				6/19	2,3x1,3x0,25			+			-
				7/1	2,5x1,4x0,2		+				частично разрушена
				9/2	2,2x1,2x0,25		+				частично разрушена
			1988	11/3	2,6x1,5x0,25		+				частично разрушена
				11/6	1,3x1,2x0,25			+			-
				11/7	1,3x1,0x0,3		+				-
				12/2	2,5x1,2x0,25		+				частично разрушена
				12/15	2,5x1,2x0,25		+			+	-
				12/16	2,5x1,8x0,25		+				-
				12/17	2,0x1,3x0,22		+?				-
				12/22	2,1x1,6x0,25		+?				-
				13/1	2,4x1,3x0,25		+	+?			-
			1989	14/3	3,0x1,4x0,35		+				-
				16/1	2,0x1,6x0,3		+				-
				16/2	2,6x1,8x0,3		+				-
				16/6	2,4x1,9x0,3		+				частично разрушена
				18/1	2,4x1,6x0,3		+				-
4.	д. Воробы	В.А. Шукевич ³	1891	1-6			6+		6+		

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
			1986	1	2,0x0,7x0,3		+		+		
5.	д. Горавци	В.Н. Рядевич		2	2,4x1,6x0,5		+			+	
				3	2,4x1,6x0,5		+		+	+	
				4	2,0x2,2x0,6		+		+	+	
				5	3,0x1,6x0,6		+				
6.	д. Дворчаны	В.А. Шукевич ³	1884-1885, 1889, 1894	1	2,0x1,75x0,3			+	+		
				2	2,0x1,75x0,3			+	+2		
				3				+	+		
				4	2,35x2,0x0,35			+	+		
				5	2,5x2,3x0,38			+	+		
				6	2,35x2,0x0,4			+			
				7	2,4x2,0x0,4		+		+		
				8	2,0x1,5x0,3		+				
				9	2,0x1,5x0,35		+				
				10	3,0x2,5x0,35			+	+		
				11	2,5x2,4x0,3		+				
				12	2,5x0,3		+				
				13	2,5x0,35		+				
7.	д. Ивашковичи	А.В. Квятковская	1981	1	2,9x1,6x0,25		+		+		Кладка кунолообразная
8.	д. Кукли	"	1988	2/10	2,7x1,7x0,25		+				Частично разрушена
			1989	4/4	2,1x1,3x0,3		+				"
				5/1	2,4x1,2x0,3		+				"
9.	д. Клепачи (оз. Бездонное)	"	1982	1/1	3,2x1,7x0,25		+				Частично разрушена
				1/2	2,6x1,2x0,25			+			
				1/3	2,6x1,1x0,25			+	+	+	
				1/4	1,3x0,7x0,2			+	+		
				1/5	1,9x0,8x0,2						Частично разрушена
				1/6	2,4x1,3x0,3			+			
				1/7	2,4x1,6x0,3			+			
				1/8	2,0x0,8x0,2			+			
				1/11	3,5x1,5x0,25		+?		+	+	Частично разрушена
				1/13	2,6x2,0x0,25			+	+	+	

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
				1/14	2,1x1,2x0,2			+	+2		
				2/1	2,6x1,3x0,2			+	+	+	
				2/2	2,2x1,2x0,2			+		+	
				2/3	2,4x1,4x0,2			+			
				3/1	2,8x1,3x0,2			+	+		
				3/2	2,3x1,1x0,25			+	+		
				3/3	2,0x1,2x0,25			+	+		На камне в изголовье - крест
				3/4	2,8x1,8x0,25		+		+	+	Частично разрушена
				4/1	2,0x1,5x0,2			+?	+		"--
				4/2	2,0x?x?				+	+	"--
				4/3	1,5x0,8x0,25		+				"--
				5/1	2x1,1x0,2		+?				"--
				5/2	1,2x0,7x0,2		+				Частично разрушена
				5/3	1,9x1,3x0,2		+				
				5/4	2,0x1,3x0,25		+		+		
				6/2							
				13	1,2x0,7x0,2			+	+	+	Частично разрушена
				6/5	2,4x1,5x0,2			+	+		
				6/6	1,3x0,8x0,2					+	"--
				6/7	2,0x?x?				+		"--
				6/8	0,9x0,6x0,2			+			
				6/10	1,6x0,7x0,2			+			Частично разрушена
				6/14	1,3x?x0,15				+		
				6/15	2,1x0,8x0,2			+	+		"--
				7/1	2,4x1,3x0,2		+				
				7/2	1,7x0,8x0,2			+	+		
				7/3	2,3x1,2x0,2		+				
				7/4	1,6x0,8x0,2		+				
				7/5	1,4x0,75x0,2		+		+		
				7/6	1,6x1,3x0,35		+		+		
				7/7	2,8x1,2x0,2			+	+	+	Частично разрушена
				8/1	1,7x1,3x0,3		+				

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
10.	д. Минер- щина	А.В. Квятковская	1982	8/2 8/3	2,8x2,0x0,25 1,6x1,0x0,25		+		+	+	Частично разрушена
				9/1 9/2	2,6x1,5x0,2 2,6x1,5x0,25		+		+	+	Частично разрушена
				9/3 9/4	1,8x1,0x0,2 2,5x1,6x0,2		+		+		"--
				9/6	2,6x1,3x0,25		+		+		
				10/1 10/2	2,6x1,1x0,25 2,0x1,3x0,25		+		+	+	Частично разрушена
				10/3	1,4x0,9x0,25		+			+	
				2/1 2/2	1,9x1,0x0,2 2,6x1,0x0,2		+		+	+	"--
				2/4 2/5	2,1x0,9x0,2 2,5x0,9x0,2		+		+	+	"--
				2/7	2,0x1,0x0,2		+		+	+	"--
				2/8	2,2x0,8x0,3		+		+2	+	
				3/1	1,8x0,9x0,2		+		+	+	"--
				3/4	2,2x0,9x0,2		+		+	+	"--
				3/13 3/15	2,0x0,7x0,2 1,3x1,0x0,25		+		+	+	
11.	д. Новосел- ки, Зельвен- ский р.	А.В. Квятковская	1981	1/1 1/2	1,5x0,6x0,25 1,6x1,7x0,25			+	+	+	
				1	2,25x1,2x0,25		+		+	+	
12.	д. Новосел- ки, Волко- выский р.	А.В. Квятковская	1981	2 3	2,2x1,2x0,2 1,0x0,5x0,2		+		+	+	
				4	2,3x1,2x0,25		+		+	+	
13.	д. Перевоз	"--	1990	1 5 6 7 8	2,8x1,2x0,2 2,78x2,5x0,35 2,94x1,74x0,3 2,5x1,68x0,35 2,56x1,1x0,3		+		+	+	
				9 10	2,48x1,0x0,25 2,0x0,9x0,25		+		+	+	Частично разрушена
								+	+		"--

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
				11	2,0x1,25x0,25		+				
				13	2,5x1,35x0,3			+	+	+	
				14	2,8x1,88x0,3			+	+2	+	
14.	д. Подрось	Я.Финке ¹	1936	14	3,0x1,4x0,25		+				Частично разрушена
				15	3,3x1,4x0,4		+				Камни в 3 слоя
				16	2,7x1,6x0,4						
				18	2,9x1,7		+				
				19	2,6x1,6		+				
				20	3,4x2,0		+				Частично разрушена
				21	3,2x1,3		+14	+	+14		
15.	д. Пузели	В.А. Шукевич ²	1884	1-14							
16.	д. Ростевичи	А.В. Квятковская	1981	1	2,4x1,15x0,35		+	+			Частично разрушена
				2	2,75x1,0x0,35		+	+			
17.	д. Снежная	-"	1990	1/1	2,9x1,2x0,25		+	+	+		Частично разрушена
				2	1,8x0,8x0,25			+			
18.	д. Щурок, Гребля	-"	-"	4	2,8x1,2x0,25			+			
				Тр.							
				1/1	2,4x1,5x0,25		+				Частично разрушена
				Тр.							
				1/3	2,5x1,5x0,25		+				

¹ Дело Императорской археологической комиссии о раскопках Э. А. Вольтера в Виленской губернии// АНИИМК, ф. 1, л. 43/1889, л.49-80.

² Дело Императорской археологической комиссии о раскопках В. А. Шукевича в Лидском и Трокемском уездах Виленской губернии// АНИИМК, ф. 1, л. 103/1890, л. 43-43а.

³ Дело Императорской археологической комиссии о раскопках В. А. Шукевича в Виленской губернии// АНИИМК, ф. 1, л. 90/1894, л. 28-41.

⁴ Jaskapis D. Materialy z badan wczesnośrednio-wiecznego cmentarzyska w miejscowosci Podrosь koło Wołkowuska w BSSR/Rozznik Białostocki. Białystok. 1962, t. 3, s. 337-361.

⁵ Дело Императорской археологической комиссии о раскопках В. А. Шукевича в Лидском и Трокемском уездах Виленской губернии// АНИИМК, ф. 1, л. 13а/1888, л. 49 и об.

Размеры могильных ям. Положение и ориентировка скелетов.

Таблица 2

Название памятника	Автор и год раскопок	раскоп/могила	размеры могильной ямы (м)	Положение скелетов			Положение рук	Ориентировка скелетов	Наличие деревянных обставок, гроба	Примечание
				навышничь, вытянуто	на левом боку	на правом боку				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Белица	А.В. Квятковская, 1990	1/1	2,0x0,8 гл. 0,8	+			сложены на животе	СЗ	Деревянный тлен от ломовины	
-"	-"	1/2	2,0x0,8 гл. 1,05					СЗ	-"	
-"	-"	1/3	2,2x0,85 гл. 1,1	+			скрещены на животе	3	-"	2 детских черепа и фрагменты трубчатых костей
-"	-"	1/4	2,0x0,8 гл. 0,84	+			сложены на животе	СЗ	-"	
-"	-"	1/5	2,0x0,8 гл. 0,7	+			не сохранились	С	-"	
-"	-"	1/6	2,1x0,8 гл. 0,94	+			правая-на животе, левая вдоль туловища	С	-"	
		2/1	2,0x0,9 гл. 0,85	+			левая-на животе, правая согнута в локте и лежала на плече	С	-"	В могиле выявлены железные гвозди
		2/2	2,0x0,9 гл. 0,77	+			левая-вдоль туловища, правая не сохранилась	С	-"	-"
		2/3	2x0,8 гл. 0,9	+			сложены на поясе	С	-"	железные гвозди
-"	-"	3/1	1,7x0,8 гл. 0,9					ССЗ	-"	Потребление разрушено
-"	-"	3/2	2,0x0,85 гл. 0,85					С	-"	-"
-"	-"	3/3	2,0x0,8 гл. 0,8					ССЗ	-"	-"
-"	-"	4/1	1,9x0,8 гл. 0,71					СЗ	-"	-"
-"	-"	4/2	1,9x0,75 гл. 0,85					3	-"	-"
-"	-"	4/3	1,85x0,8 гл. 0,92	+			сложены на поясе	3	-"	-"

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
-"	-"	4/4	2,2x0,8 гл. 0,9					СЗ	-"	-"
-"	-"	4/5	2,0x0,75 гл. 0,8					СЗ	-"	-"
-"	-"	4/6	2,0x0,8 гл. 0,87					3	-"	-"
-"	-"	5/1	2,0x0,85 гл. 0,7					СЗ	-"	-"
-"	-"	5/2	2,0x0,8 гл. 0,72					СЗ	-"	-"
-"	-"	5/3	2,0x0,85 гл. 0,92					СЗ	-"	-"
-"	-"	5/4	2,0x0,8 гл. 0,81	+			Правая согнута в локте и лежала на плече; левая на поясе.	СЗ	-"	-"
-"	-"	5/5	2,0x0,8 гл. 0,85					СЗ	-"	Выявлены 3 череп и кости конечностей, лежащие в беспорядке
-"	-"	5/6	1,9x0,8 гл. 0,8	+			Согнуты в локтях, лежали на правом плече	СЗ	-"	-"
-"	-"	5/7	гл. 0,8						-"	Погребение разрушено
-"	-"	5/8	гл. 0,7					СЗ	-"	-"
-"	-"	5/9	2,0x0,8 гл. 0,8	+			Сложены на поясе	С	-"	Отсутствуют малые берцовые кости
-"	-"	6/1	2,0x0,8 гл. 0,8	+			Сложены на поясе	СЗ	-"	-"
-"	-"	6/2	гл. 0,85					СЗ	-"	погребение разрушено
-"	-"	6/3	гл. 0,87					СЗ	-"	-"
-"	-"	6/4	гл. 0,9					СЗ	-"	-"
-"	-"	ш. 1/1	2x0,8 гл. 0,75	+				СЗ	-"	-"
Вензювци-на (ур. Гончариха)	Э.А. Вольгер 1889	1	гл. 0,9	+				3		
-"	-"	2	гл. 1,26	+			Сложены на груди	3		
-"	-"	3	гл. 1,12	+				3		
-"	-"	4				+		В		
-"	-"	5	1,0							
-"	-"	6	0,9	+						
-"	-"	7	0,96	+				В		
-"	-"	8	0,9	+				3		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
-"	-"	9	0,9					3		
-"	-"	10	0,95	+	+					
-"	-"	11	гл. 0,9	+						2 скелета в одной могиле
-"	-"	12	гл. 0,9	+						
-"	-"	13	гл. 1,2	+						
-"	-"	14	гл. 1,5	+				3		2 скелета в могиле
-"	-"	15	гл. 1,8	+				3		
-"	-"	16	гл. 0,75	+				3		
-"	-"	17	гл. 1,2	+				3		
-"	-"	17a	гл. 1,2	+				3		
-"	-"	18	гл. 1,2	+				3		
-"	-"	19	гл. 0,6	+				3		
-"	В.А. Шукевич, 1889	1	гл. 1,06	+			левая-согнута в локте и лежала на правом плече; правая под прямым углом вдоль туловища	3		
-"	-"	2	гл. 1,07	+			скреплены на животе	3		
-"	-"	3	гл. 1,07	+			вдоль туловища	3		
-"	-"	4	гл. 1,07	+			-"	3		
-"	-"	5		+			-"	3		
-"	-"	6		+			-"	3		
-"	-"	7		+			-"	3		
-"	-"	8		+			-"	3		
-"	-"	9	гл. 1,38	+			-"	3		
-"	-"	10	гл. 1,29	+			-"	3		
-"	-"	11	гл. 0,9	+			-"	3		
-"	-"	12	гл. 1,51	+			-"	3		
-"	1890									
-"	-"	1	гл. 0,8	+				3		
-"	-"	2	гл. 1,07	+				3		
-"	-"	3	гл. 1,12	+			вдоль туловища	3		
-"	-"	4	гл. 1,07	+			скреплены на груди	3		
-"	-"	5	гл. 1,06	+			вдоль туловища	3		
-"	-"	6	гл. 1,12	+			-"	3		
-"	-"	7	гл. 1,06	+			-"	3		
-"	-"	8	гл. 1,12	+			скреплены на груди	3		
-"	1892	1	гл. 1	+			скреплены на животе	3	обставлен досками	
-"	-"	2	гл. 0,8	+			согнута в	3	Прикрыт	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
-	-	3	гл. 1,3	+			локтях: левая на левом плече, правая на правом		досками	
-	-	4	гл. 1,1	+			Правая - на животе, левой - нет		обставлен досками	
-	-	5	гл. 1,3	+			Правая - вдоль туловища, левая - на груди			
-	-	6	гл. 1,3	+				скреплены на груди		
-	-	7	гл. 1	+			Сложены на животе	ЮЗ	Древесный тлен от обставок	
Ветзовщи- на, Борок	А.В. Квятковс- кая 1986	1/1	2,0x0,8 гл. 1,1	+				3 с откл. к Ю	ЮЗ	Древесный тлен от обставок и деревянная закладка
-	-	1/2	2,0x0,7 гл. 0,94	+			не сохранились	ЮЗ	Древесный тлен от обставок	
-	-	1/3	2,0x0,8 гл. 0,92	+			-	ЮЮЗ	-	Выявлены 2 черепа без костей скелетов
-	-	1/4	2,0x0,8 гл. 0,93	+						Выявлен только череп
-	-	1/5	1,6x0,6 гл. 0,98							Выявлен только череп
-	-	1/6	1,6x0,6 гл. 0,7				Сложены на пояс	ЮЗ	Древесный тлен от обставок	Выявлен только череп
-	-	1/7	2,0x0,7 гл. 0,7	+						Выявлены фрагменты черепа
-	-	1/8	1,6x0,6 гл. 0,85							
-	-	1/9	1,65x0,6 гл. 0,7				Левая - вдоль туловища; правая согнута в локте и лежала на плече	ЮЗ	Древесный тлен от обставок	
-	-	2/1	1,6x0,65 гл. 0,9	+						
-	-	2/2	1,6x0,7 гл. 0,9							Погребение разрушено
-	-	2/3	0,9x0,5 гл. 0,75	+			вдоль туловища	3	Древесный тлен	Выявлены фрагменты черепа
-	-	3/1	1,6x0,6 гл. 0,9					3		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
-	-	3/2	1,8x0,6 гл. 0,8	+			не сохранились	3 с отклонением к Ю	Древесный тлен от обставок	
-	-	3/3	1,5x0,6 гл. 0,72	+				3	-	Выявлен только череп
-	-	3/4	1,4x0,6 гл. 0,75	+				3	-	Скелета не было
-	-	3/5	1,7x0,7 гл. 0,85							Выявлен только череп
-	-	3/6	1,55x0,65 гл. 0,68					3		Выявлен только череп
-	-	4/1	2,0x0,8 гл. 0,96	+			правая на животе, левая - не сохранилась	Ю	Древесный тлен от обставок	
-	-	4/2	2,0x0,8 гл. 0,92	+			не сохранились	Ю	-	
-	-	4/3	1,8x0,8 гл. 1	+				Ю	-	
-	-	4/4	1,6x0,8 гл. 0,98	+			правая на плече левой, левая - на груди	Ю	-	
-	-	4/5 ₁	2,1x1,1 гл. 0,92	+			сложены на животе(?)	Ю	-	
-	-	4/5 ₂			+			Ю	-	Костяк плохо сохранился
-	-	5/1	1,5x0,6 гл. 0,7	+			левая - вдоль туловища, правая - не сохранилась	Ю	-	
-	-	5/2	1,65x0,7 гл. 0,88	+			сложены на животе	ЮЗ	-	
-	-	5/3	2,0x0,8 гл. 0,92	+				ЮЗ	-	
-	-	5/4	1,4x0,6 гл. 0,9	+			не сохранились	ЮЮЗ	-	
-	-	5/5	2,0x0,8 гл. 0,92	+			скреплены на груди	ЮЗ	-	
-	-	5/6	2,0x0,8 гл. 0,9	+			правая - на левом плече, левая - не сохранилась	ЮЮЗ	-	
-	1987	6/1	1,8x0,65 гл. 0,8	+			правая - на тазовых костях, левая - на плече правой	ЮЗ	-	
-	-	6/2	1,8x0,7 гл. 0,9	+			правая на левом плече, левая - на локте правой	ЮЗ	-	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
-	-	6/3	1,8x0,6 гл. 0,89	+			сложены на животe	ЮЮЗ	-	
-	-	6/4	1,7x0,65 гл. 1,04	+			-	ЮЗ	-	
-	-	6/5	1,95x0,7 гл. 0,88	+			сложены на животe	ЮЗ	-	
-	-	6/6	2,0x0,75 гл. 0,7	+			не сохранились	ЮЗ	-	
-	-	6/7	2,1x0,7 гл. 0,85	+			правая на тазовых костях, левая на правом плече	ЮЗЗ	-	
-	-	6/8,	1,9x0,75 гл. 0,6	+			правая на плече левой, левая на животe	З с отслоением к Ю	-	
-	-	6/8,	гл. 0,8					ЮЗ	-	Погребение разрушено
-	-	6/9	1,8x0,65 гл. 0,9	+			левая на плече правой, правая на животe	ЮЮЗ	-	
-	-	6/10	1,9x0,6 гл. 0,8	+			сложены на животe	ЮЮЗ	-	Выявлен только череп
-	-	6/11	1,3x0,5 гл. 0,92						-	
-	-	6/12	1,7x0,6 гл. 0,91	+			вдоль туловища	ЮЗЗ	-	
-	-	6/13	2,0x0,6 гл. 0,7	+			сложены на животe	ЮЮЗ	-	Выявлен только череп во фрагментах
-	-	6/14	1,05x0,5 гл. 0,9						-	
-	-	6/15	1,5x0,6 гл. 0,7	+			не сохранились	ЮЮЗ	-	
-	-	6/16	1,7x0,6 гл. 1,02	+			правая на левом плече, левая на животe	ЮЗ	-	
-	-	6/17	1,8x0,65 гл. 0,88	+			левая на левом плече, правая на животe	ЮЗ	-	
-	-	6/18	1,7x0,6 гл. 0,8	+			левая на локте правой, правая на животe	ЮЗ	-	
-	-	6/19	2,0x0,7 гл. 0,8	+			правая вдоль туловища, левая на кисти правой	ЮЮЗ	-	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
-	-	7/1	2,2x0,6 гл. 0,85	+			не сохранились	ЮЗ	Костяк лежал на ветках	
-	-	7/2	2,0x0,7 гл. 0,98	+			-	ЮЗ	Древесный тлен от обставок	
-	-	7/3	1,8x0,7 гл. 0,85	+			правая рука на локте левой, левая на груди	ЮЗ	-	
-	-	7/4	1,8x0,6 гл. 0,96	+			сложены на животe	ЮЮЗ	-	
-	-	7/5	1,8x0,6 гл. 0,85	+			не сохранились	ЮЗ	-	
Вензю- щина, Борок	А.В. Квят- ковская 1987	8/1	1,9x0,6 гл. 0,66	+				Ю	древесный тлен от обставок	
-	-	8/2	0,9x0,5 гл. 0,92	+			сложены на животe	Ю	-	
-	-	8/3	1,9x0,7 гл. 0,7	+			-	Ю с отслоением к 3	-	
-	-	8/4	1,9x0,7 гл. 0,95	+			Правая - вдоль туловища, левая - на животe (?)	Ю	-	
-	-	8/5	2,0x0,7 гл. 1	+			сложены на животe	ЮЗ	-	
-	-	8/6	1,6x0,6 гл. 0,9	+			правая вдоль туловища, левая на животe	ЮЗ	-	
-	-	8/7	1,85x0,6 гл. 0,6	+			скрещены на животe	ЮЗ	-	
-	-	8/8	1,7x0,5 гл. 0,94			+	не сохранились	ЮЗ	-	Скелет почти полностью сгнил
-	-	8/9	1,02x0,5 гл. 0,65					ЮЗ	-	
-	-	8/10	1,8x0,7 гл. 0,95	+			левая на правом плече, правая не сохранилась	ЮЗ	-	
-	-	8/11	1,1x0,5 гл. 0,6					ЮЗ	-	Скелет сгнил
-	-	9/1	1,3x0,6 гл. 0,8					ЮЗЗ	древесный тлен от обставок	Погребение разрушено
-	-	9/2	1,8x0,7 гл. 0,94	+			Сложены на животe	ЮЗЗ	-	
-	-	9/3	2,0x0,75 гл. 1,15	+			-	ЮЗЗ	-	
-	-	9/4	1,8x0,7 гл. 0,8	+			Правая на животe, левая	ЮЗ	-	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
-	-	9/5	2x0,7 гл. 0,8	+			не сохранилась Сложены на животе	ЮЗ	-	11
-	-	10/1	1,6x0,6 гл. 0,9	+			Сложены на тазовых костях	ЮЗ	-	
-	-	10/2	2x0,7 гл. 0,96	+			Руки вдоль туловища	ЮЗ	-	
-	-	10/3	1,65x0,6 гл. 1,05					ЮЗ	-	Погребение разрушено
-	-	10/4	0,86x0,5 гл. 0,92					ЮЮЗ	-	
-	-	10/5	1,9x0,6 гл. 0,8	+			Сложены на поясе	ЮЗ	-	
1988		11/1	1,9x0,6 гл. 0,83	+			Сложены на груди	ЮЗ	-	
-	-	11/2	1,9x0,65 гл. 0,87	+			не сохранились	ЮЗ	-	
-	-	11/3	1,3x0,5 гл. 1,03					ЮЮЗ	древесный тлен от обставок	
-	-	11/4	1,8x0,6 гл. 0,77	+			Правая согнута в локте и лежала на плече левой, левая на животе	ЮЗ	-	
-	-	11/5	2,2x0,7 гл. 1,03	+			Сложены на животе	ЮЗ	-	
-	-	11/6	1x0,45 гл. 0,84					ЮЮЗ	-	Выявили фр-ты череп
-	-	11/7	1,05x0,45 гл. 0,7					ЮЮЗ	-	
-	-	11/8	1,5x0,6 гл. 0,82					ЮЗ	-	
-	-	11/9	1,8x0,6 гл. 0,98	+			Скрещены на животе	ЮЮЗ	-	
-	-	11/10	1,0x0,5 гл. 0,8					ЮЗ	-	Выявили фр-ты череп
-	-	11/11	2,2x0,8 гл. 1,27	+			сложены на животе	ЮЮЗ	-	
-	-	12/1	2x0,7 гл. 0,83	+			не сохранились	ЮЗ	-	
-	-	12/2	1,8x0,6 гл. 0,88	+			скрещены на груди	ЮЗ	-	
-	-	12/3	1,4x0,5 гл. 0,73	+			не сохранились	ЮЗ	-	
-	-	12/4	1,9x0,65 гл. 1,06	+			сложены на животе	ЮЮЗ	-	
-	-	12/5	1,9x0,6 гл. 1,01	+			скрещены на груди	ЮЮЗ	-	
-	-	12/6	1,1x0,5 гл. 0,8					ЮЮЗ	-	Выявили только череп
-	-	12/7	1,6x0,55 гл. 0,81	+			Скрещены на груди	ЮЮЗ	-	
-	-	12/8	1,9x0,6 гл. 0,84	+			Скрещены на груди	ЮЗ	-	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
		12/9	2,0x0,6 гл. 0,83	+			Скрещены на животе	ЮЗ	-	
		12/10	1,3x0,5 гл. 1					ЮЗ	-	Выявлены фр- ты черепа
		12/11	1,3x0,55 гл. 0,66					ЮЗ	-	
		12/12	0,9x0,45 гл. 0,65					ЮЗ	-	
		12/13	1,9x0,65 гл. 0,95	+			сложены на животе	ЮЮЗ	-	
		12/14	1,9x0,6 гл. 1,03	+			правая на животе, левая вдоль туловища	ЮЗ	-	
		12/15	2,0x0,65 гл. 1,07	+			левая на животе, правая чуть ниже	ЮЗ	-	
		12/16	2,1x0,7 гл. 1,2	+			сложены на животе	ЮЗ	-	
		12/17	1,9x0,6 гл. 1,04	+			сложены на животе, слвн- наты влево	ЮЗ	-	
		12/18	1,7x0,6 гл. 1,09	+			не сохранились	ЮЗ	-	Выявлены только фрагменты череп
		12/19	1,1x0,5 гл. 0,97					ЮЗ	-	
		12/20	1,8x0,65 гл. 1,24	+			не сохранились	ЮЗ	-	
		12/21	1,9x0,65 гл. 0,9	+			правая на груди, левая не сохранилась	ЮЗ	-	нет левых берцовых костей
		12/22	1,8x0,6 гл. 0,98	+			сложены на левой тазовой кости	ЮЗ	-	
		13/1	1,8x0,65 гл. 1,2	+			Левая на животе, правая согнута в локте и лежала на плече	ЮЗ	-	
		13/2	1,65x0,6 гл. 1,1	+			плече	ЮЗ	-	
1989		14/1	1,85x0,7 гл. 0,71	+			не сохранились	ЮЗ	-	
		14/2	1,75x0,6 гл. 0,6	+			правая сложена на животе, левая согнута в локте и лежала на плече правой	ЮЗ	-	
		14/3	2,2x0,75 гл. 0,6	+			не сохранились	ЮЮЗ	-	
							правая на правом плече, левая на левом	ЮЮЗ	-	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
		14/4	0,8x0,4 гл. 0,7	+				ЮЗ	-"	11
		14/5	1,1x0,55 гл. 0,6						без обставок	Выявлен череп и фрагмент правой плечевой кости
		14/6	1,9x0,67 гл. 0,65	+			правая на левом плече, левая на животе	ЮЗ	-"	
		14/7	1,9x0,7 гл. 0,85	+			правая на левом плече, левая не сохранилась	ЮЗ	древесный тлен от обставок	
		14/8	1,9x0,7 гл. 0,65	+			правая согнута в локте и лежала около нижней челюсти, левая не сохранилась	ЮЗ	древесный тлен и куски досок	
		14/9	2,0x0,7 гл. 0,84	+			скреплены на груди	ЮЗ	-"	
		16/1	1,75x0,65 гл. 0,76	+			согнуты в локтях и кисти-ми лежали на плечах	ЮЗ	-"	
		16/2	1,8x0,8 гл. 1,1	+			не сохранились	ЮЗ	без обставок	
		16/3	1,9x0,8 гл. 1	+			-"	ЮЮЗ	без обставок	
		16/4	1,7x0,7 гл. 0,76					ЮЮЗ	Древесный тлен от обставок	погребение разрушено
		16/5	2,2x0,8 гл. 0,84	+			правая на левом плече, левая вдоль туловища	ЮЗ	-"	
		16/6	2,0x0,8 гл. 0,8	+			сложены на тазовых костях	ЮЮЗ	-"	
		16/7	2,0x0,8 гл. 1,38					ЮЮЗ	-"	скелет почти весь сгнил
		17/1	1,05x0,55 гл. 0,9					ЮЗ	древесный тлен от обставок	выявлены фрагменты черепа и ребер
		17/2	1,9x0,7 гл. 1,06	+			правая на тазовой кости, левая на кисти правой	ЮЗ	-"	
		18/1	1,75x0,65 гл. 0,86	+			сложены на животе	ЮЗ	-"	
		18/2	1,8x0,7 гл. 0,91	+			сложены на груди	ЮЗ	-"	
		18/3	0,85x0,5 гл. 0,66					ЮЗ	-"	костяк лежал на

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Волча	А.В. Квятковская 1990	1/1	2,0x0,75 гл. 1,6	+			сложены на груди	3 с отслоением к Ю	тонких ветках без домовины	
-"	-"	1/2	2,0x0,75 гл. 1,23	+			скреплены на груди	ЮЗ	древесный тлен от обставок	
-"	-"	p.2	2,0x0,75 гл. 1,2	+			правая согнута в локте, лежала на тазовой кости, левая на локте правой	3		
-"	-"	p.3	2,0x0,75 гл. 1,3	+			сложены на животе	3 с отслоением см. к Ю	-"	
-"	-"	4/1	1,05x0,55 гл. 0,8	+			сложены на поясе	-"	-"	
-"	-"	4/2	1,7x0,7 гл. 0,95	+			сложены на животе	-"	-"	
-"	-"	p.5	2,0x0,8 гл. 1,3	+			-"	3 с отслоением см. к Ю	-"	
-"	-"	p.6	2,1x0,8 гл. 1,2	+			сложены на поясе	3 с отслоением см. к Ю	-"	
-"	-"	p.7	2,1x0,75 гл. 1,4	+			правая на животе, левая согнута в локте и лежала на плече	3	-"	
-"	-"	p.8	2,0x0,8 гл. 0,73	+			сложены на животе	3 с отслоением см. к Ю	-"	
-"	-"	p.9	2,0x0,75 гл. 1,24	+			сложены на поясе	3	-"	
-"	-"	p.10	1,8x0,7 гл. 1,18	+			сложены на животе	3 с отслоением см. к Ю	-"	
-"	-"	p.11	1,8x0,65 гл. 1,49	+			правая на правом плече, левая на груди	3	-"	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
-	-	р.12	2,0x0,8 гл. 1,06	+			сложены на поясе	Ю33	-	11
-	-	р.13	2,0x0,7 гл. 1,2	+			-	3 с отклонением к С	-	
-	-	р.14	1,9x0,7 гл. 0,8	+			-	3	-	
-	-	р.15	2,0x0,75 гл. 0,85	+			правая на плече, левая на плече	3	-	
-	-	р.16	2,0x0,75 гл. 0,65	+			вдоль туловища	3	-	
-	-	р.17	1,8x0,7 гл. 0,75	+			левая на поясе, правая на тазовых костях	Ю	-	
-	-	р.18	2,0x0,8 гл. 0,7	+			сложены на поясе	Ю	-	
Воробы, ур. Чернышки	В.А. Шукевич 1891	1	гл. 1,2							
		2	гл. 1,2							
		3	гл. 1							
		4	гл. 1							
		5	гл. 1							
		6	гл. 1							
Горавец	В.Н. Рябцевич 1986	1	2,0x0,7 гл. 0,45	+			сложены на поясе	Ю3	скелет обложен плахами	
		2	2,2x0,8 гл. 0,7	-			-	Ю3	скелет сверху прикрыт плахой	
		3	1,7x0,7 гл. 0,75	+			скреплены на поясе	3		
		4	2,0x0,7 гл. 0,8	+			скреплены на груди	3	скелет по бокам обложен плахами	
		5	1,9x0,5 гл. 0,7	+			вдоль туловища	Ю3		
Дворчань, ур. Каричиха	В.А. Шукевич 1885	1	гл. 1	+				Ю3	обставлен по бокам и сверху досками	
		2	гл. 1,25	+				Ю3	обставлен досками, верхняя обуглена	
		3	гл. 1,2	+				Ю3		
		4	2,0x1,5 гл. 1,2	+				Ю3		
		5	1,85x1,25 гл. 1,15	+				Ю3	обставлен с боков и сверху досками, верхняя обуглена	
		6	1,8x1,25 гл. 1,1	+				Ю3		
		7	2,0x1,25 гл. 1,05	+				Ю3	обставлен досками,	

5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	1889	1	гл. 1,25	+			вдоль туловища	Ю33	верхняя обуглена	
		2	гл. 1,06	+			-	Ю33	-	
		3	гл. 1,06	+			-	Ю33	-	
	1891	4	гл. 1,29	+			скреплены на животе			В могилах 2 детских скелета
		5	гл. 0,8	+			-		следы досок по бокам скелета	
		2	гл. 0,9	+						
	1894	8	1,5x1,0 гл. 1	+				Ю3		
		9	1,9x1,5	+			вдоль туловища	ЮВ		
		10	2,0x1,6 гл. 1,3	+			сложены на животе	Ю3		
		11	2,0x1,25 гл. 1,2	+			левая на животе, правая вдоль туловища	Ю3		
		12	1,75x1,2 гл. 1	+			вдоль туловища	Ю3		
		13	2,0x1,3 гл. 1	+			руки сложены на груди	Ю3		
	1895	Тр. 1/1	гл. 0,8	+			сложены на животе	3		
		Тр. 1/2	гл. 1	+			вдоль туловища	Ю3		
		Тр. 2/3	гл. 0,9	+			сложены на животе	3		
		Тр. 2/4	гл. 1,2	+			-	3		
		Тр. 2/5	гл. 1	+			скреплены на груди	Ю33		
		Тр. 3/6	гл. 1,1	+			правая согнута и лежала на груди, левая вдоль туловища	С33		
		Тр. 3/7	1	+			сложены на животе	3		
		Тр. 4/8	0,85	+			-	3		
		1	2,0x0,85 гл. 1,1	+				3	гроб целый	
Ивашковичи Коматово	А.В. Квялковская 1981	ш. 1/1	1,7x0,65 гл. 1,25					3	Древесный тлен и куски досок от гроба, жел. гвозди	Погребение разрушено
	А.В. Квялковская 1989	ш. 1/1	1,7x0,65 гл. 1,25					3	-	
Косовщина	А.В. Квялковская 1991	ш. 1/2	1,5x0,6 гл. 1,63	+			не сохранились	С3		2 детских черепа,
		ш. 1/1	1,7x0,8 гл. 0,6					3	-	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
		ш. 1/2	2,0x0,8 гл. 1	+			сложены на пояс	3	Древесный тлен от обставок	несколько фрагментов трубчатых костей
Кухли	А.В. Квятковская 1988	ш. 1/3	2,0x0,8 гл. 1	+			---	3	---	
		1/1	2,0x0,7 гл. 1,01	+			левая на плече правой, правая на животе	Ю	древесный тлен от обставок	
		1/2	1,85x0,7 гл. 0,85	+			не сохранились	Ю	---	
		1/3	1,9x0,8 гл. 0,83	+			правая на плече левой, левая под локтем правой	Ю	---	
		1/4	1,3x0,55 гл. 0,87	+			левая на животе, правая не сохранилась	Ю	древесный тлен от обставок	
		1/5	2,0x0,7 гл. 1,1	+			не сохранилась	Ю	---	
		1/6	1,6x0,6 гл. 1,01	+			не сохранилась	Ю33	---	
		1/7	1,5x0,55 гл. 0,72	+			не сохранилась	Ю3	---	
		1/8	1,7x0,65 гл. 1,11	+			не сохранилась	Ю3	---	
		1/9	1,75x0,65 гл. 1,18	+			правая на левой бедренной кости, левая - не сохранилась	Ю33	---	
1/10	1,5x0,6 гл. 0,83	+			не сохранилась	Ю	---			
2/1	1,5x0,6 гл. 0,95	+			не сохранилась	Ю33	---			
2/2	гл. 0,98						---		на глубине 0,98 м выявлен череп без лицевого отдела	
2/3	1,5x0,6 гл. 0,87						Ю33	---	---	
2/4	1,3x0,5 гл. 0,85						Ю3	---	Выявили череп плохой сохранности	
2/5	1,8x0,6 гл. 1,18	+					ЮЮ3	---	скелет во фрагментах	
2/6	2,0x0,65 гл. 0,94	+						---		
2/7	2,0x0,7 гл. 1,33	+					Ю3	---		
2/8	2,2x0,7 гл. 1,04	+					Ю33	---		
2/9	1,5x0,6 гл. 1,06	+					Ю33	---		
2/10	2,1x0,75 гл. 1,08	+					Ю33	---		
							правая на плече левой, левая кистью под			

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
		2/11	2,1x0,65 гл. 0,77	+			локтем правой, левая на поясе, правая не сохранилась	Ю3	---	
1989		3/1	1,3x0,6 гл. 1,14	+			не сохранились	ЮЮ3	---	
		3/2	1,6x0,6 гл. 1,1	+			вдоль туловища	Ю3	---	
		3/3	2,1x0,7 гл. 0,72	+			сложены на животе	Ю3	---	
		3/4	1,9x0,6 гл. 1,1	+			правая на локте левой, левая на правом бедре	Ю3	---	
		4/1	1,7x0,6 гл. 0,9	+			не сохранились	ЮЮ3	---	
		4/2	1,75x0,7 гл. 0,75	+			правая на животе, левая на груди	Ю	---	
		4/3	1,5x0,6 гл. 0,93	+			не сохранились	ЮЮ3	---	
		4/4	1,55x0,6 гл. 0,96	+			сложены на груди	ЮЮ3	---	
		4/5	1,65x0,6 гл. 0,74	+			левая вдоль туловища, правая на животе	ЮЮ3	---	
		4/6	1,25x0,6 гл. 0,94	+			скрещены на груди	ЮЮ3	---	
5/1	1,7x0,6 гл. 1,15	+				---	---		выявлены фрагменты черепа	
5/2	1,7x0,65 гл. 0,65	+					Ю3	---		
5/3	1,8x0,7 гл. 0,94	+					ЮЮ3	---		
6/1	1,9x0,7 гл. 1	+				сложены на животе	С3	выявлены куски досок		
6/2	1,4x0,55 гл. 0,7					---	Ю3	древесный тлен от обставок		
6/3	1,8x0,6 гл. 0,93	+				правая согнута в локте и лежала на плече, левая на животе	3	---		
6/4	2,1x0,7 гл. 1,1	+				правая на правом плече, левая на животе	3	---	нет обеих малых берцовых костей	
		Тр. 1/1	1,9x0,75 гл. 0,92	+			правая согнута в локте и лежала на плече, левая на животе			
		Тр. 1/2	1,9x0,7 гл. 0,94	+			правая согнута в локте и лежала под нижней			
		Тр. 1/3	1,95x0,6 гл. 0,93	+						

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
							челюстью, левая на животе	3	-"	
		Тр.1/4	2,0x0,75 гл. 1,1	+			правая согнута в локте и лежала на плече, левая на животе	3	-"	
		Тр.1/5	1,85x0,7 гл. 0,91	+			не сохранились	3 с отключением к Ю	-"	
		Тр.1/6	2,05x0,75 гл. 0,86	+			-"	-"	-"	
		Тр.1/7	1,9x0,7 гл. 1,07	+			скрещены на груди	-"	-"	
		Тр.1/8	1,85x0,7 гл. 1,19	+			правая согнута в локте и лежала на левой плечевой кости, левая на животе	3	-"	
		Тр.1/9	1,9x0,75 гл. 1,12	+			не сохранились	3	-"	
Клепачи (оз. Бездоннос)	Ф.Д. Гуревич, 1955	1	гл. 1,1	+						
	А.В. Квятковская, 1982	1/1	0,7x0,5 гл. 0,55					С	-"	Выявлены фрагменты черепа и ребер
		1/2	0,8x0,55 гл. 0,55					СВ	-"	Выявлены фрагменты черепа и трубчатых костей
		1/3	1,85x0,75 гл. 0,65	+			сложены на груди	ЮЗ	-"	
		1/4	1,7x0,7 гл. 0,65	+			левая на правой плечевой кости, правая на груди	ЮЗ	-"	
		1/5	1,7x0,75 гл. 0,8	+			правая на животе, левая - вдоль туловища	ЮЗ	-"	
		1/6	1,7x0,75 гл. 0,9	+			сложены на животе	ЮЗ	-"	
		1/7	1,8x0,7 гл. 0,62	+			сложены на поясе	3 с отключением к Ю	-"	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
		1/8	1,7x0,8 гл. 0,65	+			сложены на груди	3	-"	
		1/9	1,2x0,55 гл. 0,65	+			вдоль туловища	ЮЮВ	-"	
		1/10	0,85x0,45 гл. 0,65	+			правая на животе, левая на правом плече	3	-"	
		1/11	1,7x0,8 гл. 0,85	+			сложены на животе	ЮЗ	-"	
		1/12	1,7x0,75 гл. 1,0	+			-"	ЮЮЗ	-"	
		1/13	1,8x0,8 гл. 1,2	+			-"	3 с отключением к Ю	-"	
		1/14	0,8x0,45 гл. 0,65	+			-"	В	-"	
		2/1	1,8x0,75 гл. 0,75	+			левая вдоль туловища - правая на животе	ЮЗ	-"	
		2/2	1,9x0,8 гл. 0,75	+			сложены на животе	3	-"	
		2/3	1,8x0,75 гл. 0,65	+			правая на левом плече, левая на правом (скрепены)	ЮЗ	-"	Выявлен только череп
		3/1	1,8x0,75 гл. 0,9							
		3/2	1,5x0,7 гл. 1,15	+			сложены на груди	3	-"	
		3/3	2,0x0,8 гл. 1,1	+			левая на животе, правая согнута в локте, лежала на груди	3	-"	
		4/1	1,3x0,65 гл. 0,93	+			не сохранились	ЮЗ	-"	
		4/2	1,6x0,7 гл. 0,6					3	-"	выявлены фрагменты черепа
		4/3	1,4x0,75 гл. 0,98	+			не сохранились	ЮЗ	-"	
		5/1	0,8x0,5 гл. 0,7	+			-"	3	-"	
		5/2	1,7x0,75 гл. 0,75	+			-"	3	-"	
		5/3	1,5x0,75 гл. 0,75	+			-"	3	-"	
		5/4	1,6x0,7 гл. 0,6	+			левая на груди, правая не сохранилась	3 с отключением к Ю	-"	
		6/1	1,7x0,75 гл. 0,95	+			сложены на животе	3	-"	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
		6/2	1,6x0,7 гл. 0,9	+			не сохранились	3	-	
		6/3	1,2x0,5 гл. 0,75	+				3	-	
		6/4	1,8x0,75 гл. 0,62	+			не сохранились	ЮЗ	-	Выявлены фрагменты черепа
		6/5	1,4x0,6 гл. 0,8					3	-	
		6/6	1,3x0,65 гл. 0,8				левая согнута в локте и лежала на правой; от правой несколько фрагментов	3	-	
		6/7	1,8x0,75 гл. 0,95	+				3 с отклонением к Ю	-	
		6/8	1,7x0,55 гл. 0,75					3	-	выявили череп
		6/9	1,4x0,6 гл. 0,95					3	-	
		6/10	1,3x0,6 гл. 1					3	-	
		6/11	1,8x0,6 гл. 0,98	+			правая на живот, левая не сохранилась	ЮЗ	-	
		6/12	1,9x0,7 гл. 0,98	+			левая на тазовых костях, правая не сохранилась	3	-	выявили фрагменты черепа
		6/13	1,6x0,65 гл. 0,65					3	-	
		6/14	1,6x0,6 гл. 1,08	+			не сохранились	3	-	
		6/15	1,7x0,6 гл. 1,08	+				3	-	
		6/16	1,7x0,65 гл. 0,88	+			левая на плече правой, правая не сохранилась	3 с отклонением к С	-	
		6/17	1,6x0,6 гл. 0,75					3	-	выявлены фрагменты черепа
		6/18	1,8x0,75 гл. 1,07	+			сложены на живот	3	древесный тлен и куски досок	выявлен череп и фрагменты костей скелета
		6/19	1,3x0,6 гл. 0,87					3	-	
		7/1	1,8x0,75 гл. 0,55	+			сложены на груди	ЮЗ	древесный тлен от обставок	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
		7/2	1,75x0,7 гл. 0,55					3	-	выявлен череп
		7/3	1,4x0,7 гл. 0,8					3	-	
		7/4	1,5x0,7 гл. 0,65	+				3	-	
		7/5	1,6x0,7 гл. 0,65	+				3	-	
		7/6	1,4x0,7 гл. 0,65	+				ЮЗ	-	Выявлены фрагменты костей скелета
		8/1	0,9x0,5 гл. 0,55	+				3	-	Выявлены фрагменты черепа и трубчатых костей
		8/2	1,6x0,75 гл. 0,65	+			сложены на живот	3	-	выявлены фрагменты черепа
		8/3	1,9x0,6 гл. 0,65					3	-	выявлен череп
		9/1	1,5x0,7 гл. 0,4					3	-	
		9/2	1,8x0,75 гл. 0,68	+			не сохранились	3	-	выявлен череп и фрагменты трубчатых костей
		9/3	1,6x0,7 гл. 0,85					3	-	
		9/4	1,8x0,6 гл. 0,48					3	-	выявлены фрагменты черепа
		9/5	1,9x0,75 гл. 0,87	+			не сохранились	3	-	
		9/6	1,6x0,7 гл. 0,9	+			правая на левом плече, левая не сохранилась	3	-	
		10/1	1,6x0,75 гл. 0,86	+			правая согнута в локте и лежала на плече левой, левая не сохранилась	3	-	
		10/2	1,7x0,75 гл. 0,9	+			скрещены на груди	3	-	
		10/3	1,1x0,6 гл. 0,75					3	-	выявили фрагменты черепа и трубчатых костей
Миневщина	А.В. Квятковская, 1981	1/1	1,8x0,7 гл. 0,85					СЗ	-	выявлен только череп

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
		1/2	2,0x0,85 гл. 1,05	+			сложены на животе	ССЗ	скелет прикрыт ветками	
	1982	2/1	1,9x0,8 гл. 1						куски досок от гроба	выявлены 2 фрагмента трубчатых костей нижних конечностей
		2/2	1,7x0,7 гл. 0,8					ЮЗЗ	-	-
		2/3	2,0x0,85 гл. 1,08					СЗ	-	-
		2/4	1,9x0,8 гл. 0,9	+				3 с отклонением к С		
		2/5	2,2x0,75 гл. 0,95	+			скрещены на груди	СЗ	-	2 детских черепа и остатки скелетов
		2/6	1,5x0,6 гл. 0,88							
		2/7	1,9x0,8 гл. 1	+			не сохранились	СЗ	остатки гроба из досок и бревен	
		2/8	2x0,75 гл. 0,92	+			сложены на животе	ССЗ	фрагменты досок и деревянный тлен	
		3/1	1,3x0,6 гл. 1,05	+			сложены на груди	ЮЗ	-	
		3/2	0,9x0,5 гл. 1,03				не сохранились	ССЗ	деревянный тлен от гроба	
		3/3	0,75x0,55 гл. 1,05	+				СЗ	-	выявлены фрагменты черепа и трубчатых костей
		3/4	1,65x0,75 гл. 0,95	+			сложены на животе	ЮЮЗ	-	
		3/5	1,9x0,7 гл. 1,1	+			сложены на груди	ССЗ	-	
		3/6	1,8x0,6 гл. 1	+			не сохранились	3	-	скелет женщины и 2 детей справа и слева от неё
		3/6a	1,2x0,5 гл. 0,75	+				ССЗ	-	
		3/6b	1,0x0,6 гл. 0,8	+				ССЗ	-	
		3/7	1,8x0,8 гл. 1	+			правая вдоль туловища, левая на животе	3 с отло- нени-		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
		3/8	гл. 0,82					ем к С 3(?)	-	
		3/9	2,1x0,75 гл. 1,2	+			сложены на животе	СЗ	-	погребение нарушено
		3/10	2,0x0,8 гл. 1,1	+			вдоль туловища	ССЗ	-	
		3/11	0,7x0,55 гл. 0,8	+			не сохранились	СЗ	-	
		3/12	1,9x0,8 гл. 0,9	+			сложены на животе	ЮЗ	-	
		3/13	1,5x0,7 гл. 1	+			сложены на груди	3	-	
		3/14	2,0x0,8 гл. 1	+			сложены на животе	ССЗ	-	
		3/15	1,7x0,75 гл. 1,03					3(?)	-	выявлена часть черепного свода
		3/16	1,1x0,6 гл. 0,95					3	-	косяк почвы
		3/17	1,7x0,75 гл. 0,9	+			сложены на груди	СЗ	-	весь стнил
Новоселки (Волковскийского р-на)	А.В. Квятковская, 1981	1	2,0x1,1 гл. 1,2	+			сложены на животе	3	фрагменты досок от гроба, гвозди	
		2	2,0x1,0 гл. 1,1	+				3	-	
		3	1,0x0,55 гл. 0,95	+			не сохранились	3	-	
		4	1,75x1,0 гл. 1,15	+				3	-	
Новоселки (Зельвенского р-на)	А.В. Квятковская, 1981	1/1	1,9x0,7 гл. 0,9	+			сложены на животе	3	деревянный тлен от обставок	
		1/2	1,8x0,6 гл. 0,9	+			не сохранились	ЮЗ	остатки гроба	
		1/3	2,0x0,6 гл. 1			+	не сохранились	ЮЗ	из досок	
		2/4	1,6x0,7 гл. 0,9	+				ЮЗ	-	фрагмент гвоздя
		2/5	0,8x0,45 гл. 0,8	+				ЮЗ	-	
		2/6	2,0x0,7 гл. 1,1	+			правая на животе, левая согнута в локте и лежала на груди	3	-	
		2/7	1,8x0,7 гл. 1,1	+			сложены на животе	3	-	
		3/9	гл. 0,75	+			не сохранились		-	косяк разрушен, кости в беспорядке
		3/10	2,0x0,7 гл. 1,1	+			сложены на животе	3	-	
		3/11	1,95x0,75 гл. 0,9	+			вдоль туловища	ССЗ	-	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
		3/12	1,9x0,75 гл. 1,1	?				3	-	скелет плохой сохранности
		4/13	1,9x0,7 гл. 0,7					ССЗ	-	
		4/14	1,9x0,7 гл. 1	+				ЮЗ	-	
		4/16	1,85x0,65 гл. 1,1	+				СЗ	-	
Опановы	В.А. Шукевич, 1891	1	гл. 1							скелет стнил
		2	гл. 1							-
		3	гл. 1,1							-
		4	гл. 0,8							-
		5	гл. 1,3							-
		6	гл. 1,1							-
		7	гл. 1,3				сложены на животе		с обенх сторон обставлен горевшими досками	
		8	гл. 1,2				скрещены на груди			
		9	гл. 1,1	+			сложены на животе		обставлен досками	
		10	гл. 1	+						
		11	гл. 1,25							
		12		+						в могилах скелета
		13	гл. 0,8				скрещены на животе			
		14	гл. 0,6	+						
Перво-майск	В.А. Шукевич, 1891	1	гл. 1							
Дунич - Мопилцы		2	гл. 1							
		3	гл. 1,2						скелет обставлен досками	
		4	гл. 1							
		5	гл. 1							
		6	гл. 0,9							
		7	гл. 0,8						скелет обставлен досками	
		8	гл. 1							
Перевоз	Л.В. Дучич, 1990	1	2,2x1,0					3		скелет плохой сохранности
		2	2,0x1,0 гл. 0,65					3		
		3	2,0x0,9 гл. 0,6					3		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Перевоз	А.В. Квятковс-кая, 1991	4	2,0x1,1 гл. 1,1	+			левая вдоль туловища, правая согнута и лежала на левой стороне	3	древесный тлен от обставок	
		5	2,0x0,85 гл. 0,8				левая вдоль туловища, правая согнута и лежала на правой стороне	ЮЮЗ		
		6	2,0x0,8 гл. 1	+			левая вдоль туловища, правая согнута и лежала на правой стороне	ЮЮЗ	без обставок	
		7	2,0x0,85 гл. 1	+			правая на поясе, левая согнута в локте и лежала на правом локте	ЮЗ	древесный тлен от обставок	
		8	2,0x0,8 гл. 1,26	+			сложены на поясе	3 с отклом. ненн-см. к Ю		
		9	2,0x0,8 гл. 0,8	+			левая вдоль туловища, правая на левой тазовой кости	3		
		10	2,0x0,8	+			сложены на поясе (правая чуть ниже)	3		
		11	2,0x0,8 гл. 1,0	+			правая согнута в локте и лежала на плече, левая на запястье правой	3	без обставок	
		12a	2,0x0,85 гл. 0,9	+			правая на поясе, левая на поясе	3	древесный тлен от обставок	
		12b	1,6x0,7 гл. 0,5	+			правая вдоль туловища, левая на правой бедренной кости	3		
		13	2,0x0,8 гл. 0,8	+			правая согнута в локте и лежала на плече, левая на животе	3		
		14a	2,0x0,8 гл. 0,45	+			сложены на поясе	3		
		14b	2,0x0,75 гл. 0,78	+			правая согнута в локте и лежала	3		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
		15	2,0x0,8 гл. 0,8	+			на плече, левая на животе левая вдоль туловища, правая на поясе	3 3 с отклонением к Ю	-	погребальное сооружение переходного от курганов к могилам типа скелет очень плохой сохранности
Подрось	Я. Фицке, 1936	14						В		
		15								
		16								
		18						СЗ		
		19						3		скелет почти
		20						3		
		21								
		23								
Пузели	В.А. Шукевич, 1884 г.	1	гл. 1,5	+			вдоль туловища			
		2	гл. 1,55	+						
		3	гл. 1,6	+						
		4	гл. 1,45	+						
		5	гл. 1,2	+					скелет со всех сторон обставлен досками	
		6	гл. 1	+				С		
		7	гл. 1,2					С		
		8	гл. 1	+						
		9								
		10	гл. 1,5							
		11	гл. 0,85							
Пузели	В.А. Шукевич, 1884	12 и 13	гл. 1,75	+						погребение разрушено, могила № 12, а под ней № 13
		14	гл. 0,75							
		15	гл. 1,5	+						
Путилковичи	В.А. Шукевич, 1911	1		+			сложены на животе	3		
		2		+				3		
		3		+				3		
		4		+				3		
		5		+				3		
		6		+				3		
Ростевичи	А.В. Квятковская, 1981	1	2,0x0,85 гл. 1,3	+			сложены на животе	3	куски досок от гроба	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Снежная (бывш. хутор Красница)	А.В. Квятковская, 1990	2	1,9x0,8 гл. 1	+				3		
		1	2,0x0,8 гл. 1,25	+			сложены на животе	3	скелет был прикрыт ветками	
		2	2x0,8 гл. 1,1	+			сложены на поясе	3	древесный тлен от обставок (?)	
		3	2,0x0,75 гл. 1,1	+				3		
Шуток ("Млын")	А.В. Квятковская, 1990	ш. 1/1	2,0x0,8 гл. 0,75	+			левая вдоль туловища, правая на животе	3	древесный тлен, железные гвозди	
Шуток ("Гребля")	А.В. Квятковская, 1990	1								погребение не выявлено
		2	2,1x0,8 гл. 0,92	+			правая согнута в локте и лежала на левом плече, левая на поясе	3		
		3								погребение не выявлено
		4	2,0x0,85 гл. 1,2	+			сложены на поясе	3	древесный тлен от обставок	
		5	2,0x0,8 гл. 0,9	+				ЮЗ		
		6	2,0x0,8 гл. 0,85	+				3 с отклонением к Ю		
		тр. 1/1	2,0x0,8 гл. 0,96	+				3		
		тр. 1/2	2,0x0,8 гл. 0,9	+				3		
		тр. 1/3	2,0x0,8 гл. 0,9	+			вдоль-туловища	3		
	1991						левая на поясе, правая согнута и лежала выше локтя левой руки	3		
		тр. 1/4	2,0x0,85 гл. 1	+			сложены на поясе	3		

Таблица 3

№ л/п	Название памятника	Автор раскопок	Год раскопок	Вид I		тип I	Вид II			Примечания				
				тип I	тип II		тип II	тип II						
								вар. А	вар. Б		вар. В	вар. Г		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
1	Апоновцы	В.А. Шукевич	1891					1-14						
2	Белавичи					+								
3	Белица	А.В. Квятковская	1990					1/1, 3-5	1/2, 6			1/1,2,4,5		
	-"		-"					4/1-6		2/1-3		2/1-3		
	-"		-"					5/1, 3-9		3/1-3		3/1-3		
	-"		-"					6/1-4		5/2		4/1,2,4,5		
	-"		-"					ш. 1/1				5/1,3,4, 5,8,9		
	-"		-"					7, 11, 18				6/2,4		
4	Волча	-"	-"				4/6			1/1,2,2-4; 1,2, 5-7-10,12-17.		1/2; 2,4; 1,2; 7,8, 10,11, 14-16,18		
5	Вензовщина, ур. Гончариха	В.А. Шукевич	1889					1-12				5-8		
			1890					1-8						
			1892					1-7						
6	Вензовщина, "Борок"	А.В. Квятковская	1986					1/1-10				1/1,1а, 5-9		
			-"					2/1-3				2/2,3		
			-"					3/1-6				3/1,3,4,6		
			-"					4/1-5,12				4/5,		
			-"					5/1-6				5/1,4		
			1987					6/1-19				6/2,4,5,7, 86, 11,12, 14,16		
			1987					7/1-5						
			-"					8/1-11				8/2,9,11		

1														
			-"					9/1-5						
			-"					10/1-4				10/4		
			1988					11/1-11				11/3,6-8,10		
			-"					12/1-13,15-	12/14			12/1,3,6, 10-12		
			-"					22				19		
			-"					13/1-2				14/2; 4,5		
			1989					14/1-9				16/4		
			-"					16/1-7				17/1-2		
			-"					17/1-2				18/3		
			-"					18/1-3						
7	Воробы	В.А. Шукевич	1891					1-6						
8	Гольцаны	Г. Савицкий	1892					1-3						
9	Горавец	В.Н. Рядцевич	1986					1-4	5	1-5		1,4		
10	Дворчаны	В.А. Шукевич	1885					6-7						
			1886					8-9						
			1887											
			1894					10(14),2(3),3 (7),5(15),6 (1),7(32),8 (31),9(20), 10(26),11 (25),12(8), 13(17).						
								1-8						
11	Жуковец	А.Н. Ляданский	1931							1-3?		1-2		
12	Ивашковичи	А.В. Квятковская	1981							1		1		
13	Коматово	-"	1989							1-2		1-2		
14	Колпаки	-"								1		1		
15	Косово					+								
16	Косовщина	А.В. Квятковская	1991					1,3				1,3		
17	Кукли	-"	1988					1/2,4,9	1/1,10			1/2,7		
								2/1,3,6-8, 10,11	2/2,4,5,9			2/2,4		
			1989					3/1-4				3/1,2		
								4/1-6				4/2,5,6		
								5/1,2	5/3			5/3		
								6/1,3	6/2,4			6/1-4		
								тр. 1/1,2,4-9	тр. 1/3					
18	Клепачи (оз. Бездонное)	-"	1982					1/1,2,4		1/3,5-14		1/2-14		
								2/1-3				2/1,2		
										3/1-3		3/1,2		
										4/1-3		4/1-3		
										5/1,2		5/1,2		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
19	Маркеныги	П.С. Рыков	1914	+				6/1-19				6/1-9, 11-13, 15-19	
20	Миневична	А.В. Квятковская	1981					7/1-6 8/1-3 9/1-6 10/3		10/1-2	1-2	7/3-6 8/1,3 9/1,3,5 10/1-3	
			1982								2/1-8	2/1-8	под кладкой дно горшка с двумя перст- нами
											3/1-17	3/1-17	под кладкой могилы Н5 железный предмет, под кладкой могилы Н8 медный посереб- ренный перстень
21	Новоселки Зельвенс- кого р-на	А.В. Квятковская	1981					1/1-3				1/2,3	под кладкой могилы Н8 пряслице
							4/13a	2/5,6,7 3/9-12 4/13,14,16			2/4	2/4-7 3/9,10,11 4/13,14,16	Могилу Н 15 - не выкрывали
22	Новоселки Волковыс- ского р-на	А.В. Квятковская	1981								1-4	1-4	
23	Первомайск	В.А. Шукевич	1891				14-16, 18- 21,23	1-8					
24	Подрось	Я. Фицке	1936										

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
25	Пугели	В.А. Шукевич	1884 1885					1-14 15-18,22					
26	Пугилковичи	В.А. Шукевич А.Н. Лявлинский	1911 1931							1-6		1-5	
27	Ростевичи	А.В. Квятковская	1981							1	1-2	1-2	
28	Снежная	А.В. Квятковская	1990					1-3				1-3	
30	Сырни	А.В. Квятковская	1891					1-4				1-3	
31	Халхольца	А.Д. Каваленя	1931							1			
32	Щурок, Млын Щурок, Гребля	А.В. Квятковская	1990 1991					1-3 1-6 тр. 1/1-4			1	1 1-3 1-6 тр. 1/1,3,4	

Таблица 5

№ п/п	Название памятника	Автор раскопок	Год раскопок	Раскоп/могила	6	7	8	Типы височных колец						Примечание
								полутора оборотные	перестроенные образные	с S-образным завитком	с отогнутым накрутом в кольцо одним концом, держка с пестикой на другом	спиральные	многоспиральные	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	Апоновцы	В.А. Шукевич	1891	9 14						2+? 2+?				
2	Волча	А.В. Квятковская	1990	3		1+								около правого виска
3	Вензовщина, ур. Гонгарика	В.А. Шукевич	1889 1890	9 2	+	2+?		1+?	+		4+?			хранится в фондах Вильнюсского музея
		Э.А. Больгер	1889	8 18						5+?	2+?			
4	Вензовщина, Борок	А.В. Квятковская	1986 1987	4/3 6/8а				1+ 1+		2+				
				6/9						2+				
				6/17						2+				
				7/1						2+				
				9/5						2+				
				1988 13/1		2+				2+				
5	Горавец	В.Н. Рабцевич	1989 1986	18/1 5			1+							около правого виска
6	Дворчаны	В.А. Шукевич			+						+			хранится в фондах Вильнюсского музея
7	Кусли	А.В. Квятковская	1988	1/4				1+						около левого виска
				3/4 5/1						1+ 1+				около правого виска

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
8	Клепачи (оз. Бездонное)	А.В. Квятковская	1982	3/3 8/2								1+	2+	
9	Подрось	Я. Фицке	1936	15 18 19 21	4+ 3+ 6+ 1+	+								около левого виска
10	Пузели	В.А. Шукевич				+		+			+			хранится в Вильнюсском музее

Таблица 6

№ п/п	название памятника	Автор раскопок	Год раскопок	раскоп/могила	Типы серег		Примечание	
					в форме вопроса - тельного знака	с 3 - тремя подвесками		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Апоновцы	В.А. Шукевич	1891	2				1 серьга, тип неопределен
2	Белпа	А.В. Квятковская	1990	10 4/кв.6	2+	1+	2+ с правой стороны	употреблялись как височные кольца
3	Вензовщина, Борок	А.В. Квятковская	1987	8/1		1+ с левой стороны	1+ с левой стороны	употреблялись как височные кольца
				8/4 8/10	2+	2+	1+ с левой стороны	употреблялись как височные кольца
			1988	12/15	2+			
			1989	14/8	2+			
4	Воробы	В.А. Шукевич	1891	1	2+		+	Хранятся в фондах Вильнюсского музея детства погребение
5	Кукли	А.В. Квятковская	1988	1/4		1+ с правой стороны		
				2/6 2/7			2+	
				2/8	1+ с левой стороны	1+ с левой стороны		
				2/11	1+ с левой стороны	2+		
			1989	4/3				
6	Клепачи (оз. Бездонное)	А.В. Квятковская	1982	7/1 7/2 9/4	2+ 2+ 2+?			
				9/6			1+ с правой стороны	
7	Первомайск	В.А. Шукевич	1891	1 5			2+? 1+?	с левой стороны черепа

1	2	3	4	5	6	7	8	9
				7	2+			
8	Пужели		1884	10				1 серьга с правой стороны черепа, тип неопределен
				11				1 серьга с правой стороны черепа, тип неопределен
					+		+	хранятся в фондах Вильнюсского музея

Состав и датировки закрытых комплексов камених могильников Беларуси конца XI - XVII вв

Таблица 12.

№ з/п	название памятника	автор раскопок	год раскопок	раскоп/могила	состав погребального инвентаря	датировка	примечание
1	2	3	4	5	6	7	8
1	д. Апонович: женские погребения	В.А. Шукевич	1891	2	под черепом бронзовая серьга и бусы	нач. XIII в.?	
		-,-	-,-	6	На налобной части черепа бронзовые четырехугольные бляшки, обшитые мелкими стеклянными бусами, на груди бусы разной величины, бронзовый бубенчик; на руках по одному серебряному пластинчатому согнутому спирально браслету; на левой руке серебряный и 3 бронзовых перстня.	к. XII-нач. XIII в.	
		-,-	-,-	9	По обе стороны черепа серьги из толстой бронзовой проволоки, с серебряными бусами; на правой руке бронзовый спиральный пластинчатый перстень.	XIII в.	
		-,-	-,-	10	По обе стороны черепа по одной серьге: в форме вопросительного знака с правой стороны/сверху согнута в крючок, внизу имеет ушко; с левой стороны такая же, как с правой стороны, но внизу были две бусины: одна стеклянная, вторая - сплетенная из тонкой золоченой проволочки.	к. XIII-нач. XIV в.	
				14	По обе стороны черепа серьги, как и в мог. № 9, на правой руке-бронзовый перстень, гладкий с заходящими концами.	XIII в.	
	мужские погребения	-,-	1885 ¹	15	На груди 2 стеклянные бусины; выше правого колена воткнутой в землю топор, с правой стороны на тазовых костях 2 стеклянные и 1 мелкая бусины; ниже - нож, точильный брусок; слева у тазовых костей - кресало с кремнем, в центре - пряжка и 2 поясных железных кольца.		
	-,-	-,-	1891 ²	1	Перстень из бронзовой пластинки, согнутый в спираль, кусок железа.	XIII в.	

1	2	3	4	5	6	7	8
				3	С правой стороны на поясе бронзовая пряжка круглой формы с поперечником в центре, с куском кожаного ремня; с левой стороны - железное поясное кольцо и пряжка, у левого плеча нож.	XIII в.	
				4	Ремень с бронзовыми украшениями; четырехугольная пряжка, 2 поясных кольца и калачевидное кресало.	к. XII-XIII в.	
				5	С левой стороны у тазовых костей топор и железная пряжка.	к. XIII-нач. XIV в.	
				7	У тазовых костей - нож, в конце левой ноги - топор.	к. XIV-нач. XV вв.	
				8	У черепа с левой стороны кресало с кремнем, на правом колене-топор.	-,-	
				11	С левой стороны у черепа пояс шириной 15 мм украшен круглыми бронзовыми пуговицами, с бронзовой пряжкой. У левой берцовой кости-топор.	к. XIII- XIV вв.	
				12(2)	На тазовой кости с правой стороны бронзовая привеска в виде креста с ушком и с левой стороны-железное кольцо и кресало.	к. XII-нач. XIII вв.	
				13	С левой стороны сабля, конец обломан, на рукоятке сохранилось дерево.	к. XIII-нач. XIV вв.	
2	д. Беллица: женские погребения	А.В. Квятковская	1990	1/3	На черепе куски нстлевшей ткани и кожи, остатки булавок типа "пуc йепли", на правой руке бронзовый узкомассивный перстень.	к. XV-XVI вв.	
				5/6	На левой руке два бронзовых перстня: один тонкий и один широкий, оба с бороздами.	к. XV-XVI нач. вв.	
	мужские погребения			4/3	С правой стороны черепа фрагменты истлевшего кожаного изделия, а на нем точильный брусок с отверстием, вдоль правой плечевой кости острём вниз-нож с деревянной ручкой; ниже на уровне бедра ещё один нож острём вниз.	к. XIV-нач. XV вв. XV в.?	
				6/1 ш. 1/1	На поясе фрагмент ножа. Около черепа точильный брусок, железный нож, фрагмент серпа (?)	к. XV-нач. XVI вв.	
3	д. Волца: женские погребения	-,-	-,-	1/1	На левой руке бронзовый перстень со		

1	2	3	4	5	6	7	8
					литком ромбической формы	ср. XII-нач. XIV вв.	
				3	С правой стороны черепа бронзовое височное кольцо из проволоки; на левой руке бронзовый перстень со литком овальной формы	к. XII-нач. XIII вв.	
				5	На лобной части черепа бляшки от головного убора из серебра с позолотой.	XII в. - нач. XIII в.	
				6	На лобной части черепа куски ткани с нашитыми бляшками.	XII в. - нач. XIII в.	
				9	На лобной части черепа куски ткани и бляшки из меди плохой сохранности.	XII в. - нач. XIII в.	
				12	На лобной части черепа остатки трех медных бляшек таких же, как и в мот.9.	-,-	
				13	На лобной части черепа серебряные с позолотой бляшки такие же, как в мот. 5; фр-ты ткани и стельные от головного убора.	-,-	
				17	На лобной части черепа бляшки от головного убора квадратной формы из серебра с позолотой.	-,-	
4	д. Вензовишна, ур. Гончариха: женские погребения	Э.А. Вольтер	1889	4	На лобной части черепа бронзовые бляшки квадратной формы; на груди ожерелье из бронзовых бубенчиков и стеклянных бус, на руках бронзовые браслеты и по 2 бронзовых перстня.	к. XII-нач. XIII вв.	
				8	Около черепа 5 бронзовых колец с наизнанной стороны серебряными шариками, куски ткани.	к. XII-нач. XIII вв.	
				9	На лобной части черепа бронзовые бляшки.	к. XII-нач. XIII вв.	
				11а	На лобной части черепа бронзовые бляшки, на шее ожерелье из раковин каури, на руке-браслет.	-,-	В могиле 3 скелета
				14	На лобной части черепа бронзовые бляшки от головного убора.	-,-	

1	2	3	4	5	6	7	8
	д. Вензовишна, ур. Гончариха: женские погребения	Э.А. Вольтер	1889	15	На левой руке бронзовый перстень, на правой - бронзовый браслет, миска.	к. XII-нач. XIII вв.	
				16	На лобной части черепа бронзовые бляшки от головного убора; на шее ожерелье из разноцветных бус, на груди на ремешке бронзовый ключ, на правой руке 2 бронзовых перстня, 1 серьга, у ног 2 мисковидных горшка.	XIII в.	
				17а	1 подвеска и 1 бусина.		
				18	На лобной части черепа бронзовые бляшки от головного убора, с левой стороны нож, на левой руке 2 перстня, 2 подвески с 3-мя шариками (височные трехбусинные кольца? -А.К.)	к. XII-нач. XIII вв.	
				19	На лобной части черепа бляшки, на шее ожерелье из бус, крестик; нож, пояс.	XII в.	
		В.А. Шукевич		1	На лобной части черепа маленькие серебряные с позолотой бляшки.	XII в. - нач. XIII в.	
				2	С правой стороны черепа маленькая синяя бусина.	XI-XII в.	
				4	На лобной части черепа 10 серебряных с позолотой бляшек, сломанные маленькие серебряные серьги и несколько глиняных бус.	XII в.	
				9	Около черепа-испорченные серьги, чуть ниже левой серьги кольцо из бронзовой проволоки, один конец которого образует петлю, а второй, видимо, был крючком для застегивания, под ним- фрагмент льняной ткани бронзового цвета, на шее-кусочек кожи длиной 14 см, шириной 4,5 см с вышивкой серебряными и золотыми нитками, с нашитыми разной формы пластинками из серебра. На груди много больших бус, между которыми бронзовые пластинки квадратной формы с ушком; у правой плечевой кости		

1	2	3	4	5	6	7	8
					браслет серебряный из пластины шириной в середине 2,25 см, а на концах постепенно сужается до 1,15 см, концы загнуты в кольца. На правой руке серебряный перстень с незапаяными концами, под правой плечевой костью нож в кожаных, украшенных вышивкой ножнах с бронзовой петлей и ремешком. На левой руке выше локтя-2 браслета: 1-серебряный из пластины шириной в середине 1,11 см, на концах сужается до 0,14 см, концы заходят один за другой. Орнамент-2 ряда точек по краям, между которыми точки, образующие треугольники. Второй браслет бронзовый. На этой же руке 2 перстня: 1-бронзовый, плетеный из 4-х проволочек, второй серебряный.	XII в.	
				10	На итее маленькие из бронзовой проволоки спираль в форме бус, которые были нашиты на кожу. Между ними маленькие стеклянные бусы. У левого плеча - нож в кожаных ножнах, украшенных и расшитых бронзовой проволокой.	XII в.	
			1890	1	На лобной части черепа квадратные серебряные с позолотой бляшки, на руке бронзовый гладкий с загнутыми концами перстень.	XII в.	
				2	Около черепа небольшие бусы и 2 маленьких кольца.		
				7	На лобной части черепа бляшки квадратной формы, каждая обшита двумя рядами маленьких стеклянных бус.	XII в.	
				8	На лобной части черепа 6 квадратных серебряных с позолотой бляшек, по обе стороны черепа 2 бронзовые серьги, на правой руке- серебряный и на левой бронзовый перстни, у правого бедра - нож.	XII в.	
			1892 ³	1	На правой руке- бронзовый браслет из толстой (6 мм) проволоки, концы расширены в виде змеиной головы. На правой руке 3 перстня: 2-из тонкой бронзовой проволоки,		

1	2	3	4	5	6	7	8
					соннутой в спираль, третий бронзовый, в середине расширенный, концы не запаяны.	к XII-нач. XIII вв.	
				6	На черепе серебряные бляшки треугольной формы. У тазовых костей с левой стороны нож, на правой руке - плетеный из серебряных проволочек перстень.	XII в.	
мужские погребения		Э. А. Вольтер ³	1889	3	С правой стороны у бедренных костей кресало, нож, 2 поясных железных кольца.	XII-XIII вв.	
				5	С правой стороны у пояса кресало, нож остриём вверх.		
				10	На груди куски оружия, на руке перстень; 2 шпоры: 1 целая, вторая - сломанная.	XII-XIII в.	
				12	С правой стороны черепа топор, на поясе с левой стороны-нож, 2 поясных железных кольца, фр-ты ислетнистого кожаного ремня.	XIII в.	
				13	Кресало, у левого колена 1 панцирько.		
		В.А.Шухевич ⁴	1889	3	С правой стороны черепа- копьё и под ним кресало с кремнем, 2 бусины: черно-синяя и черная, украшенная белыми волнами, через бусины был продет ремешок; рядом- маленький топорик, у правого бедра малый топорик.	XIII в.	
				11	С левой стороны черепа- топор, рядом кресало с кремнем и 3 бусины: одна большая из прозрачного светло-зеленого стекла, вторая черная, с белыми волнистыми линиями, третья-маленькая синяя. На груди кольцо, которое, видимо, было пришито к одежде /сохранился след льняной нитки/.	сер. XIII в.	
				12	Под черепом ремень, сложенный кольцеобразно с бронзовой пряжкой и поясным кольцом. С левой стороны у черепа- точильный брусок с отверстием.	XII-XIII вв.	
			1890 ³	3	Под черепом с левой стороны нож, кресало с кремнем, у правого колена топор, воткнутый		

1	2	3	4	5	6	7	8
					в землю, ниже- копьё.	XIII-нач. XIV вв.	
			1890	4	С левой стороны черепа-2 ножа, кресало с кремнем, под левым локтем-копье.	XIII в.	
				6	У левой руки-копье острем к черепу, с левой стороны у бедра-нож, кресало с кремнем на левой ноге-топор, железная пряжка, с правой стороны на бедренной кости-бронзовая пряжка и железное поясное кольцо.	XIII в.	
			1892 ³	2	У правого колена копье, на ногах топор, под подбородком маленький бронзовый бубенчик.	XIII в.	
				3	На правой руке 2 перстня: 1-сплетенный из 4-х бронзовых проволочек, второй-из бронзовой пластинки расширенной в середине и согнутой в спираль. На правой плечевой кости топор, начиная от него до ног-серебряные круглые и граненые 3 пуговицы разных размеров и серебряные квадратные пластинки, которые с помощью стержней крепились к коже. На тазовой кости бронзовая пряжка и пластинка согнута в пояс.	к. XII-нач. XIII в.	
				4	У черепа много истлевшей ткани, у левого бедра кресало с кремнем и остатки цепочки, к которой крепились кресало, под кресалом-нож, у правой ноги-копье, за ступнями ног-топор, на тазовой кости справа пряжка и поясное кольцо, куски кожного ремня.	--	
				5	С левой стороны у тазовых костей-оковка на мешочек в форме розетки, ниже кресало, большая железная квадратной формы пряжка с поперечником.	XIII-нач. XIV вв.	
	погребения девочек		1890	5	На лобной части черепа 12 медных бляшек, рядом с черепом 2 бронзовых перстня: один большой плетеный, второй-гладкий, малый. Оба с загнутыми концами.	XIII в.	

1	2	3	4	5	6	7	8
			1892	7	На лобной части черепа бронзовые квадратной формы бляшки, обшитые кажая двумя рядами маленьких стеклянных бус; на левой руке бронзовый браслет.	к. XII-нач. XIII в.	
	д. Вензовщина, Борок: женские погребения		1986	1/2	На лобной части черепа от виска к виску-следы бляшек от головного убора, на груди-бронзовая подковообразная фибула со спиральными концами, на правой руке серебряный перстень со вставкой (?), под локтем левой руки нож с костяной ручкой, а под ним-фрагменты еще одного ножа.	к. XII-нач. XIII вв.	
				4/3	По бокам черепа-по одному многобусинному височному кольцу.	нач. XIII вв.	
			--	4/4	На левой руке бронзовый пластинчатый широкосредний перстень с геометрическим орнаментом.	XIII-XIV вв.	
			1987	6/8a	Справа у черепа височное кольцо с отогнутым наружу и загнутым в кольцо одним концом, на правой руке узкомассивный перстень с бороздками, у правой руки-нож острем вверх.	к. XIV-нач. XV вв.	
				6/9	Слева у черепа височное кольцо, как и в мог. 8a, на левой руке, которая лежала на груди-узкомассивный перстень с бороздками.	к. XIV-нач. XV вв.	
				6/17	По обе стороны черепа по одному височному многобусинному кольцу, на правой руке-широкосредний перстень с незапаянными концами, фрагмент ножа с остатками деревянной ручки.	к. XIII вв.	
				6/18	На правой руке бронзовый перстень со шпиком овальной формы.	к. XIV-нач. XV вв.	
				7/1	Слева у черепа и нижней челюсти по одному многобусинному височному кольцу.	XIII вв.	
				7/3	На правой руке-широкосредний		

1	2	3	4	5	6	7	8
					перстень, на левой руке-сплетенный из 4-х проволок бронзовый перстень, у левого бедра железная игла.	XIII вв.	
				7/5	Слева перед черепом-фрагменты бронзового височного кольца, выполненного из проволоки.		Тип определить невозможно
				8/1	Слева у черепа-серьга с 3 подвесками-стержнями из бронзы и железа, с правой стороны-2 круглых бронзовых кольца, выполненные из проволоки, связанные куском кожи. Чуть выше коленей, в центре-предмет, наподобие железной пряжки.	к. XIII-нач. XIV вв.	
				8/4	По обе стороны челюсти по одной серьге с 3-мя подвесками из бронзы, на правой руке-бронзовый узкомассивный перстень с бороздками, у правого бедра-железный предмет.	к. XV-нач. XVI вв.	
				8/10	У правого виска бронзовая серьга кольцевидная с перевязью, у правого бедра-нож.	к. XV-нач. XVI вв.	
				9/4	Вокруг шеи бусы-синие, белые, зеленые, черные. Среди них- фрагменты большого и 3 меньших по размерам бубеньчика, раковина каури. На черепе-медные пятиугольной формы бляшки от головного убора. На правой руке-бронзовый плетеный перстень.	к. XII-нач. XIII вв.	
				9/5	На черепе серебряные с позолотой бляшки от головного убора. По обе стороны черепа по одному височному многобусинному кольцу, у правого бедра-нож, на груди бронзовый плетеный перстень. Под черепом кусок кожи, возможно от головного убора (?).	к. XII-нач. XIII в.	
			1988	12/2	У правого локтя нож в кожаных ножнах, чуть ниже-бронзовый перстень со щитком ромбической формы.	к. XIII-нач. XIV в.	
				12/15	С правой и левой стороны у черепа серьги в форме вопросительного знака, на правой		

1	2	3	4	5	6	7	8
					руке пластинчатый широкосрединный перстень, на поясе бронзовое кольцо-пряжка.	-"-	
				12/22	На левой руке серебряный пластинчатый широкосрединный перстень с заходящими концами.	XIII-XIV вв.	
			1989	14/7	На правой руке бронзовый узкомассивный гладкий с замкнутыми концами перстень	XIV в.	
				14/8	С правой стороны около черепа 2 фрагмента, с левой -один фрагмент серьги в форме вопросительного знака, под нижней челюстью узкомассивный перстень с бороздами и фрагмент бронзовой серьги в форме вопросительного знака; за черепом острием в левую сторону лежали фрагменты ножа.	к. XV в.	
				14/9	На левой руке бронзовый перстень со щитком овальной формы	к. XIV-нач. XV в.	
				16/3	На левой руке бронзовый плетеный перстень с незапаяными концами.	к. XII-XIII вв.	
				18/1	С правой и левой стороны черепа по одному многобусинному височному кольцу, на правой руке бронзовый плетеный перстень, рядом ещё один. С левой стороны влозь бедренной кости-нож.	-"-	
				18/2	На правой руке бронзовый широкосрединный перстень, с правой стороны у тазовых костей остриём вниз-нож.	XIV в.	
				1/3	Справа и слева у бедренных костей по одному поясному железному кольцу, на поясе в центре железная пряжка (тип V), на правом колене топор, у левого колена-фрагмент ножа.	XIV-нач. XV в.	
	мужские погребения		1986	3/2	У правой бедренной кости остриём вниз-нож		
				4/1	С правой стороны у нижней челюсти топор, на поясе куски ремня, украшенного бронзовыми пластинками; бронзовая пряжка, около левой бедренной кости топочный		

1	2	3	4	5	6	7	8
					брусок, 2 поясных железных кольца, ниже-нож.	XIII-XIV вв.	
				4/2	С правой стороны под черепом бронзовая подковообразная фибула с концами в виде морд драконов, на правой руке-плетеный бронзовый перстень, у левой бедренной кости-нож с остатками орнаментированных кожаных ножен, под ними - фрагменты еще одного меньшего по размерам ножа; на левой ноге шпора (тип I) и фрагмент стремени.	XII в.	
				4/5	Около левой бедренной кости кресало с кремнем, фрагменты ножа, точильный брусок (тип III).	XIII-XIV вв.	
				5/3	У левой бедренной кости нож, точильный брусок, кресало с кремнем (тип III), на правой бедренной кости-железная пряжка, на ступнях ног-топор.		
				5/5	На правой бедренной кости-железная пряжка (тип IV, вар. Б), на тазовых костях кресало с кремнем (тип I), чуть ниже колена - нож; на ступнях ног-топор.	XIII в.	
				5/6	Около левой бедренной кости маленький топор, нож, в центре на тазовых костях бронзовая пряжка (тип III) и кусок кожаного ремня, под ним-бронзовая шестилучевая оковка на мешочек, точильный брусок, железная пряжка (тип IV, вар. Б), куски кресала (?).	XIII-XIV вв.	
			1987	6/1	На коленях кресало с кремнем (тип III), нож с остатками деревянной рукоятки, на тазовых костях бронзовая круглая пряжка, поясное железное кольцо и железная пряжка (тип VIII).		
				6/3	На тазовых костях с левой стороны 2 железных поясных кольца, ниже-бронзовая круглая пряжка (тип III) с куском кожаного ремня.	XIII-XIV вв.	

1	2	3	4	5	6	7	8
				6/6	У левой бедренной кости нож острiem вверх, двулезвийное овальное кресало с кремнем (тип II), ближе к колену-поясное железное кольцо.	XIII-XIV вв.	
				6/10	На левой берцовой кости-кусок кожи с бронзовой пластинкой, ближе к ступне-железная пряжка (тип VII).	XIII-XIV вв.	
				6/13	У правого бедра нож, рядом кресало (тип III) и кремень. С левой стороны на тазовых костях бронзовая пряжка круглой формы (тип III) с куском кожаного ремня, с правой стороны на бедренной кости-поясное железное кольцо, у левой ступни-воткнутый в землю топор.		
				6/19	За черепом остатки кожаного мешочка с бронзовой оковкой, овальное кресало с кремнем (тип III), чуть ниже-поясное железное кольцо, с правой стороны черепа нож острiem вниз, на левой руке-бронзовый рубчатый перстень. На правой бедренной кости бронзовое поясное кольцо с куском кожаного ремня, рядом бронзовая пряжка лировидной формы (тип I, вар. А) и куски кожи от ремня; с левой стороны у тазовой кости-поясное железное кольцо, ниже-кусок кожи от ремня и бронзовый перекрученный стержень, на ступнях ног-топор. С левой стороны у нижней челюсти 2 бронзовых предмета, через отверстия в которых пролет шнуры, точильный брусок.		
				7/2	С правой стороны у черепа острiem вниз нож, кресало с кремнем (тип III), в ногах топор воткнутый в землю.	XIII-XIV вв.	
				7/4	С правой стороны у черепа кресало с кремнем (тип III), у локтя острiem вверх топор.		
				8/3	У левого колена (с внутренней стороны) железная пряжка (тип V) и 2 фрагмента ножа.	XIV-XV вв.	

1	2	3	4	5	6	7	8
				8/5	С правой стороны у черепа 2 ножа и ножицы, на груди бронзовая иголка.	-,-	
				8/7	У левого колена, снаружи, 2 фрагмента ножа, чуть ниже пряжка.	-,-	
				9/2	На левой ключице нож, чуть выше-кресало с кремнем, железная пряжка (тип VIII), 2 точильных бруска. В центре на тазовых костях бронзовая пряжка (тип I, вар. А), с левой стороны у тазовых костей поясное железное кольцо, с правой стороны - ещё одно.	XIII-XIV вв.	
				9/3	С правой стороны у черепа остриём вверх - копыё (тип II, вар. А), около правого бедра остриём вверх нож.	XIII вв.	
				10/2	Поперек правого колена-топор, фрагмент ножа у левого локтя.	XIII-XIV вв.	
		1988		11/1	На поясе в центре маленькая железная пряжка (тип VIII).	XV-XVI вв.	
				11/2	У нижней челюсти слева остриём вверх нож с остатками деревянной рукоятки, с правой стороны около колена поясное железное кольцо, ниже- ещё одно.	XIV-XV вв.	
				11/5	С правой стороны у черепа нож с остатками деревянной ручки остриём вниз.	XIV-XV вв.	
				11/9	С левой стороны на тазовых костях поперек лежал нож с остатками деревянной ручки.	-,-	
				11/11	Под левым плечем фрагмент ножа с остатками деревянной ручки.	-,-	
				12/4	В центре на груди пражский грош, (королевство Чехия, Вацлав IV) 2 бронзовые фигурные накладки на железной основе; фрагменты кожаного ремня; у левого бедра ложновитой перстень, фрагмент поясного железного кольца; кресало с кремнем, нож остриём вниз, на ступнях ног топор с железным клином.	1378-1414 гг.	

1	2	3	4	5	6	7	8
				12/8	У левого бедра: нож с остатками деревянной ручки остриём вниз, пряжка, поясное кольцо, воткнутий в землю топор.	XIV-нач. XV вв.	
				12/9	На правой руке бронзовый перстень с прямоугольным шпиком, с правой стороны у бедра остриём вниз нож с остатками деревянной ручки, на тазовых костях с этой же стороны фрагменты кресала и кремень, на ступнях ног топор.	XIV-нач. XV вв.	
				12/13	С правой стороны у бедра шарнирные ножницы остриём вниз, на поясе в центре железная пряжка (тип VI).	XIV-XV вв.	
				12/14	С левой стороны остриём вверх нож с остатками деревянной ручки, на тазовой кости с этой же стороны железная пряжка (тип VI).	-,-	
				12/16	Слева и справа у тазовых костей по одному поясному железному кольцу, на поясе остатки кожаного ремня, украшенного бронзовыми прямоугольной формы пластинками, справа вдоль бедренной кости большой нож с деревянной ручкой и железным перекрестьем, на правом колене остриём в правую сторону-топор.	к XIV в.-нач. XVI в.	
				12/17	С левой стороны у черепа нож, кресало с кремнем (тип III), железная пряжка (тип VIII).	к XIV-XV вв.	
				12/18	На тазовых костях 2 поясных железных кольца, чуть ниже железная пряжка (тип VI), чуть левее-фрагмент ножа остриём вниз, ниже коленей-топор.	к XIV-XV вв.	
				12/20	С левой стороны у черепа нож с остатками деревянной ручки остриём вниз, справа- железная пряжка (тип VI), с левой стороны у тазовых костей-поясное железное кольцо, ниже-фрагмент железного изделия, с правой стороны у бедренной кости, ближе к колену поясное железное кольцо.	к XIV-XV вв.	

1	2	3	4	5	6	7	8
				12/21	С правой стороны у черепа поперек маленький железный нож с остатками деревянной ручки.	к. XIV-нач. XV в.	
			1989	14/1	У левого бедра нож остриём вниз, под ним фрагменты железной пряжки (тип VII), поясное железное кольцо, ниже, у колена ещё одно, маленькая бронзовая пряжка (тип I, вар. А) и кусочек кожи от ремня.	XIII-XIV вв.	
				14/3	Чуть выше правого плеча остриём вниз нож, рядом, ближе к черепу кресало с кремнем (тип III) и кусок кожи, а на нем-б денариев Витовта (1392-1430), у левого бедра-железная пряжка.	1392-1430 гг.	
				14/6	На правой бедренной кости острием вниз нож, рядом железная пряжка, кресало (тип I), маленькое поясное железное кольцо.	XIII-нач. XIV вв.	
				16/1	У левой плечевой кости (начиная от локтя) острием вверх нож с остатками деревянной ручки, ближе к тазовым костям-кресало с кремнем (тип III).	XIV-XV вв.	
				16/2	С правой стороны у черепа поясное железное кольцо, с левой стороны, ниже локтя острием вниз нож с остатками деревянной ручки.	-"-	
				16/5	С правой стороны у черепа остриём вверх копьё (тип II, вар. Б), с правой стороны на бедренной кости остриём вправо-топор, с левой стороны под тазовыми костями нож остриём вверх, кресало с кремнем (тип III), бронзовая бусина с куском шнура от кожаного мешочка. На левой руке бронзовый плетеный перстень с заходящими концами.	XIII в.	
				16/6	С левой стороны у бедренной кости острием вниз - нож, с правой стороны у колена-топор с железным клином, под ним копьё (тип I).	XIII в.	
				16/7	У правой бедренной кости нож в кожаных орнаментированных ножнах (остатки), кресало (тип I) с кремнем.	к. XIII-XIV вв.	

1	2	3	4	5	6	7	8
	погребения девочек		1987	8/6	На груди 2 бронзовые пуговицы, по обе стороны черепа бронзовые серьги в форме вопросительного знака.	к. XIII-XIV вв.	
			1988	13/1	На черепе остатки кожаной шапочки, на лобной части её мелкие пластинчатые украшения с трапециевидными привесками, прикрепленными к спирали, нашитой на шапочку, между большими пластинками располагались бляшки серебряные с позолотой четырехугольной формы; на левой руке 2 перстня: 1-бронзовый пластинчатый с незапаянными концами, сверху оплетен тонкой проволочкой, 2-сплетен из 4-х бронзовых толстых проволок, на правой руке перстень, как первый, под левой ладонью несколько мелких бусин, рассыпались.	к. XII-XIII вв.	
	погребения мальчиков		1986	1/4	У правой бедренной кости фрагмент ножа, ниже, на тазовых костях поясное железное кольцо, железная пряжка (тип III).	XIII в.	
				2/1	На груди с левой стороны остриём вниз лежал фрагмент ножа.		
				5/2	На левом колене нож.		
			1987	6/15	У левой бедренной кости остриём вниз фрагмент ножа.		
				9/1	С правой стороны на тазовых костях, поперек, фрагменты ножа.		
				10/1	С левой стороны на тазовых костях поясное железное кольцо.		
			1988	11/4	На поясе маленькая железная пряжка (тип VIII), с левой стороны около бедра острием вниз нож с остатками деревянной ручки.	к. XIV-XV вв.	
				12/5	У левого бедра острием вниз нож в кожаных ножнах.	XIII-XIV вв.?	

1	2	3	4	5	6	7	8
				12/7	У левого бедра острем вниз фрагмент маленького ножа.		
				13/2	У левого бедра острем вниз нож.		
6.	д. Воробьи: женские погребения	В.А.Шукевич	1891 ¹⁰	1	С левой и правой сторон черепа серьги из бронзовой проволоки в форме вопросительного знака, под нижней челюстью бронзовая булавка. На правой руке бронзовый гладкий перстень. У тазовых костей с левой стороны-нож, а чуть ниже серебряный денарий кн. Кейстута.	1345-1382 гг.	
	мужские погребения			2	С левой сторона черепа нож и железная пряжка.	к XV-нач. XVI вв.	
				3	На груди пражский грош Вацлава III; на тазовых костях-пряжка.	1305-1310 гг.	
				4	У правого плеча денарий Александра Ягеллончика, на тазовых костях нож и пряжка.	1501-1506 гг.	
				5	У правого колена 3 железные пряжки и нож.	нач. XVI в?	
				6	На тазовых костях справа железная пряжка и кресало калачевидное.		
7	д. Горавец: женские погребения	В.Н. Рябцевич	1986	2	Бляшки от головного убора.	XII-XIII вв.	
				3	Остатки бляшек от головного убора.		
				5	У правого виска височное кольцо с S-видным завитком, из бронзы (?).		
8	д. Дворчаны: женские погребения	В.А. Шукевич ¹¹	1885	2	У черепа 2 серебряных серьги, правая раздавленная, на груди стеклянные бусы с раковинной каури и 4 бубенчика. На правой		

1	2	3	4	5	6	7	8
					руке-3 перстня, на левой-4.	к XIII-нач. XIV вв.	
				3	На лбу скелета бронзовые квадратные бляшки, а по обеим сторонам головы-2 бронзовые проржавевшие серьги. На левой руке-1 перстень, на правой-2.	XII-XIII вв.	Под кладкой 2 ножа, бронзовый предмет наподобие фибулы, кусок точильного бруска
				4	По обеим сторонам черепа 2 серьги, на груди бусы, 3 украшения в форме крестиков, бубенчик, маленькая квадратная бляшка; под левой рукой лепочка из бронзовой проволоки; на тазовой кости поясное бронзовое кольцо; на левой руке-2 перстня, на правой-1.	к XII-нач. XIII вв.	
				5	При голове скелета с левой стороны большая серебряная серьга; на груди бронзовый бубенчик, под левой предплечевой костью бронзовый ключ; на обеих руках по одному бронзовому браслету; на левой руке-2 бронзовых перстня.	к XII-нач. XIII вв.	
			1887	6	При левой ноге-железный топор.	к XII-нач. XIII в.	
				7	На лбу скелета 3 маленькие трехгранные бронзовые бляшки; слева на груди-нож в кожаных вышитых ножнах и кусок шерстяной ткани. На левой руке бронзовый браслет плетеный из проволоки и перстень.	XIII в.	
			1889 ¹²	1(10)	На черепе бронзовые бляшки от головного убора, каждая из которых была обшита двумя рядами мелких бусин, по обе стороны черепа по 1 бронзовой серьге, на шее 3 бронзовых бубенчика, на каждой руке выше локтя по одному бронзовому браслету, сплетенному из бронзовых проволочек, на каждой руке по 2 перстня (3 бронзовых и 1 серебряный).	к XII-нач. XIII в.	

1	2	3	4	5	6	7	8
				2(11)	На черепе 3 маленькие треугольной формы бронзовые бляшки, у правой бедренной кости браслет из бронзовой проволоки, на правой руке бронзовый перстень. На груди что-то наподобие мешка из толстого полотна, в нем нож в кожаных ножнах и кость какого-то животного.	к. XII-нач. XIII в.	
	1891		2		На правой руке браслет из бронзовой проволоки, согнутой в кольцо; перстень сплетен из 8-ми толстых и 4-х тонких проволочек с незапаянными концами, с левой стороны у тазовых костей нож и железная пряжка.	к. XII-XIII вв.	
	1894 ¹³		11(25)		На лобной части черепа ряд бронзовых четырехугольных бляшек, обшитых двумя рядами мелких бус какалая. По обе стороны черепа по 1 бронзовой сережке, на груди бусы и 3 бронзовых бубенчика, на руках 2 бронзовых браслета витые из проволоки, на левой руке 1 серебряный и 1 бронзовый, на правой-2 бронзовых перстня.	к. XII-нач. XIII вв.	
			12(8)		На лобной части черепа ряд серебряных с позолотой бляшек; на груди бусы металлические и стеклянные малые, около левого плеча нож в кожаных с вышивкой ножнах.	к. XII в.	
			13(17)		На лобной части черепа ряд маленьких бронзовых бляшек, обшитых двумя рядами мелких бус какалая. По обе стороны черепа по 2 бронзовых сережки, под черепом и на груди много бус разной величины и 5 бронзовых бубенчиков, бронзовый крестик. Под левым локтем 2 ключа, на правой руке 2 перстня: бронзовый и серебряный сплетенный, на левой - 1 серебряный.	к. XII-нач. XIII вв.	
	1895 ¹⁴		тр. 1/1(21)		На лобной части черепа бронзовые квадратной формы бляшки; по обе стороны черепа 2 бронзовых сережки; на груди слева нож, на правой руке 3, на левой 1 перстень.	к. XII-первая половина XIII в.	

1	2	3	4	5	6	7	8
				тр. 1/2(22)	По обе стороны черепа 2 бронзовых сережки из проволоки, на левой руке 2 бронзовых перстня.	XIII-XIV вв.	
				тр. 2/4 (24)	На лобной части черепа бронзовые бляшки квадратной формы, обшитые рядом мелких бус какалая. У черепа слева сережка и бусина голубого цвета с черными поперечными линиями; на правой руке ниже локтя бронзовый браслет и бронзовый пластинчатый перстень. На левой руке 2 перстня: 1 бронзовый сплетенный из 4-х, второй из 3-х серебряных проволочек. Под левым локтем 2 ключа.	к. XII-нач. XIII вв.	
	мужские погребения		1885 ¹⁵	1	На правом плече топор, справа у тазовых костей нож, кресало с кремнем, кусок бронзовой согнутой в спираль проволоки, на поясе в центре половина литовской монеты.		
			1887	6	Топор.		
			1889 ¹⁶	5(14)	На левой руке бронзовый перстень, на поясе с левой стороны нож и кресало, с правой топор.	XIV-XV вв.	
			1891 ¹⁷	1	На левой руке-серебряный перстень сплетенный из 4-х толстых и 6-ти тонких проволочек с незапаянными концами, на тазовых костях-поясное украшение, которое состояло из 7-ми железных пуговиц, покрытых тонкими серебряными пластинками с рисунком, диаметром 20-27 мм, 2 поясных кольца, прямоугольной пластинки длиной 80 мм и шириной 21 мм, с маленькой железной пряжкой и двумя бронзовыми пластинками с привешанными кольцами все это было прикреплено к кожаному ремню, с левой стороны нож, бронзовая узкая, согнутая в двойне пластинка с куском ремня в центре, на правой берцовый кость-топор, в конце ног-шпоры.		
			1894 ¹⁸	9(20)	Под тазовыми костями с левой стороны		к. XII-нач. XIII вв.

1	2	3	4	5	6	7	8
				10(26)	кресало с кремнем, рубленые куски металла, нож, у правого колена-топор. На груди бронзовый перстень, с левой стороны у тазовых костей, нож, кресало, с правой стороны-топор.	к. XIV-нач. XV вв. к. XIV-нач. XV вв.	
			1895 ¹⁹	тр. 2/3(23)	На тазовой кости бронзовая пряжка и кольцо. На левой руке-2 перстня, на правой-1.		
				тр. 2/5(25)	На левой руке перстень сплетен из 4-х бронзовых проволок; на правой-такой же, но запаян наглухо и гладкий из бронзовой пластинки. Слева у таза-нож.		
				тр. 3/6(26)	На тазовых костях ремень с серебряными украшениями и нож.	XIII-XIV вв.	
				тр. 3/7(27)	На левой руке бронзовый перстень, на тазовых костях бронзовая пряжка, железное поясное кольцо и нож.	к. XIV-нач. XV вв.	
				тр. 3/8(28)	На левой руке бронзовый перстень сплетенный из 4-х проволок, на груди с правой стороны 2 перстня бронзовые пластинчатые, у правой ноги топор и копьё.	к. XII-XIII вв.	
			1889 ²⁰	3(12)	2 бусины и куски бронзового бубенчика.	к. XII-XIII вв.	
			1894 ²¹	8(31)	На черепе маленькие бляшки от головного убора, бусина и бронзовый браслет.	XII в.	
9	д. Жуковец: женское погребение	А.Н. Ляв- данский	1931	1	На черепе остатки головного убора с бронзовыми позолоченными бляшками.	XII в.?	
10	д. Косово			1	У ног фрагмент глиняной посуды и нож.		
11	д. Кукли: женские погребения	А.В. Квят- ковская	1988	1/9	Бляшки на черепе с растительно-геометрическим орнаментом (7 шт.), каждая из них была обшита мелким бисером черного цвета. У левого бедра вдоль лежали нож и зуб животного, окованный бронзой на кожаном		

1	2	3	4	5	6	7	8
					шнурке. На правой руке 2 пластинчатых широкосредних перстня, с заходящими концами.	к. XII-нач. XIII вв.	
				2/6	По обе стороны черепа бронзовые серьи кольцевидные с переливом, на груди монета денарий Александра Ягеллончика и фрагмент бронзовой иглы(?) , вдоль левой бедренной кости фрагменты ножа с деревянной ручкой.	1501-1506 гг.	
				2/7	Слева у черепа бронзовая серья с тремя стержнями - привесками, на груди в центре фрагменты бронзовой пуговицы, слева чуть выше бедра-маленький нож.	к. XIV-нач. XV вв.	
				2/8	Под правой тазовой костью нож с остатками деревянной ручки, слева у черепа фрагмент бронзовой серьи в форме вопроительного знака.	к. XIII- XIV вв.	
				2/9	На груди перстень с тремя бороздами, у левой берцовой кости-ещё один, но чуть больших размеров, чем первый.	XV в.	
				2/11	Слева у черепа фрагмент бронзовой серьи в форме вопроительного знака, у правой бедренной кости фрагмент бронзового с железом символического ключа.	XIV в.	
				3/4	На лобной части черепа большие пятиугольной формы бляшки (7 шт.), между которыми в верхней части располагались маленькие треугольные бляшки. Вокруг все они были обшпты мелким черным бисером. В области шеи слева-фрагменты многобусинного височного кольца, на шее ожерелье, в состав которого входили крестик "скандинавского" типа, три больших и один маленький бубенчик грушевидной формы и раковина каури; бусы: синяя, желтые, голубые, зеленые-из стекла, 1 бусина фигурная из стекловидной массы сверху покрыта бирюзовой поливой, на обеих руках по одному пластинчатому браслету, на левой руке-плетеный бронзовый перстень с		

1	2	3	4	5	6	7	8
					незащипанными концами.	XII-XIII вв.	
			1989	4/1	У правого бедра острём вверх нож; на ребрах бронзовая фибула с S - видными концами на кожаном шнурке, на правой руке-бронзовый перстень с тремя бороздами.	XIII-XIV вв.	
				4/3	У нижней челюсти бронзовая серьга с тремя стержнями-привесками (?), на поясе ещё одна такая же серьга.	XV в.	
				5/1	На лобной части черепа медные бляшки круглой формы, каждая из которых была обшита мелкими желтыми бусинами-бисером, справа у черепа-многобусинное височное кольцо. На правой руке-бронзовый перстень со щитком овальной формы.	XII-XIII в.	
д. Кукли: мужские погребения			1988	1/1	На правой тазовой кости попереk-фрагмент ножа, слева чуть выше тазовых костей-железная пряжка (?), в центре на поясе серебряный денарий ВКД, Казимир Ягеллончик.	1440-1492 гг.	
				1/5а	Слева у тазовых костей фрагменты ножа и пряжки.	XV в.	
				2/1	На поясе в центре мелкие куски кожи, на них-3 денария Казимира Ягеллончика, поясное железное кольцо, вдоль левой бедренной кости фрагменты ножа с остатками деревянной ручки.	1440-1492 гг.	
				2/3	Справа у черепа острём вниз фрагменты ножа с остатками деревянной ручки.	XIV-XV вв.	
				2/5	На тазовых костях-пилю.		
				2/10	Вдоль левой тазовой кости острём вверх нож с остатками деревянной ручки, на правой бедренной кости-фрагментs железной пряжки.		

1	2	3	4	5	6	7	8
				3/3	Справа у пояса-поясное железное кольцо, чуть ниже, вдоль тазовых костей острём вверх нож с остатками деревянной ручки.	нач. XV в.	
				4/4	Слева, вдоль бедренной кости острём вниз нож; ближе к тазовым костям-поясное железное кольцо.	XV в.	
				5/2	На левой бедренной кости железная пряжка, а в конце левой ноги-нож.	XIV-XV вв.	
				тр. 1/1	На правой тазовой кости нож, в центре на поясе железная пряжка, слева фрагменты кожаного мешочка с бронзовыми украшениями; 10 денариев кн. Витовта.	1392-1430 гг.	
				тр. 1/2	На поясе бронзовая пряжка (тип IV, вар. А.) с куском кожи.	к. XIII-XIV вв.	
				тр. 1/3	На левой руке бронзовый пластинчатый широкосредний перстень. На поясе-нож.	XIV в.	
				тр. 1/4	На правой тазовой кости- поясное железное кольцо; рядом еще одно; около черепа кожаный мешочек; под черепом-нож; справа, около нижней челюсти-фрагменты еще одного ножа.	XIV-XV вв.	
				тр. 1/5	Под локтем правой руки-железная пряжка (тип V), около правой тазовой кости маленькая бронзовая пряжка; слева-фрагменты мешочка, украшенного бронзой; в нем-кресало с кремнем; на левой бедренной кости острём вниз-нож.	к. XIV-нач. XV вв.	
				тр. 1/6	Около левой плечевой кости фрагмент железного изделия; на левой тазовой кости фрагменты кожаного мешочка с бронзовыми украшениями; под правой бедренной костью фрагмент железной пряжки.	к. XIV-XV вв.	
				тр. 1/7	На левой бедренной кости острём вниз-нож; на груди медная пуговка и фрагмент бронзового изделия.	к. XIV-XV вв.	
				тр. 1/8	На правой тазовой кости маленькая железная		

1	2	3	4	5	6	7	8
					пряжка.		
				тр. 1/9	На правом колене поясное железное кольцо.		
	погребения девочек		1988	1/4	С правой стороны около черепа бронзовая серьга с тремя привесками-стержнями, с левой стороны 1 бронзовое височное кольцо с отогнутым наружу и загнутым в кольцо одним концом. Перстень сплетен следующим образом: бронзовая проволока оплетена сверху другой бронзовой проволокой, концы завязаны.	XIV-XV вв.	
				1/8	На лобной части черепа бляшки от головного убора квадратной формы (Лит.) с изображением свастики. Бляшки были обшиты мелким бисером черного цвета.	XII-XIII вв.	
	погребение мальчика			1/6	На тазовых костях, в центре маленькая железная пряжка.		
12	д. Клепачи, (оз. Бездонное): женские погребения	А.В. Квятковская	1982	2/3	На левой руке медный перстень со шпигком круглой формы.	к. XIV вв.	
				3/3	По обе стороны черепа височные кольца из бронзовой проволоки, с двумя подвесками.	к. XIV-нач. XV вв.	
				6/14	На черепе фрагменты ткани, в которых находились бронзовые булавки типа „лус йеппи“.	к. XV-нач. XVI вв.	
				7/1	Справа у черепа серьга в форме вопросительного знака, у локтя левой руки фрагменты еще одной такой же серьги.	к. XIII-XIV вв.	
				7/2	По обе стороны черепа серьги в форме вопросительного знака.	к. XIII-XIV в.	
				8/2	Вокруг черепа булавки типа „лус йеппи“, слева-бронзовое кольцо с тремя подвесками с куском шерстяной нитки ?	к. XIV-нач. XV вв.	

1	2	3	4	5	6	7	8
				9/4	У черепа фрагменты серег в форме вопросительного знака.	XIII-XIV вв.	
				9/6	Справа у черепа серьга кольцевидная с перывьем.	XV-нач. XVI вв.	
	мужское погребение			9/2	На поясе фрагменты железной пряжки (?)	(?)	
	погребение девочки			6/10	Чуть ниже черепа перстень с тремя бороздами.	к. XV-нач. XVI вв.	
				1/1	На поясе пряжка с куском ткани, расшитой мелкой провололочкой (пряжка тип VII).	к. XIV-нач. XV вв.	
13	д. Маркенцны	П.С. Рыков	1913-1914		Удила и бронзовые бляшки от конского снаряжения, топор, 2 ножа, кресало с кремнем, шпоры.	к. X-XI вв.	
14	д. Новоселки, Зельвского р-на: женское погребение	А.В. Квятковская	1981	3/12	На уровне коленей лентарий Сиппхунда I Старого (Восточная Пруссия; г. Эльблонг).	1530-1533 гг.	
				1/1	У правого бедра-нож.		
15	д. Перевоз: женские погребения	А.В. Квятковская	1991	5	На лобной части черепа остатки медных бляшек от головного убора.	XII-XIII вв.	
				8	На лобной части черепа остатки медных бляшек от головного убора.	XII-XIII вв.	
				14(2)	На лобной части черепа остатки медных бляшек квадратной формы от головного убора.	XII-XIII вв.	
16	д. Первомайск: женские погребения	В.А. Шукевич ²²	1891	1	По обе стороны черепа по одной серьге из бронзовой проволоки, согнутой		

1	2	3	4	5	6	7	8
					кольцеобразно (кольцеобразная с перевитием ? - А.К.), на правой руке бронзовый перстень.	XV в.	
				5	Слева около черепа бронзовое кольцо (серьга?).		
				7	По обе стороны черепа по одной серьге из бронзовой проволоки в виде крючков с бусинами на концах (в форме вопроительного знака ?), под черепом денарий Александра Ягеллончика.	1501-1506 гг.	
	мужские погребения			2	Слева у тазовых костей кресало с кремнем.		
				3	Под черепом ислевшая ткань, возможно, шерсть. Под левой плечевой костью нож, у левого колена-топор.	к. XIV-XV вв.	
				4	Справа у тазовых костей пряжка и нож.		
				6	На тазовых костях бронзовая пряжка для застегивания на две стороны и большая железная; нож.	XV-нач. XVI в.	
				8	Слева около тазовых костей нож, кресало и 3 денария кн. Витовта, у левой ноги-топор.	1392-1430 гг.	
17	д. Подрось: женские погребения	Я. Фицке ²³	1936	15	4 височных полутораборотных кольца, бусы с золотыми вставками.	XI в.	
				18	Около черепа полутораборотные височные кольца (3 шт.), из серебра, к одному из колец прикреплено височное кольцо с S-видным завитком и фрагмент серебряной подвески, 2 бусины стеклянные: одна зеленая, высотой 0,8 см, вторая-с золотой вставкой, высотой 1 см.; нож.	XI-XII вв.	
				19	Около черепа найдено кольцо диаметром 2,6 см, из проволоки, бронзовая подвеска; у южного края обтавки из камней, 6 височных полутораборотных колец из серебра и нож, бронзовое кольцо с одной плоской стороной,		

1	2	3	4	5	6	7	8
					возможно, рамка от пряжки.	XI-XII вв.	
				21	Серебряный плетеный перстень со свободными концами, бронзовые браслеты из плоско-выпуклой ленты со свободными концами, серебряное полутораборотное кольцо, фрагмент ножа.	к. XI-нач. XII вв.	
18	д. Пузель: женские погребения	В.А. Шукевич ²⁴	1884	2	На лобной части черепа серебряные с позолотой бляшки, по бокам черепа серебряные височные кольца (?), на груди белые стеклянные бусы, куски спирали из бронзовой проволоки, бронзовые бубенчики, на руках по одному серебряному спиральному браслету, на левой руке 2 серебряных, на правой 2 бронзовых перстня, у черепа слева-горшок.	сер. XII в.	
				3	На левой руке 2 перстня, на правой один.		
				4	На лобной части черепа 2 рядка серебряных с позолотой пластинок, справа у черепа стеклянная бусина черного цвета с белыми линиями, слева - синяя.	к. XII-нач. XIII вв.	
				5	На лобной части черепа бронзовые пластинки и мелкие бусы, на груди несколько стеклянных и глиняных бусин разной формы и величины, на руках по одному бронзовому браслету из перекрученных проволочек, на левой руке 1 серебряный и 1 бронзовый перстни, на костях таза кусок льняной ткани, на котором были бронзовые застежки, кусок расшитой кожи, слева чуть ниже тазовых костей большая глиняная бусина (пряслище ? - А.К.)	нач. XIII в.	
				10	Справа у черепа бронзовая серьга, на левой руке-перстень, слева у тазовых костей на куске кожи монета литовская, испорченная.	к. XIV-нач. XV вв.	
				11	Справа у черепа серьга, на левой руке перстень.		

1	2	3	4	5	6	7	8
				12	На черете бляшки; рядом перстень.	к. XII-нач. XIII вв.	
	мужские погребения			1	На тазовой кости бронзовая пряжка с куском кожи, у левой руки-топор, ниже-наконечник копья.	XIII-XIV вв.	
				6	У правого локтя точильный брусок, на поясе следа железная пряжка и поясное железное кольцо, чуть выше нож и 2 совсем испорченные монеты, очевидно литовские.	к. XIV-нач. XV вв.	
				7	На левой руке бронзовый перстень.		
				8	Пояс с бронзовыми украшениями и пряжкой, у левой руки бронзовый перстень и два бубенчика.	XIII-XIV вв.	
				9	Кресало.		
				13	На левой руке перстень, справа-нож.		
			1885	15	На груди 2 стеклянные бусины: синяя и черная с белым, у правой руки-топор, ниже-нож, точильный брусок, под локтем левой руки - кресало с кремнем. На поясе пряжка и 2 поясных кольца из бронзы.	XIII в.	
	погребение мальчика	-,-	1884	14	слева у пояса нож и железное поясное кольцо.		
19	д. Путиловичи: женское погребение	В.А. Шукевич	1911	1	На лобной части черепа серебряные с позолотой от головного убора бляшки.	XII в.	
	-,-	А.Н. Лявчанский	1931	1	На черепе остатки ткани от головного убора с позолоченными бляшками.	XII в.	
20	д. Сырин: мужское погребение	В.А. Шукевич	1891	1	слева у лавных костей нож, у правой ноги фрагмент ножа и пряжка.		

1	2	3	4	5	6	7	8
21	д. Халдохица: женское погребение	А.Н. Лявчанский	1931	1	Шиферный крестик окован по концам серебряными орнаментированными бляшками.	XII в.	
22	д. Шурок, Гребля: женское погребение	А.В. Квятковская	1991	тр. 1/2	На правом плече фибула в виде розетки.	XIII-XIV вв.	

1. Раскопки В.А. Шукевича и Э.А. Вольтера в 1888-1895 г.г. // Архив АИИМК, ф. 5 (фонд А. Спичына), л. 87.
2. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках В.А. Шукевича в Виленской губернии //АИИМК, л. 103/1890, л. 41-43
3. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках Э.А. Вольтера в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 43/1889, л. 56, 60, 64, 70, 72, 74, 76, 78.
4. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках помещика В.А. Шукевича в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 103/1890, л. 5
5. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках помещика В.А. Шукевича в Лидском и Троцком уездах в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 63/1892, л. 12-14
6. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках Э.А. Вольтера в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 43/1889, л. 49, 62, 66, 68.
7. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках помещика В.А. Шукевича в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 103/1890, л. 5
8. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках помещика В.А. Шукевича в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 103/1890, л. 6-7.
9. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках помещика В.А. Шукевича в Лидском уезде в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 63/1892, л. 12-14
10. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках помещика В.А. Шукевича в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 103/1890, л. 43.
11. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках В.А. Шукевича в Лидском и Троцком уездах в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 13а/1888, л. 50-51
12. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках В.А. Шукевича в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 103/1890, л. 5-6.
13. Дело имп. Археологической комиссии о раскопках помещика В.А. Шукевича в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 90/1894, л. 38-41
14. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках помещика В.А. Шукевича в Лидском и Троцком уездах в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 68/1895, л. 5-6.
15. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках В.А. Шукевича в Лидском и Троцком уездах в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 13а/1888, л. 50-51
16. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках помещика В.А. Шукевича в Виленской губернии //АИИМК. ф. 1, л. 103/1890, л. 5-6.
17. Там же, л. 41.
18. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках помещика В.А. Шукевича в Лидском уезде в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 90/1894, л. 36-37.
19. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках помещика В.А. Шукевича в Лидском уезде в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 68/1895, л. 6.
20. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках помещика В.А. Шукевича в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 103/1890, л. 5-6.
21. Jaskals D. Materiał z badań wczesnośrednio-wiecznego szeptaluzka w miéjscowości Podnoś kolo Wołkowzka w BSSR //Rocznik Białostocki. Białystok, 1962, t. III, s. 337-361.
22. Дело Императорской археологической комиссии о раскопках помещика В.А. Шукевича в Лидском и Троцком уездах в Виленской губернии //АИИМК, ф. 1, л. 13а/1888, л. 49 и об.

Каменные могильники инвентарные,
частично инвентарные и безинвентарные.

Таблица 13.

№ п/п	Название памятника	Инвентарные погребения		Примечания
		женские	мужские	
1	2	3	4	5
1	д. Агоновцы	+	+	
2	д. Белца	+	+	
3	д. Вензовщина, ур. Гончариха	+	+	
4	д. Вензовщина, Борок	+	+	
5	д. Воробы	+	+	
6	д. Дворчаны	+	+	
7	д. Кукли	+	+	
8	д. Маркентцы	+	+	
9	д. Первомайск	+	+	
10	д. Подрось	+	+	
11	д. Пузели	+	+	
12	д. Волча	+		
13	д. Горавец	+		
14	д. Жукавец	+		
15	д. Клелачи, оз. Бездонное	+		
16	д. Новоселки, Зельвенского р-на.	+		
17	д. Путилкивчи	+		
18	д. Шурок, "Гребля"	+		

1	2	3	4	5
19	д. Перевоз	+		
20	д. Миневщина			
21	д. Ивашковичи			
22	д. Косовщина			
23	д. Новоселки, Волковысского р-на			
24	д. Снежная			
25	д. Ростевичи			

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
				6/9							+				наг. XV в. к. XIV - пер. XV в. XIII-XIV в.		
				6/10							+				XIII-XIV в.	+	
				6/11							+					+	
				6/12							+					+	
				6/13		+					+					+	
				6/14							+					+	
				6/15							+					+	
				6/16							+					+	
				6/17							+					+	
				6/18	+						+				?		
				6/19			+				+				к. XIII в. к. XIV-пер. XV в.		
				7/1		+					+				к. XIII-пер. XIV в.		
				7/2							+				XIII в.		
				7/3							+				XIII-XIV в.		
				7/4							+				XIII в.		
				7/5							+				XIV в.		
				8/1							+				XIII-XIV в. XIV в.		
				8/2							+				XIV-XV в.	+	
				8/3							+				к. XV-пер. XVI в.		
				8/4							+				XIV-XV в.		
				8/5							+				к. XIII-пер. XIV в.		
				8/6							+				XIV в.		
				8/7							+				XV в.		
				8/8							+				?		
				8/9							+				к. XV в.	+	
				8/10							+					+	
				8/11							+						
				9/1		+					+				XIII-XIV в. XIII в.		
				9/2							+						
				9/3							+						
				9/4							+						
				9/5							+						
				10/1							+				XIII-XIV в.		
				10/2							+						
				10/3							+						
				10/4							+						
				11/1							+						
				11/2							+						
				11/3		+					+				XV-XVI в. XIV-XV в.	+	
				11/4							+						
				11/5							+				к. XIV-XV в. XIV-XV в.		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
				11/6			+				+					+	
				11/7			+				+					+	
				11/8							+					+	
				11/9							+				XIV-XV в.	+	
				11/10							+					+	
				11/11							+				XIV-XV в.		
				12/1							+						
				12/2			+				+				к. XIII-пер. XIV в.		
				12/3							+					+	
				12/4							+				1378-1414 гг. XIII-XIV в.		
				12/5							+						
				12/6							+						
				12/7							+				XIV-пер. XV в.		
				12/8							+						
				12/9							+					+	
				12/10							+					+	
				12/11							+					+	
				12/12							+					+	
				12/13							+	+			XIV-XV в. XIV-XV в.		
			1988.	12/14							+				к. XIII-пер. XIV в.		
				12/15							+				XIV в.		
				12/16			+				+				к. XIV-пер. XV в.		
				12/17			+				+				к. XIV-пер. XV в.		
				12/18							+				к. XIV-пер. XV в.		
				12/19							+				к. XIV-пер. XV в.		
				12/20							+				к. XIV-пер. XV в.	+	
				12/21							+				к. XIV-пер. XV в.		
				12/22							+				к. XIV-пер. XV в.		
				13/1			+				+				XIII-XIV в. XIII в.		
			1989.	13/2							+				XIII-XIV в.		
				14/1							+					+	
				14/2							+				1392-1430 гг.		
				14/3			+				+					+	
				14/4							+					+	
				14/5							+					+	
				14/6							+					+	
				14/7							+				XIII-пер. XIV в.		
				14/8							+				XIV в.		
				14/9							+				к. XIV-пер. XV в.		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
			+	1/4							+				XIV-XV в.		
				1/5							+				XIV в.		
				1/6							+				XIV-XV в.?		
				1/7							+					+	
				1/8							+				к. XII-нач. XIII в.		
				1/9							+				к. XII-нач. XIII в.		
				1/10							+				нач. XIII в.		
				2/1							+				1440-1492 гг.		
				2/2							+				XIV-XV в.		
				2/3							+				XIV-XV в.		
				2/4							+						
				2/5							+				1501-1506 гг.		
				2/6							+				к. XIV-XV в.		
				2/7							+						
				2/8							+				XV в.		
				2/9		+					+				XIV-нач. XVI в.		
				2/10							+				XIV в.		
				2/11							+						
				3/1							+				нач. XV в.		
				3/2							+				к. XII-нач. XIII в.		
				3/3							+				к. XII-нач. XIII в.		
				3/4							+				к. XIII-нач. XIV в.		
			1989	4/1							+				к. XII-нач. XIV в.		
				4/2							+				XV в.		
				4/3							+				XV в.		
				4/4							+						
				4/5							+						
				4/6		+					+						
				5/1							+						
				5/2							+						
				5/3							+						
				6/1							+						
				6/2							+						
				6/3							+						
				6/4							+						
				6/5							+						
				6/6							+						
				6/7							+						
				6/8							+						
				6/9							+						
				6/10							+						
				6/11							+						
				6/12							+						
				6/13							+						

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
				тр 1/7							+						
				тр 1/8							+				XV-нач. XVI в.		
				тр 1/9							+						
17. д. Клепачи (от Бездоннос)				1/1		+					+				к. XIV-нач. XV в.		
				1/2			+				+						
				1/3			+				+						
				1/4			+				+						
				1/5			+				+						
				1/6			+				+						
				1/7			+				+						
				1/8			+				+						
				1/9			+				+						
				1/10			+				+						
				1/11			+				+						
				1/12			+				+						
				1/13			+				+						
				1/14			+				+						
				2/1			+				+						
				2/2			+				+						
				2/3			+				+						
				3/1			+				+						
				3/2			+				+						
				3/3			+				+						
				3/4			+				+						
				4/1			+				+						
				4/2			+				+						
				4/3			+				+						
				5/1			+				+						
				5/2			+				+						
				5/3			+				+						
				5/4			+				+						
				6/1			+				+						
				6/2			+				+						
				6/3			+				+						
				6/4			+				+						
				6/5			+				+						
				6/6			+				+						
				6/7			+				+						
				6/8			+				+						
				6/9			+				+						
				6/10			+				+						
				6/11			+				+						
				6/12			+				+						
				6/13			+				+						

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
22	д. Перевоз	Л.В. Лучин	1990	4/16 1 2 3 4			+				+		+				искрытали
		А.В. Квятковская	1991	5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 142		+	+						+		XII-XIII в. XII-XIII в.	+	
23	д. Петропавловск	В.А. Шукеевич	1891	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 18 19 20 21 23						+	+				н. XV в. XIV в.? к. XIV-нач. XV в.? XV в.? XV-нач. XVI в.? 1501-1506 гг. 1392-1430 гг. XI в. XI-XII в. XI-XII в. к. XI-нач. XII в. XIII-XIV в. сер. XII в. к. XII-нач. XIII в. нач. XIII в. к. XIV-нач. XV в. XIII-XIV в. к. XIV-нач.		
24	д. Подрозь	Я. Филтке	1936	14 15 16 18 19 20 21		+				+							
25	д. Пузели	В.А. Шукеевич	1884	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10		+					+						

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
26	д. Путилко высп.	В.А. Шукеевич	1911	1 2 3 4 5 6													
27	д. Ростевичи	А.В. Квятковская	1981	1 2 3 4									+		XV в. XII-нач. XIII в.?	+	
28	д. Сырки	В.А. Шукеевич	1891	1 2 3 4							+				XIII-XIV в.? XIII в. XIV в.? XV в.? XII-XIV в.? XIV-XV в.?	+	
29	д. Снежная	А.В. Квятковская	1990	1 2 3			+				+						
30	д. Халхотина	А.Н. Ливданский	1931	1									+		XII в.		
31	д. Шурок. Гребли	А.В. Квятковская	1990	1 2 3 4 5 6 тр. 1/1 тр. 1/2 тр. 1/3 тр. 1/4							+						
	д. Шурок. Млын		1990	1									+				

Ala Kviatkovskaja

JOTVINGIŲ KAPINYNAI BALTARUSIJOJE

(XI a. pab. – XVII a.)

Santrauka

Ivadas. Baltarusijos teritorijoje aptinkama viduramžių laidojimo paminklų, archeologinėje literatūroje vadinamų „kapinynais su akmenimis krautais kapais“ arba „akmenimis krautais kapais“ dėl jų konstrukcinių ypatybių – virš kapo esančio akmenų grindinio. Šios konstrukcinės ypatybės kartu su laidojimo papročiais bei įkapėmis leidžia išskirti šiuos kapinynus į atskirą senienu tipą.

Kapinynai su akmenimis krautais kapais paplitę teritorijoje, kurią riboja: Nemuno aukštupys, pietuose – kairiojo Pripetės intako Jaseldos aukštupys, pietvakariuose – Vakarinio Bugo intakai: Muchovecas, Lesnaja, Narevas. Vakaruose jie apima dalį Lenkijos teritorijos. Šiaurės rytuose kapinynai su akmenimis krautais kapais driekiasi pagal Neris ir Berezinos (Dnepro) upes; toliau šiaurės rytų kryptimi randami prie Dauguvos kairiųjų intakų: Dysnos, Ušačio, Ulės, taip pat Lepelio ežerų rajone. Šiaurės vakaruose jų paplitimo riba eina jau Lietuvos teritorija. Šių kapinynų chronologiniai rėmai – XI a. pabaiga – XVII a. Kapinynų su akmenimis krautais kapais išplitimo arealas (išskyrus žemes prie Neris, Dnepro, Berezinos ir Dauguvos intakų) sutampa su teritorija, kurioje, kai kurių rusų ir lenkų mokslininkų nuomone, gyveno jotvingių gentys, palikusios iš akmenų krautus pilkapius su degintiniais kapais. XI – XII a. pradžioje kūno deginimo iš akmenų krautuose pilkapiuose paprotį pamažu pakeičia kūno laidojimas. Kartu vyksta kapų konstrukcijos evoliucija: vietoj pilkapių paplinta plokštiniai kapai su grindiniu paviršiuje. X a. pabaigoje žemės

prie Viduriniojo Bugo ir Nemuno aukštupyje patenka į didžiosios politikos verpetą ir tampa slavų kunigaikščių nuolatinių grobikiškų antpuolių objektu. Per šiuos antpuolius jotvingių žemės buvo nusiaubtos, dalis gyventojų sunaikinta.

Slavų skverbimosi į žemes prie Viduriniojo Bugo ir į Nemuno aukštupį liudytojai X a. pabaigoje – XI a. ir vėliau yra miestų – kolonizacijos atraminių punktų – kūrimas. Šio proceso ypatybė ta, kad tai pirmiausia buvo tvirtovės, kuriose gyveno kariauna. Viduriniojo Bugo žemėse tai buvo Berestje, Kobrinas, Kameneccas, o Nemuno aukštupyje – Volkovyskas, Naugardukas, Gardinas, Slonimas, Zditovas, Turėiskas. Jų gyventojų etninė sudėtis buvo labai įvairi.

Slavų kunigaikščių žygiai į baltų žemes ir miestų – tvirtovių statymas vertė baltų gentis vienyti. Suvienijimo iniciatoriumi tapo Lietuva. Su Mindaugo vardu siejama kova centralizacijos ir valdžios koncentracijos vienoje rankose. Vyko ankstyvosios feodalinės Lietuvos valstybės formavimasis. Per šią kovą Mindaugui pavyko padėti vieningos valstybės pamatus. 1251 m. Mindaugas priėmė katalikų tikėjimą, o 1253 m. iš popiežiaus rankų gavo karaliaus vainiką.

XIII a. pabaigoje prasidėjo nuosekli vokiečių feodalų ekspansija į Pabaltijį. XIII a. viduryje baltų žemes užgrobti mėgino mongolų – totorių chanai, tačiau jų kėslai žlugo. Savo ruožtu nuo XIII a. antrojo ketvirčio lietuvių kunigaikščiai atkakliai siekė išplėsti savo valdas. Pirmiausia buvo pajungta Juodoji Rusia, priklausiusi iki tol nuo Haličo

– Volynės kunigaikštystės. Nuo XIII a. vidurio Lietuvos politinės įtakos sferon vis labiau patenka Polocko žemė. Polocko ir Vitebsko žemių prijungimas prie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) vyko laisvanoriškai – sudarant sutartis. XIII a. antrojoje pusėje – XIV a. pirmajame ketvirtyje į LDK įjungiami Minsko kunigaikštystė. Pirmojoje XIV a. pusėje, valdant Gediminui, Lietuvos kunigaikščių valdžia galutinai įsitvirtino Turovo žemėje. Ją valdyti Gediminas pavedė sūnui Narimantui. XIV a. septintojo dešimtmečio pradžioje LDK valdžion pateko Žemutinės Pripetės baseino žemės – Mozyrio ir Bragino valsčiai, o 1358 m. Algirdas prijungė Mstislavlio kunigaikštystę. XIV a. pirmame ketvirtyje Lietuvos kunigaikščiai savo valdžiai pajungė taip pat Bresto žemę. Taigi, valdant Gediminui (1316–1341), Lietuvos kunigaikščiai savo valdas išplėtė visoje teritorijoje tarp Dauguvos, Pripetės ir Dnepro, t. y. tikrosiose baltams priklausančiose žemėse.

Apgynusi savo žemes nuo totorių antplūdžio (1275, 1277, 1287, 1315, 1325, 1338 metais), XIV a. antrojoje pusėje Lietuvos kariuomenė suduoda Ordai triuškinančius smūgius, išvaduoja nuo totorių – mongolų Kijevo ir Podolės žemes ir prijungia jas prie LDK.

XIV a. pabaigoje susiklostė sąlygos LDK ir Lenkijos politinei sąjungai (unijai). Abiem valstybėms grasė Teutonų ordinas. Lietuvių kunigaikščiai siekė unija su Lenkija sustiprinti savo padėtį ir susilpninti Maskvos valstybės įtaką. 1385 m. Krėvoje buvo suderintos valstybinio – teisinio Lietuvos ir Lenkijos susivienijimo sąlygos. Be to, kunigaikštis Jogaila su savo valdiniais įsipareigojo greitai laiku apsikrikštyti. Krikščionybės katalikiškos formos priėmimas įvyko 1387 m. Pagonybės atsisakymas ir perėjimas į krikščionybę iš tikrųjų įvyko tarp aukščiausiojo luomo atstovų ir dalies miestiečių pagonių. Reikia turėti omenyje, kad miesto gyventojai (ir diduomenė) galėjo kultivuoti ir stačiatikių tikėjimą. Kaimo gyventojai, gabūt ir tam tikra miestiečių dalis, kaip ir anksčiau, garbino savo senuosius dievus, t. y. liko pagony.

1410 m. liepos 15 d. įvyko Žalgirio mūšis, kuriame kryžiuočiai buvo sutriuškinti. Po pergalės Žalgirio laukuose Vytautas, LDK nepriklausomybės šalininkas, stengėsi nutraukti vasalinius santykius su Lenkijos karaliumi; prasidėjo kova atsiskyrimo nuo Lenkijos, dėl visiškos LDK nepriklausomybės.

XVI a. pradžioje tarptautinė LDK padėtis komplikavosi. Prie rytinių valstybės sienų tvirtėjo Maskvos kunigaikštystė, pasiryžusi savo valdas išplėsti į LDK žemes. Pietuose ir pietryčiuose nuolatos grasė Krymo chanas. Vėl įsiliepsnojo prieštaravimai tarp LDK ir Maskvos valstybės, prasidėjo tarpusavio karai. Nuo 1556 iki 1583 m. tęsėsi Livonijos karas, kuriame Maskva kovojo dėl išėjimo prie Baltijos jūros. Klostėsi labai paini situacija ir 1569 m. liepos 1 d. Liubline buvo pasirašytas unijos aktas, kuriuo LDK ir Lenkija susijungė į vieną valstybę – Abiejų Tautų Respubliką arba Žečpospolitą.

XVI a. antrojoje pusėje kovai su reformatų judėjimu buvo pakviestas jėzuitų ordinas. Veikiant Jėzuitams krikščionybė katalikiškąja forma ėmė plisti ir tarp LDK bei Lenkijos kaimo gyventojų pagonių.

1596 m. spalio mėnesį Breste buvo sušauktas soboras. Karalius Žygimantas III išleido universalą, pagal kurį Žečpospolitos stačiatikių bažnyčia buvo sujungta su katalikų bažnyčia. Šiam pasaulietinės valdžios aktui sutvirtinti popiežius Klementas VIII paskelbė bulę dėl unijos. Magnatų bei šlėktos aukojimai, tiesioginė valstybės parama padėjo katalikų ir unitų bažnyčioms gana greitai įsitvirtinti visuose Baltarusijos miestuose. Gardine, Pinske, Breste, Naugarduke, Polocke, Vitebske, Minske ir jų apylinkėse XVII a. pradžioje sparčiai vyko unitų bažnyčių, ypač katalikiškų ordinių vienuolynų (bernardinų, pranciškonų, benediktinų, karmelitų, dominikonų ir kt.) statybos. Prasidėjo nuoseklesnis gyventojų krikščioniškasis švietimas, giliau imtos suvokti krikščionybės idėjos.

Štai taip galima apibūdinti istorinę epochą nuo XI a. iki XVII a., kurioje minėtoje

teritorijoje evoliucionavo iš akmenų krauti pilkapiai ir dėl vienu ar kitu priežasčių atsirado ir išplito plokštiniai laidojimo paminklai – iš akmenų krauti kapai. Viduriniojo Bugo ir Nemuno aukštupio politinė istorija, pradėdant X a. antrąją pusę, labai gausi įvykių: čia susidūrė įvairių etnosų interesai. Rytų slavai, vadovaujami Kijevo, o vėliau Haličo – Volynės kunigaikščių, ėmė grobti Viduriniojo Bugo ir Nemuno aukštupio žemes, priklausančias baltų genčiai jotvingiams ir Lietuvai. Užgrobti šias žemes siekė ir vakarų slavai, vadovaujami lenkų kunigaikščių. Prasidėjo karai tarp slavų ir baltų (jotvingių ir lietuvių) genčių. Po kiek laiko karai dėl dominavimo šiose žemėse vyko jau tarp rytų ir vakarų slavų. Neilgai trukus, siekdami tų pačių tikslų, į šią kovą įsitraukė kryžiuočiai. Kovos įgijo dvejopą pobūdį: – viena, slavai ir kryžiuočiai ėjo prieš Lietuvą ir jotvingius, antra, kyla slavų ir kryžiuočių tarpusavio konfliktai.

Atliekant archeologinius iš akmenų krautų pilkapių ir akmenimis krautų kapų tyrimus, pradėtus XIX a. pabaigoje, buvo atkreiptas dėmesys į šias senienas. Kita vertus, jie sukėlė karštus ginčus ir prieštaravimus datavimo, etninės gyvenviečių, palikusių kapinynus, priklausomybės ir kitais klausimais. Diskusijas skatino tai, kad naujieji duomenys niekaip nesiderino su kita slavų kilmės medžiaga, o mokslinė analizė mokslininkus vertė priskirti juos prie neslavų radinių. Kartu piršosi išvada, jog ir gyventojai, juos palikę, o kartu ir visa teritorija yra neslavų kilmės. Visa tai reiškė, kad ore pakibo visos slavų pretenzijos į šias žemes kaip į „senąsias, amžinąsias slavų teritorijas“. Kaip tik todėl labai ilgai baltiškoji tematika Baltarusijoje buvo nutylima, ją stropiai apeidavo tyrinėtojai, o jeigu kartais ir paliesdavo, tai tik kaip kažką labai sena ir nereikšminga.

Šiame darbe tyrinėjami ir apmąstomi duomenys, gauti Baltarusijos kapinynų su akmenimis krautais kapais archeologinių kasinėjimų metu. Pirmą kartą buvo atliktas akmenimis krautų kapų Baltarusijos terito-

rijoje kartografavimas, nustatytos jų plitimo ribos. Suklasifikuota laidojimo papročiai nuo XI a. pabaigos iki XVII a., išaiškintos priežastys, lėmusios jų raidą laiko bei erdvės atžvilgiu, parodyta tyrinėjamųjų žemių gyventojų pasaulėjauta ir ypatybės. Įkapės leido nustatyti gyventojų materialinės kultūros lygį, jų ekonominius bei kultūrinius ryšius su kitomis tautomis. Panagrinėta ir gyventojų, palaidotų kapinynuose su akmenimis krautais kapais, etninė priklausomybė. Darbe panaudota etnografinė ir tautosakinė medžiaga, tiek skelbta literatūroje, tiek ir autorės surinkta per gyventojų apklausas Viduriniojo Bugo ir Nemuno aukštupio žemėse.

I SKYRIUS. Baltarusijos kapinynų su akmenimis krautais kapais tyrinėjimų istorija. Kasinėjimų metodika

§ 1. Baltarusijos kapinynų su akmenimis krautais kapais tyrinėjimo istorija

Baltarusijos kapinynų su akmenimis krautais kapais tyrinėjimai prasidėjo XIX a. pabaigoje. Šių darbų pradininkas buvo V. Šukevičius. 1883–1885 metais ištirta 15 palaidojimų kapinyne prie Puzelių kaimo, o ariamojoje dirvoje atidengti kapai 16, 18 ir 22. 1886 metais Z. Gliogeris atkasė 19–ąjį kapą, o 1888 m. E. Volteris ištyrinėjo kapus 20–21, 23–27. Šio kapinyno tyrinėjimo rezultatai santykinai atsispindi V. Šukevičiaus publikacijoje. 1885–1895 metais (su pertraukomis) 22 kapus prie Dvarčionių kaimo Karnachichos vietovėje ištyrė V. Šukevičius. 10 kapų – E. Volteris. Pastarasis ištyrė 19 kapų kapinyne prie Venzovščinos kaimo (Gončiarichos vietovė). 1889, 1890 ir 1892 metais tyrinėjimus čia vykdė V. Šukevičius. Jis ištyrė 27 kapus. Dalis kasinėjimų rezultatų atspindėti publikacijoje. 1887–1891 metais V. Šukevičius atkasė 17 kapų kapinyne prie Aponovų (Opanovų) kaimo. 1888 m. E. Volteris čia atidengė 30 kapų, 1889 m. – dar 21. 1888 m. V. Šukevičius ištyrė 7

kapus kapinyne su akmenimis krautais kapais prie Šilaičių kaimo. 1891 m. nedidelius kasinėjimus V. Šukevičius atliko šiose vietose: prie Syrnos kaimo (Baraniškės vietovė) – atkasti 4 kapai; šalia Vorobji kaimo (Černiškės vietovė) – 6 kapai; prie Pervomaiskojės kaimo (Dunič – Mogilicos) – 8 kapai. 1911 m. V. Šukevičius ištyrė 8 kapus kapinyne prie Putilkovičių kaimo. 1893, 1898, 1899 metų publikacijose jis pateikė preliminarią kapinynų su akmenimis krautais kapais charakteristiką. Pagal akmenų grindinio formą tyrinėtojas akmenimis krautus kapus suskirstė į dvi tipologines – chronologines grupes. Pirmajam tipui jis priskyrė kapus su kupolo formos grindiniu, o antrajam – su išstętos formos grindiniu, su vienu arba dviem akmenimis, pastatytais palaidotųjų galvūgalyje ir prie kojų. V. Šukevičius manė, kad pirmasis tipas yra ankstyvasis, o antrasis – vėlyvesnis, nors jie turi daug bendrų bruožų. Tyrinėtojas pateikė bendrą kapinynų su akmenimis krautais kapais charakteristiką ir bandė apibrėžti jų išplitimo arealą. Pažymėjo iširtųjų akmenimis krautų kapų panašumą su jotvingių kapais, esančiais Lenkijos teritorijoje. V. Šukevičius kapinynus su akmenimis krautais kapais datavo XI–XVI amžiais. 1906, 1907, 1918 metų publikacijose jis papildė duomenis apie kapinynus su akmenimis krautais kapais, apibrėžė jų išplitimo arealą; pagal akmenų grindinio formą kapus suskirstė į 3 tipologinius chronologinius tipus. Pirmajam tipui jis priskyrė kupolo formos apskritus, žemus pilkapius, antrajam – ovalius kapus su dideliais plokščiais akmenimis palaidotųjų galvūgalyje ir prie kojų, trečiajam – vėliausius su akmeniniais kryžiais galvūgalyje. Tačiau V. Šukevičius, padaręs išvadą apie iš akmenų krautų pilkapių ir akmenimis krautų kapų egzistavimą, minėtųjų palaidojimų tipų nuosekliai neišskyrė. Tuos pačius palaidojimus jis vadino tai pilkapiais, tai kapais. Deja, beveik visiškai nėra informacijos apie E. Volterio tyrinėtus kapinynus su akmenimis krautais kapais. Greta jau paminėtų duo-

menų, randamų vienoje iš Imperatoriškosios archeologinės komisijos ataskaitų bei V. Šukevičiaus ataskaitose, tėra tik labai šykštūs duomenys periodikoje. V. Šukevičiaus ir E. Volterio atliktus kapinynų su akmenimis krautais kapais tyrinėjimus apibendrina A. Spicynas. Jis išvardijo tyrinėtus paminklus, pateikė trumpą išorinio kapų vaizdo, laidojimo papročių ir įkapių charakteristiką.

Po V. Šukevičiaus ir E. Volterio sistemingi šių kapinynų tyrinėjimai nebuvo vykdomi. Dar ilgai kai kurie tyrinėtojai atkasdavo pavienius kapus atskiruose kapinynuose. Štai tie darbai: G. Savickis 1892 m. išaiškino kapinyną prie Alšėnų ir atkasė 3 kapus; 1913–1914 m. P. Rykovas tyrinėjo iš akmenų krautus pilkapius ir akmenimis krautus kapus prie Markinintų (Markenentų). 1931 m. atliekant žvalgymo darbus, kai buvo ieškoma archeologinių paminklų, A. Kovalenia atkasė po vieną kapą prie Augustavo, Putilkovičių, Domžarių, Chalcholicos, 3 kapus šalia Žukoveco kaimo. 1936 m. J. Fickė iš akmenų krautus pilkapius ir akmenimis krautus kapus tyrinėjo prie Krasnosielsko esančiame kapinyne. 1962 m. tyrinėjimų rezultatus paskelbė D. Jaskanis. 1955 m. po vieną kapą kapinyne prie Klepočių kaimo (šalia Bezdonojės ežero) ištyrė F. Gurevič. 1962 ir 1985 m. 8 kapus prie Goraveco kaimo (Dedilovičių vietovė) atkasė V. Riabcievičius.

Nuo 1981 m. Baltarusijos kapinynus su akmenimis krautais kapais tyrinėja autorė. 1981 m. atkasta 16 kapų prie Novosiolkų kaimo, 2 kapai – prie Rostievičių kaimo, 1 – prie Ivankovičių kaimo Želvų rajone, 4 – šalia Novosiolkų kaimo ir 3 – šalia Minevščinos (Volkovysko r.). 1982 m. tyrinėti 66 kapai prie Klepočių kaimo (šalia Bezdonojės ežero) ir 28 – prie Minevščinos kaimo. 1988–1989 m. kapinyne prie Kuklių kaimo tyrinėti 47 kapai, prie Komatovo kaimo – 2, prie Kolpakų kaimo – 1. 1990 m. tyrinėta 20 kapų prie Volčios kaimo, 33 – šalia Bielicos kaimo, 3 – prie Snežnajos kaimo. 1990–1991 m. atkasti 8 kapai prie

Ščuroko kaimo. 1991 m. 11 kapų tyrinėta prie Perevozo kaimo ir 3 – šalia Kosovščinos kaimo. Taigi 16-oje kapinynų, esančių įvairiose Baltarusijos vietose ir besiskiriančių savo chronologija, tyrinėti 383 kapai.

§ 2. Kasinėjimų metodika

Kapinynų tyrinėjimai buvo vykdomi 3 etapais. Pirmasis etapas – archyvinių duomenų ir publikacijų apie numatomą tyrinėjimų objektą rinkimas. Antrasis etapas – žvalgybiniai darbai, siekiant patikslinti paminklo buvimo vietą ir jo būseną, vietinių gyventojų apklausa renkant papildomą informaciją apie paminklą (vietinis pavadinimas, legendos). Svarbi ir informacija apie dabartines laidojimo apeigas paminklo apylinkėse. Trečiasis etapas – kapinynų kasinėjimas pagal dabartiniame archeologijos moksle priimtą laidojimo paminklų tyrinėjimo metodiką. Tiesa, ši metodika buvo papildoma ir koreguojama atsižvelgiant į kapinynų su akmenimis krautais kapais ypatybes.

II SKYRIUS. Bendroji Baltarusijos kapinynų su akmenimis krautais kapais charakteristika ir jų paplitimo arealas.

Kapinynų sandara ir kapų tipai

§ 1. Bendroji Baltarusijos kapinynų su akmenimis krautais kapais charakteristika ir jų paplitimo arealas

Akmenimis krauti kapai niekuomet nesutinkami po vieną, bet visada grupėmis, kapinynais. Paprastai jie būna upių, upelių ar ežerų pakrantėse. Šiandieną šie kapinynai atsідūrę gyvenviečių teritorijoje arba nutolę nuo jų 1–2,5 km. Akmenimis krautų kapų niekada nerandama šalia krikščioniškų kulto statinių. Netoli jų randama senųjų pagoniškių šventaviečių. Vizualiniai stebėjimai ir turima medžiaga leidžia manyti, kad tuometiniai gyventojai, planuodami savo gyvenimo erdvę, jungdavo tris būtinus

komponentus: 1) kapinyną – mirusių gentainių laidojimo vietą; 2) tam tikru atstumu vienas nuo kito stovinčius namus, sudarančius gyvenvietę; 3) šventavietę, alkavietę – vietą, kur vyko kulto apeigos, šventės ir kiti visuomeniniai renginiai. Visi šie trys tyrinėjamojo sociumo planinės struktūros komponentai egzistavo kiek nutolę vienas nuo kito, nes kiekvienas iš jų turėjo savą erdvę ir laiko charakteristiką. Kapinynas – tai šio sociumo praeitis, gyvenvietė – dabartis, šventavietė – ateitis. Visi jie buvo šalia vienas kito, tačiau nebuvo susipynę.

Šiandieną kapinynai su akmenimis krautais kapais išoriškai beveik niekuo neišsiskiria: viršutiniai grindiniai padengti velėna, paviršiuje dažnai matyti tik grindinio akmenų viršūnės. Nuėmus velėną matyti, kad akmenų konstrukcija truputį pakilusi virš žemės paviršiaus. Grindiniai paprastai yra vienasluoksniai. Palaidotųjų galvūgalyje ir kojūgalyje dažnai būna dideli natūralios formos arba truputį aptašyti akmenys, apačioje platūs, į viršų siaurėjantys. Ant galvūgalyje stovinčių akmenų neretai matomi kryžiai, kryžiaus formos ir kitokie ženklai. (pav. 2). Vietiniai gyventojai kapinynus su akmenimis krautais kapais vadina įvairiais vardais. Jų analizė rodo, kad dažniausiai šie paminklai vadinami “totorių kapais”. Ne rečiau jie vadinami ir “švedų”, “prancūzų”, “prieštvaniniais” kapais. Minsko srities Vileikos rajone akmenimis krauti kapai greta pavadinimo “totoriški” turi ir “pagoniškų kapų”, “pagoniškų kapinynų” vardą. Vitebsko srities Glubokojės rajone ir vienoje Vileikos rajono vietovėje jie vadinami “alkanaisiais” kapais. Taip pat užfiksuotas “bajorų kapų”, “bajoriškų kapinynų” pavadinimas. Bresto srityje, Kameneco rajone, akmenimis krauti kapai vadinami “kryžininkų” (“kryžiuočių”) kapais.

Daugelis kapinynų turi savo tikrinius vardus (Cierkoviščie, Kamienica, Dunič–Mogilicos ir t. t.). Paprastai vietos, kur randami kapinynai su akmenimis krautais kapais, taip pat turi pavadinimus (Karnačicha, Daubos, Leicekapinis ir t. t.).

Kapinynų su akmenimis krautais kapais atsiradimą vietiniai gyventojai dažniausiai sieja su karais, badmečiais ar epidemijomis. Kai kurių paminklų atsiradimą vietiniai gyventojai aiškina padavimais – savotiškai perfrazuotais bibliniais siužetais.

Kapinynams su akmenimis krautais kapais buvo parenkamos vietos ant kalvų, aukštumėlių, ten, kur smėlingas gruntas. Kapai yra ne tik kalvų viršuje, bet ir jų šlaituose, nesiekiant jų papėdės. Mirusiųjų niekada nelaidojo smulkiame, biriam smėlyje. Kapinynų ribose neretai randama pavienių iš akmenų krautų pilkapių ar nedidelių jų grupių, atsiskyrusių nuo akmenimis krautų kapų. Konstrukcijos ypatybės, laidojimo papročiai, kartais ir įkapės leidžia manyti, kad iš akmenų krauti pilkapiai yra ankstyvesnio laikotarpio negu kapinynai su akmenimis krautais kapais.

Tyrimai parodė, kad senuosiuose kapinynuose buvo ilgai laidojama, todėl susiformavo ištisi chronologiškai (o dažnai ir tipologiškai) skirtingų kapų kompleksai.

Ypatybės, būdingos Baltarusijos kapinynams su akmenimis krautais kapais, leidžia juos išskirti į atskirą senienų tipą ir apibrėžti jų išplitimo arealą. Šiaurėje jų riba eina Nerios upe ir jos intakais – Naručiu ir Ilija; rytuose šių kapinynų sutinkama išilgai Berezinos (Dnepro) upės ir jos intako Schos; išilgai Usačiaus upės; pietrytinė riba eina Nemuno intakų: Servečiaus, Ušos, Ščiaros ir jos intako Grivos aukštupiais; pietvakariuose šie kapinynai driekiasi išilgai Muchaveco, Lesnajos, Narevo, Narevkos upių; vakaruose jie užfiksuoti Svisločiaus – kairiojo Nemuno intako aukštupyje, o toliau jie eina Lenkijos teritorija. Šiaurės vakaruose jų ribos eina dabartinės Lietuvos teritorija. Nurodytoje teritorijoje kalbami kapinynai išsidėstę ne tolygiai, o grupėmis. Išskirtinos keturios kapinynų grupės: 1) dešiniajame Nemuno krante ir prie jo intakų; 2) kairiajame Nemuno krante ir prie jo intakų; 3) apie Vakarinio Bugo intakus – Lesnąją, Muchavecą, Narevą ir Narevką, taip pat Jaseldos

aukštupyje; 4) išilgai Nerios, Berezinos (Dnepro) ir jų intakų bei apie kairiuosius Dauguvos intakus (pav. 1). Išskirtosios teritorinės paminklų grupės skiriasi viena nuo kitos kai kuriomis laidojimo būdo, įkapių ypatybėmis, taip pat chronologija. Nevienodai jie ir ištirti.

§ 2. Kapinynų sandara ir kapų tipai

Kapinynuose esančių kapų skaičius nevienodas, svyruoja nuo 150 iki 200. Paprastai jų būna ne daugiau kaip 60–100. Matyti, kad kapai išdėstyti pagal tokią sistemą: netiesios jų eilės driekiasi iš šiaurės rytų į pietvakarius (Venzovščina (Borokas), Dvarčionys) arba iš pietvakarių į šiaurės rytus (Novosiolkai Želvų rajone). Kapinyne, esančiame prie Klepočių kaimo (šalia Bezdonojės ežero) seniausieji palaidojimai buvo sukonzentruoti kapinyno centrinėje dalyje, o vėlesnieji – iš kraštų. Vadinas visais atvejais matomas palaidojimų nuoseklumas. Kapai pasiskirstę grupėmis po 2–5. Kiekvienoje jų dažnai yra vėlyvesnių palaidojimų, todėl galima manyti čia esant šeimyninius palaidojimus. Minėtose grupėse kapai išsidėstę ne lygiagrečiai, o pasislinkę vieni kitų atžvilgiu į vieną ar kitą pusę. Šių kapų grupių “netvarką” paaiškina liaudiškas prietaras, dar ir dabar gyvas tarp Gardino srities Ščiučino ir Mostų rajonų gyventojų. Jis byloja, kad jeigu laidosime mirusius lygiomis eilėmis, tai lygiomis eilėmis išguls, t. y. išmirs, visa giminė. Tyrinėjamų paminklų ypatumas yra paprotys virš kapo įrengti akmenų grindinį. Grindiniai skiriasi vieni nuo kitų akmenų sudėjimo forma ir būdu. Grindinių matmenys svyruoja nuo 3,2 x 1,3 x 0,25 m iki 1,9 x 1,8 x 0,2 m. Dažnai grindiniai būna sunaikinti (1 lentelė).

I tipas. Apskritimo formos grindiniai. Jų kraštuose sudėti didesni negu centre akmenys, lyg įrėminimas. Todėl grindinių kraštai aukštesni už centrinę dalį (pav. 3:1, 2).

II tipas. A variantas: ovalo formos grindiniai, sudėti kaip ir I tipo (pav. 3:3).

B variantas: ovalo formos vainikai, sudėti kaip anksčiau aprašyta. Galvūgalyje matomi didesnių matmenų nei vainike akmenys be apdirbimo pėdsakų (pav. 3:4).

C(B) variantas: ovalo formos grindiniai, sudėti iš maždaug vienodo dydžio akmenų, todėl kraštai ir centrinė dalis vienodo aukščio (pav. 3:5).

D(Г) variantas: ovalo formos grindinys iš skirtingo dydžio akmenų, sudėtų tokiu būdu: centre guli dideli, dažnai plytų formos akmenys, iš kraštų – vidutiniai ir maži. Todėl centrinė dalis dažnai aukštesnė už kraštus. Galvūgalyje, dažnai ir prie kojų, padėti dideli akmenys. Galvūgalyje greta natūralių akmenų randama jų tašytais šonais, netaisyklingo trikampio formos viršūnėmis (pav. 3:6).

III tipas. A variantas: stačiakampio formos vainikai. Iš kraštų jie apdėti didesniais nei centrinėje dalyje akmenimis, todėl grindinio kraštai aukštesni už centrinę dalį. Galvūgalyje akmenys didelių matmenų netaisyklingo trikampio formos viršūnėmis, be apdirbimo pėdsakų (pav. 4:1).

B variantas: grindinys iš lygiagrečiai sudėtų vienodo dydžio akmenų. Galvūgalyje yra didesnių matmenų akmenys. Grindiniai stačiakampio formos (pav. 4:2).

C(B) variantas: stačiakampio formos grindiniai; akmenys sudėlioti į 3–4 lygiagrečias eiles, centre didesni nei kraštuose (pav. 4:3).

D(Г) variantas: stačiakampio formos grindinys, sudarytas iš akmenų, sudėliotų į 3–5 lygiagrečias eiles. Kraštuose padėti didesnių matmenų nei centre akmenys. Galvūgalyje ir kojūgalyje padėti didesni akmenys. Ant kai kurių iš jų iškalti kryžiai (pav. 4:4).

E(Д) variantas: stačiakampio formos grindiniai, sukrauti iš maždaug vienodo dydžio akmenų, sudėliotų į 3–5 lygiagrečias eiles. Palaidotųjų galvūgalyje ir prie kojų stovi dideli akmenys su apdirbimo (šonų tašymo) pėdsakais. Galvūgalyje stovinčiuose akmenyse iškalti kryžiai (pav. 4:5).

Išskirti tipai kiekybiškai pasiskirstė šitaip: apvalios formos – 11, ovalo – 90, stačiakampio – 74. Paprotys sukrauti akmenų

grindinius virš kapo neišnyko ir XVII a. pabaigoje. XVIII–XIX a. kaimo kapinių, esančių kapinynų su akmenimis krautais kapais areale, tyrinėjimai parodė, kad virš kapų vis dar buvo kraunami akmenų grindiniai. Šio laikotarpio akmenų grindinius galima suskirstyti į 2 tipus: 1) pailgos – ovalo formos, iš vidutinių ir mažų akmenų, sudėliotų nesistemiškai, glaudžiai, vienu sluoksniu, su didesniais akmenimis galvūgalyje ir kojūgalyje (pav. 4:6); 2) grindiniai iš vidutinių ir mažų akmenų, sudėliotų į 4 arba 2 lygiagrečias eiles. Galvūgalyje ir prie kojų randami dideli akmenys (pav. 5:2). Šitokie grindinių tipai turi tiesioginių analogijų su ankstyvesniųjų laikų grindiniais.

III SKYRIUS. Laidojimo papročiai

Baltarusijos kapinynų su akmenimis krautais kapais laidojimo būdai yra 2 tipų: degintiniai ir griautiniai. Kapinynų su akmenimis krautais kapais laidojimo papročių klasifikacijos pagrindu paimtas principas – nuo sudėtingo prie paprasto. Dėmesys buvo kreipiamas ir į tai, kad pagoniškieji laidojimo papročiai buvo daugiakomponenčiai, o krikščioniškieji skiriasi nuo jų maksimaliu paprastumu.

§ 1. Akmenų grindiniai kaip laidojimo papročių atspindys

Kasdieniam gyvenime akmenų garbinimas buvo susijęs su dievo Perkūno Griausinio Valdovo kultu. Perkūnas buvo įsivaizduojamas kaip rūstus vyras, ginkluotas kirviu, kalaviju, titnagu – akmeniu ir pan. Perkūną laikė karių globėju. P. Špilevskis rašė, kad Baltarusijoje aukštumos vadinamos Perkūno kalneliais. Ant tokių aukštumų Perkūno garbei buvo įrengtos alkavietės. Pastebėta, kad ypač buvo garbinami pėduoti akmenys, t. y. akmenys, turintys įdubimų, panašių į žmogaus pėdos, plaštakos ar žvėries letenos įspaudus. Svarbią vietą užima ir rieduliai –

akmenimis virtę žmonės ar gyvūnai. Daugeiui apeiginių akmenų ne tik praeityje, bet ir dabar dar nešamos dovanos. Šalia garbinamų akmenų buvo statomi kryžiai, koplyčios, bažnyčios. Gardino srityje bei Vitebsko srities pietuose gyventojų kiemuose ir darželiuose dažnai galima matyti vidutinio dydžio akmenis, specialiai čionai atneštus kokiam nors įvykiui, pavyzdžiui, sūnaus ar dukros vestuvėms pažymėti. Kartais jie statomi ir nesiejant su konkrečiu įvykiu.

Akivaizdu, jog šie akmenys vaidina savotišką apsauginį vaidmenį. Visiškai natūralu, kad tokia didžiulė akmenų kulto reikšmė turėjo būtinai atsispindėti laidojimo papročiuose. Yra žinoma, kad akmenys kapams įrengti naudojami jau nuo neolito ir bronzos epochų. Akmenų panaudojimas palaidojimuose ilgą laiką buvo būdingas ir vakarų baltams. Dar I tūkstm. pr. Kr. visose vakarų baltų gentyse paplito paprotys mirusiuosius laidoti iš akmenų krautuose pilkapiuose. I tūkstm. po Kr. prūsų ir galindų o laidojimo papročiai evoliucionavo – pilkapius keitė plokštiniai kapai, iš viršaus uždengti akmenų grindiniu. Prūsai šį paprotį išlaikė iki XIII–XIV a. Jų kaimynai jotvingiai irgi kraudavo pilkapius, o vėliau juos pakeitė akmenimis krauti kapai. Paprotys krauti akmenų grindinius virš kapo tyrinėjamoje teritorijoje anksčiausiai išnyko prie Bugo, greičiausiai jau XVI–XVII a. Iki XIX a. pabaigos – XX a. pradžios šis paprotys vyravo Baltarusijos Nemuno baseine, Padauguvyje, o kai kuriuose Vitebsko srities rajonuose jis išliko iki šiol. Nepaisant to, kad galvūgalyje statomas kryžius, iš tradicijos, kapas apdedamas akmenimis, kurie dažnai galvūgalyje didesni nei kojūgalyje.

§ 2. Medinių apdėjimų ir karsto konstrukcijos

Visi kapinynų su akmenimis krautais kapais tyrinėtojai beveik kiekviename kape aplink griaučius ir virš jų (retkarčiais ir po jais) rasdavo sudūlėjusio medžio liekanų ir lentų gabalų (2 lentelė). V. Šukevičius padarė

išvadą, kad mirusiojo kūną iš visų pusių apdėdavo eglinėmis ar pušinėmis lentomis ir iš viršaus pridengdavo lenta, tačiau tarpusavyje jų nesutvirtindavo. Iš kapuose rastų lentų gabalų nustatyta, kad lentų plotis buvo ne didesnis kaip 15–18 cm, storis 1–1,5 cm. Didžiausias medžio dūlėsių plotis galvūgalyje buvo 0,5–0,6 m, siauriausias prie kojų – 0,25–0,35 m, aukštis – 0,35–0,4 m. Tikrai viename kape rastas medinis kaištis lentoms sutvirtinti (Venzovščina (Borokas), perkasa 1, kapas 2). Akivaizdu, kad retkarčiais lentos buvo tarpusavyje sutvirtinamos mediniais kaišteliais. Atskiruose kapuose vietoj medžio dūlėsių buvo rasta šakelių ir medžio žievės gabaliukų (Venzovščina (Borokas), perkasa 7, kapas 1; perkasa 8, kapas 3; perkasa 8, kapas 4; Minevščina, perkasa 1, kapas 2). Labai retai mirusiuosius laidodavo be medinių apdėjimų ar nepridengę šakelėmis. Laidojimas karstuose, kai lentos būdavo sukalamos geležinėmis vinimis, paplito nuo XVI a. vidurio. Visas karstas buvo surastas kapinyne, esančiame prie Ivaškovičių kaimo (pav. 6:1). Karstų, padarytų iš nedidelių lentų, sutvirtintų geležinėmis vinimis, liekanų rasta kapinyne prie Novosiolkų kaimo Volkovysko rajone (pav. 6:2). Dėžės formos karstas, padarytas iš lentų ir rąstų, rastas kapinyne šalia Minevščinos Volkovysko rajone (perkasa 2, kapas 7) (pav. 6:3). Iš medinių apdėjimų liekanų ar medžio dūlėsių pavyko išsiaiškinti kapų duobių formą. Duobės keturkampės, suapvalintais kampais, į apačią siaurėjančios. Jų gylis nuo 0,45 m iki 1,7 m, o daugumos ištyrinėtų kapų gylis nedidesnis kaip 1 m (2 lentelė).

§ 3. Kapų orientacija ir griaučių padėtis

Kapinynuose su akmenimis krautais kapais kapų orientacija labai įvairi: į šiaurę, šiaurės rytus, šiaurės vakarus, pietus, pietvakarius, pietryčius, vakarus, rytus. Šios orientacijos įvairovės negalime paaiškinti vien tik etniniais ypatumais. Privalu atsižvelgti ir į metų laiką, kai buvo laidojama. Ir dar viena labai svarbi aplinkybė, sąlygojusi

kapų orientaciją: laidojimo šeimyniniai papročiai. Jau anksčiau buvo minėtas paprotys būtinai paslinkti kapus vienas kito atžvilgiu, ko pasekoje buvo pažeidžiama bendra kapų orientacija.

Paprastai mirusiuosius laidodavo paguldytus ant nugaros, ištiestus. Tačiau yra žinoma atvejų, kai mirusieji būdavo paguldomi ant dešiniojo ar kairiojo šono. Toks palaidojimo būdas randamas tik kapuose su įkasimais ir nėra susijęs su kokiu nors ypatingu laidojimo papročiu. Mirusieji ant šono, mūsų manymu, buvo guldomi tada, kai per trumpą laiko tarpą vienas po kito numirdavo giminaičiai (du ar daugiau). Todėl, norėdami tai sustabdyti (pagal paprotį paslinkti vienas kito atžvilgiu giminaičių kapus) ir siekdami didesnio efektyvumo, mirties kelyje statė savotiškas "kliūtis", guldėdami mirusį ant šono. Mirusiųjų rankos sudėtos įvairiai: ant juosmens, išilgai kūno, sukryžiuotos ant krūtinės ir t. t. Tokia rankų padėtis įvairovė pastebima kapinyuose, datuojamuose XI a. pabaiga – XVI a. XVI a. pabaigoje – XVII a. mirusiųjų rankas visuomet padėdavo ant juosmens t. y. pagal krikščionišką paprotį (2 lentelė).

§ 4. Dvigubi, tušti ir vaikų kapai

Šeimyninių laidojimo papročių egzistavimą tarp gyventojų, palikusį kapinynus su akmenimis krautais kapais patvirtina randami dvigubi kapai. Kasinėjimų metu jie fiksuojami gana dažnai (pvz., suaugusiojo ir vaiko griaučiai, dveji vaikų griaučiai ir pan.) Yra taip pat įkasimo į anksčiau mirusiojo kapą atvejų.

Kapinynų su akmenimis krautais kapais kasinėjimai parodė, kad kapuose visada randama griaučių. Vadinasi, tušti kapai šiems senovės paminklams nebūdingi. Išimties retos (pvz. perkasa 3, kapas 5 kapinyne prie Venzovščinos (Borokas). Vykiant kasinėjimus, rasta labai daug vaikų bei paauglių kapų. Jie palaidoti pagal tokius pačius papročius kaip ir suaugusieji, skirtumų neužfiksuota.

§ 5. Laidojimo papročių tipologija

I būdas, I tipas. Sudeginto mirusiojo liekanas (sudeginta kitoje vietoje), taip pat įkapes ir puodų fragmentus sudėdavo tiesiog ant žemės, o iš viršaus apdėdavo akmenimis (Markeniatai).

II tipas. Kapai, kuriuose mirusieji buvo deginami vietoje, duobėje (Novosiolkai, Želvų r., Venzovščina (Borokas), pav. 5:3, 4).

II būdas, I tipas. Po dideliais plokščiais akmenimis buvo glaudžiai sukrauti smulkūs akmenys, o po jais – griaučiai karstuose arba ant lentų (Kosova, Belavičiai, Podrosė; (pav. 7:1).

II tipas, A variantas. Mirusį laidodavo kartu su įkapėmis, iš visų pusių apdėdami lentomis. Tarp kitko, viršutinė lenta dažnai būna apanglėjusi. Anglių sluoksnis kape randamas virš visų griaučių, išskyrus kaukolę, bet dažniausiai – virš kaukolės ir kojų, retsykliais – tik virš kaukolės, arba tik virš kojų. Anglių sluoksnis siekia nuo 8 iki 25 cm. Kapų paviršiuje, virš akmenų grindinio randama anglių, 3–4 sudaužytų puodų fragmentų, o retkarčiais ir gyvulių kaulų – virš kapo atliekamo mirusiojo paminėjimo pėdsakų. Prie kapų dažnai fiksuojamos laužavietės, greičiausiai mirusiųjų minėjimo žymės. Šitoks laidojimo būdas užfiksuotas kapinyuose prie Venzovščinos (Boroko ir Gončarichos), Dvarčionių, Puzelių, Apovovų (Opanovų), Kuklių, centrinėje kapinyne šalia Klepočių kaimo (Bezdonojės ež.) dalyje (pav. 7:2–5; 8:5–6; 9:1–3).

B(B) variantas. Palaidojimo būdas analogiškas aukščiau aprašytajam, tik čia po to, kai kapą galutinai užkasdavo ir paminėdavo mirusį, ant kapo greta sudaužytų indų šukių padėdavo įvairiausių daiktų: skiltuvų, geležinių diržo grandžių žvangučių, peilių, pakinktų papuošimų, auskarų, monetų. Užfiksuota kapinyuose prie Kuklių, Bielicos, Venzovščinos (Boroko), Dvarčionių kaimų.

C(B) variantas. Šiam variantui priskiriami kapai, skirtingai nuo aukščiau aprašytų, ku-

riems būdinga tai, kad po akmenų grindinių beveik visiškai nėra įkapių ir keraminių indų liekanų, taip pat čia vykusių paminėjimų pėdsakų. Šis variantas pastebėtas kapinyuose prie Perevozo, Goraveco ir iš dalies kapinyne prie Volčios kaimo (pav. 8:1-4).

D(Г) variantas. Šiuose kapuose laidojimo būdas daug paprastesnis, negu aukščiau aprašytieji. Mirusiuosius laidodavo karstuose, kurių lentos būdavo sukaltos geležinėmis vinimis, be įkapių. Anglių sluoksniai šiuose kapuose labai retai sutinkami: paprastai tai tik pavieniai gabaliukai virš kaukolės. Kapų paviršiuje degindavo šakeles, o galvūgalyje padėdavo kelis sudaužytų puodų fragmentus. Virš kapų sukraudavo akmenų grindinius, galvūgalyje pastatydavo didelius – iki 1–1,2 m aukščio – šonuose tašytus akmenis su iškaltais kryžiais. Toks laidojimo būdas užfiksuotas kapinyuose, išplitusiuose beveik visame šių paminklų areale (pav. 9:4–7). 3 lentelėje pateikti duomenys apie laidojimo būdo tipologiją.

§ 6. Kiti laidojimo papročių ir mirusiųjų kulto bruožai

Kai kuriuose kapinyuose yra užfiksuoti labai reti (specifiniai) laidojimo būdo bruožai. Antai 7 kapuose duobės nuo apačios iki viršaus buvo išklotos akmenimis (Puzeliai); po medžio dūlėsiais, visu duobių perimetru išdėlioti akmenys (Venzovščina (Borokas, Gončaricha), Kukliai, Volčia); virš griaučių, kaukolės bei kojų ir padėti taip, kad jų nesiektų (Venzovščina (Borokas), Gončaricha); greta kapo 4 (perkasa 7) rasta laužavietė, susidedanti iš daugybės mažų laužaviečių (Venzovščina (Borokas); už medžio dūlėsijų ribų aplink griaučius randama anglių arba nedidelių, pavienių laužaviečių (Venzovščina (Borokas), kapo duobių dugne po griaučiais užfiksuotos anglys ir pelnai (Venzovščina (Borokas); prie kaukolės surinkti nesudegę kaulai ir anglys (Venzovščina (Borokas); perkasoje 6, kapinyne prie Kuklių kaimo, visuose kapuose medinių apdėjimų

viršus buvo apteptas moliu; kai kuriuose kapuose rasti sudaužytų puodų fragmentai (Venzovščina (Borokas ir Gončaricha), Klepočiai (Bezdonojės ež.); kapo paviršiuje po velėna rasti arkliaus dantys ir kojų kaulai (Bielica).

IV SKYRIUS. Įkapės

Įkapėmis tradiciškai laikomi visi daiktai, kurie pagal papročius buvo dedami į mirusiojo kapą. Mūsų nagrinėjamu atveju, be daiktų, rastų greta griaučių, įkapės yra ir kapų paviršiuje, po akmenų grindinių, esantys keraminių indų fragmentai, o kartais ir įvairūs daiktai. Vadinasi, įkapėmis laikomi ne tik greta mirusiojo griaučių, bet ir visi kapuose aptinkami daiktai.

§ 1. Moterų kapų įkapės

Tai papuošalai, drabužių detalės, darbo įrankiai ir apyvokos daiktai, amuletai. Galvos papuošalams priskiriami: skardelės iš paausoto sidabro, bronzos ar vario, datuojamos XII a. – XIII a. pirmąja puse (pav. 10; 4 lentelė); bronzinės spiralės (pav. 11:1); X a. – XII a. pradžioje baltų gentyse paplitę pusantros vijos antsmilkiniai X–XII a. (pav. 11:2–4); X a. pabaigos – XII a. žiediniai vieliniai antsmilkiniai (pav. 11:5); XII–XIV a. daugiakaroliai antsmilkiniai (pav. 11:6–9; 12:1–2); XII–XIII a. trikaroliai antsmilkiniai (pav. 12:3–6); X–XII a. antsmilkinis iš bronzinės vielos, susuktos į spiralę (pav. 12:7); X–XII a. antsmilkiniai su S formos atlenkimais, (pav. 12:8–10); XIV a. pabaigos – XV a. individualių formų antsmilkiniai, (pav. 12:11; 12:12) (5 lentelė); XIV–XVII a. "pus jeppi" galvos apdangalo smeigtukai, (pav. 13:1); XIII a. II pusės – XVI a. pradžios klaustuko formos auskarai (pav. 13:2–8); XIV a. – XVI a. I pusės žiedo pavidalo auskarai su trimis pakabučiais (pav. 13:9–11); XIV a. – XVI a. I pusės žiedo pavidalo auskarai su persukimais (pav. 13:12–14) (6 lentelė).

Kapuose rasta vėrinių, sudarytų iš stiklinių karoliukų, bronzinių žvangučių, kriauklelių kauri, retkarčiais – kryželių. Karoliai dideli žydros spalvos su juodomis skersinėmis tiesiomis ir vingiuotomis linijomis (pav. 14:16); X–XII a. juostuoti auksiniai – stikliniai, X–XI a. balti rombiniai (pav. 14:1); X–XI a. juostuoti mėlynos ir žalios spalvos 5,5–6 mm skersmens, 2–2,5 mm aukščio (pav. 14:2–6); XII a. pradžios – XII a. vidurio juostuoti mėlynos ir žalios spalvos 10 mm ir didesnio skersmens (pav. 14:7–9); XI–XIII a. geltoni (pav. 14:10–11); XIII–XIV a. įvijiniai rudos spalvos (pav. 14:12); XIII a. II pusės – XIV a. I pusės įvijiniai mėlynos spalvos (pav. 14:14); XI–XIV a. juostuoti apvalūs lygūs su spiralinėmis – vingiuotomis inkrustacijomis (pav. 14:13) (7 lentelė).

Žvangučiai: apvalus, sulituotas iš dviejų dalių su ausele pakabinimui (pav. 14:17); XI – XIV a. apvalus, sulituotas iš dviejų dalių, su linijine išpjova, su ausele pakabinimui (pav. 14:18); X–XIV a. kriaušės pavidalo su kryžmine išpjova, su ausele pakabinimui (pav. 14:19–28).

Kryželiai: vielinis (pav. 15:1); X–XII a. lieti bronziniai (pav. 15:2–4). Vėrinių sudėtyje buvo XII–XVI a. kriauklelių kauri (pav. 16:1–3);

Rankų papuošalams priskiriamos apyrankės ir žiedai.

Apyrankės: pinta iš 2 storų ir vienos plonos bronzinės vielos, galai kalti ir susukti spirale (pav. 17:3); XIII–XIV a. pinta iš plonų vielučių (apv. 17:2); XI a. pabaigos – XII a. pabaigos su sukimo imitacija kaltais kastuvo pavidalo galais (pav. 18:1); X–XII a. siaura masyvi, ornamentuota puslankiais, galai paplatinti (pav. 18:2); X a. pabaigos – XIV a. plokštelinės (pav. 17:1; 19:1–2; 20:1–2; 21:1); X–XIII a. spiralinės (pav. 22) (8 lentelė).

Žiedai: X–XI a. spiraliniai; XII–XIV a. pinti sukeistais galais (pav. 15:5–11; 23:1–4); XIII–XVII a. skardiniai plačiu skydeliu ir nesujungtais galais, ornamentuoti (pav. 23:5–14); XII–XIV a. skydeliniai (pav. 24:1–11);

X–XIII a. siauri skardiniai, ornamentuoti, nesujungtais galais (pav. 24:12); XI–XIII a. siauri skardiniai, neornamentuoti, sujungtais galais (pav. 24:13–14); XIII–XVI a. siauri skardiniai, sujungtais galais, su dviem grioveliais (pav. 16:10–14); XII–XIV a. pabaigos žiedai su akutėmis (pav. 24:15–16); (9 lentelė).

Kapuose rasta drabužių ir kepurų audinio gabalėlių, segių, sagčių, sagų. Pasaginė segė, spiraliniais galais datuojama X–XIV a. (pav. 16:7); pasaginė segė S formos užlenktais galais – XIII–XIV a. (pav. 16:6); XIII–XIV a. rozetės formos segė (pav. 16:8). Rasti diržo su bronzinėmis sagtimis likučiai – bronzinė diržo sagtis (pav. 16:9). Prie diržo paprastai kabindavo geležinį peilį odinėse ornamentuotose makštyse, adatinę su adatomis, bronzinius raktus, amuletus, maišelį – piniginę ir kt. (pav. 25:1–10; 26:3–4). Kai kuriuose kapuose surasta monetų. Sveikų puodų randama labai retai. Išvardintos moterų įkapės randamos įvairiais deriniais. Apie tai duomenys pateikti 12 lentelėje. Įkapių datavimas pateiktas 11 lentelėje. Moterų kostiumo rekonstrukcijos pateiktos pav. 27, 28, 29. Jos liudija, kad, palyginti su XI–XIV a., XV–XVII a. kostiumas jau nebeturėjo daugelio papuošimų. Tradiciškai dar buvo likę prie diržo prikabinamas makštyse peilis ir maišelis, kuriame buvo adatinė ir adatos. Iš papuošalų yra žinomi žiediniai auskarai su kilpele, siauri plokšteliniai auskarai su dviem grioveliais.

§ 2. Vyrų kapų įkapės

Tai ginklai, darbo ir buities įrankiai, kostiumo detalės, papuošalai, amuletai. Ginklai: X–XIV a. ietigaliai (pav. 30:2–3; 31:1–2; 32:1–2); XIV a. kovos peilis medine rankena (pav. 30:1); X–XII a. siauraašmenis kirvis (pav. 33:1); XI–XVI a. plačiaaašmeniai kirviai (pav. 34:1–2). Jų matmenys pateikti 10 lentelėje. XI a. pabaigos – XIII a. pirmosios pusės pentinai suapvalintais spygliais (pav. 36:1); XIII–XVI a. pentinai

su ratuku (pav. 36:2). Viename kape rastas kilpos fragmentas. Geležiniai peiliai – privalomas vyrų kapų atributas (pav. 37, 38); Rastas vienas pjautuvo fragmentas.

Vyrų, kaip ir moterų, kapuose drabužiai neišliko. Rasti tik audinių ir odos fragmentai, todėl sunku pasakyti, kaip tyrinėjamojoje teritorijoje atrodė vyriškas kostiumas. Rastos šios vyriško kostiumo detalės: saga (pav. 39:1); XI–XVI a. pradžios odiniai diržai, papuošti metalinėmis skardelėmis, ir sagtys (pav. 39:2–7; 40:1). Užfiksuotos įvairių tipų sagtys: XI a. pirmojo ketvirčio – XII a. pabaigos lyros formos (pav. 41:1–7); X–XIII a. B formos (pav. 41:8); X–XIII a. apvalios (pav. 41:9); XIII–XIV a. ovalo formos su jungtimi centre (pav. 41:10–12); XIII a. pailgo ovalo formos su jungtimi centre (pav. 42:1); X–XIII a. pusiau apvalios (pav. 42:2–3); XIV–XVI a. pirmosios pusės stačiakampės, suspaustos iš šonų (pav. 42:4–6, 43:1); XIII a. – XV a. stačiakampės su jungtimi centre (pav. 43:2–3); XV–XVI a. stačiakampės (pav. 43:4–5). Prie diržo dažnai būdavo prikabinami kartais bronziniai, bet dažniausiai geležiniai žiedai, prie kurių būdavo tvirtinami įvairūs daiktai (pav. 40:2–6). Skiltuvai randami įvairių tipų: X–XIV a. atrietais galais (pav. 44:1–3); XII–XIII a. pirmosios pusės dvipusiai pailgo ovalo formos (pav. 44:4–6); XIII–XVI a. dvipusiai ovalo formos (pav. 45). Galastuvai (pav. 46); būna su skylutėmis ir be jų. Žirklių randama retai (pav. 47). Rasta viena bronzinė adata (pav. 47:3) ir yla (pav. 47:4).

Vyrų kapuose dažnai randama odinių maišelių, papuoštų įvairių formų bronziniais apkaustėliais (pav. 48, 49, 50) XI–XIV a. užfiksuota bronzinė pasagos formos segė su drakonų galvų pavidalo galais (pav. 51:1); įvairių tipų žiedai (pav. 51:2–8). 9 lentelėje pateikiami duomenys apie vyrų kapuose rastų žiedų tipus. Retkarčiais randama bronzinių žvangučių, stiklinių ir emaliuotų karolių – amuletų. Vyrų kapuose dažniau nei moterų, randama monetų. Kartą kapo duobės žemėse rastas sveikas puodas. Vyrų

kapų įkapės randamos įvairiais deriniais, įvairiai išsidėsčiusios griaučių atžvilgiu (12 lentelė). 52 ir 53 paveiksluose pateiktos vyriškų drabužių rekonstrukcijos, atliktos rementis kapinyuose su akmenimis krautais kapais rasta medžiaga. Žmonių, palikusių šiuos kapinykus nuo XI iki XVI a. pradžios, drabužiai yra pagoniški. Pagonišku laikomas paprotys puošti savo drabužius tam tikromis metalinėmis detalėmis. Papuošimas ne tik turėjo estetinę, utilitarinę reikšmę, bet ir jo paskirtis buvo apsaugoti nešiotoją. Metalinės detalės išnyko iš drabužių dėl kelių priežasčių. Visų pirma tai žmonių, palikusių kapinykus su akmenimis krautais kapais, apkrikštijimas ir bažnyčios kova su pagoniškais papročiais, vienas kurių ir buvo metalinių detalių drabužiuose naudojimas. Antra, metaliniai papuošalai prarado pinigų ekvivalento funkciją. Kintant pinigų sistemai, sparčiai skaidėsi visuomenė, papuošalus dėl jų brangumo galėjo pirkti tik turtingi žmonės. Ir trečia, galėjo praeiti metalinių papuošalų mada.

§ 3. Vaikų įkapės

Vaikų įkapės – retas reiškinys. Jos negausios ir gana vienodos. Pastebėta, kad visiškai mažų vaikų kapuose įkapių nėra. Kai kuriuose 5–7 metų ir vyresnių mergaičių kapuose rasta įkapių (pav. 54:1, 3–5; 55; 56:1–5; 57:2). 7–12 metų ir vyresnių berniukų kapuose jos labai nereikšmingos: tai peiliai, retsykais sagtys ir diržo geležinės grandys (pav. 54:2, 6–7); Mergaitės ir berniuko drabužių rekonstrukcijos pateiktos 57 pav. Negausios kapinykų su akmenimis krautais kapais vaikų įkapės, o dažniausiai kapai be įkapių leidžia manyti, kad gyventojai, palikę kapinykus su akmenimis krautais kapais, neturėjo papročio jas dėti į vaikų kapus.

Ne kapuose rasti daiktai

Įkapių kolekcijoje iš V. Šukevičiaus kasi-nėjimų yra daiktų, kuriuos sunku priskirti vienam ar kitam kapui, nes trūksta duomenų.

Dėl savo universalumo šitie daiktai galėjo priklausyti ir vyrų, ir moterų kapams. Tai kryžminis smeigtukas su grandinėls laikikliu (pav. 58) ir sveikas žiestas puodas (pav. 59).

§ 4. Kapų aplinkoje rasti dirbiniai

Dirvožemio sluoksnyje, po grindiniu, kai kuriuose kapinyuose tarp anglių rasta daiktų, kuriuos reikia vertinti kaip dovanas mirusiems. Tai peiliai, galastuvo fragmentas, bronzinės segės ar sagties fragmentai, verpstuko puselė, žiedai, skiltuvas ir kt. (pav. 60:1-5, 61:1-11). Tačiau daugiausia po akmenų grindiniais randama keraminių indų fragmentų. Dažniausiai jie aptinkami galvūgalyje, retkarčiais – centre arba prie mirusiojo kojų. Apskaičiuota, kad kapuose randami dviejų ar trijų skirtingų puodų fragmentai. Pagal gamybos technologiją toji keramika skirstoma į dvi grupes: lipdytą ir žiestą. Lipdyta keramika yra geltonos arba rožinės – raudonos spalvos, su grūsto akmens priemaišomis bei nedideliu kiekiu augalinių priemaišų. Pakraščeliai lengvai profiliuoti, truputėlį atlenkti, paprastai neornamentuoti (pav. 60:6-12; 62:1-12; 63:1-7). Absoliučią keramikos daugumą sudaro žiestų šviesiai geltonos, rožinės bei rudos spalvos indų fragmentai. Molio masėje yra smėlio ir smulkaus grūsto akmens priemaišų. Kadangi žiesta keramika atstovaujama labai plačiai – XI–XVII a., ji suskirstyta į tris tipologines – chronologines grupes.

I. XI–XIII a. Šios grupės keramikai atstovauja 6 tipai (pav. 63:1-7; 64:1-13; 65; 66:1-2; 67:1-2; 68).

II. XIII a. antroji pusė – XVI a. pradžia. Šioje grupėje išskiriama 14 keramikos tipų (pav. 64:14-29).

III. XV–XVII a. Čia išskiriami 9 tipai (pav. 64:30-44; 66:3). Baltarusijos kapinynų su akmenimis krautais kapais keramika turi tiesioginių analogijų su jotvingių, prūsų, lietuvių, taip pat slavų senienomis. Šioje keramikos klasifikacijos schemoje pateikiami pagrindiniai jos tipai, vyravę XI–XVII a. Gilesnė šios kategorijos radinių analizė

galima tik atlikus žmonių, palikusių kapinynus su akmenimis krautais kapais, gyvenviečių kasinėjimus.

V SKYRIUS. Baltarusijos kapinynų su akmenimis krautais kapais chronologija. Laidojimo papročių bei įkapių pobūdis ir chronologinė kaita

Baltarusijos kapinynų su akmenimis krautais kapais chronologijos klausimas buvo ilgai neišspręstas, nors šias senienas mėgino chronologiškai suskirstyti V. Šukevičius ir šio darbo autorė. Tipologinė įkapių analizė ir jų datavimas leido nustatyti atskirų kapinynų egzistavimo chronologinius rėmus (12 lentelė). Atsižvelgiant į rastas įkapes ir jų įvairovę, kapinynai su akmenimis krautais kapais suskirstyti į šias grupes: 1) kapinynai su maksimaliu įkapių (vyrų ir moterų kapuose) kiekiu bei jų įvairove; 2) kapinynai, kur įkapių aptinkama tik kai kuriuose moterų kapuose; 3) kapinynai, kuriuose įkapių nebuvo, tačiau jų aplinkoje, kaip ir auksčiau minėtuose, rasta dirbinių (13 lentelė). Atskirų tyrinėtų kapinynų datavimas pateikiamas 14 lentelėje.

Nustatyti kapinynų su akmenimis krautais kapais raidos etapai. Pirmasis etapas yra susijęs su perėjimu nuo mirusiųjų deginimo į griautinį laidojimo būdą ir truko nuo X–XI a. ribos iki XIII a. vidurio. Tuo pat metu vyko kapavietės evoliucija – buvo pereita prie plokštinių kapų su akmenų grindiniu. Plokštiniuose kapuose atsekami tokie patys laidojimo papročių bruožai (o kai kur ir įkapės), egzistavę ir chronologiškai vienalaikiuose iš akmenų krautuose pilkapiuose su degintiniais palaidojimais.

Antrasis etapas (XI a. pabaiga – XVI a. vidurys) – plokštinių kapų įsivyravimas ir jų raida.

Trečiam etapui (XVI a. vidurys ir vėliau) – būdingos šios kapinynų su akmenimis krautais kapais ypatybės. Maždaug nuo XVI a. vidurio mirusiųjų imta laidoti lentų karstuose, sukaltuose geležinėmis vinimis.

Mirusiuosius guldavo ant nugaros, ištiestus, ant juosmens sudėtomis rankomis, galva į vakarus. Beveik niekada įkapių nebūdavo, nėra ir mirusiųjų paminėjimo pėdsakų. Tačiau virš kapų po senovei degindavo šakeles, galvūgalyje sudėdavo sudaužytų puodų šukes, sukraudavo akmenų grindinį.

Išskirti kapinynų su akmenimis krautais kapais raidos etapai įgalino pastebėti laidojimo tradicijų pastovumą, vietinės materialinės kultūros perimamumą ir vystymosi kryptis, įkapių dėjimo tradicijas nuo XI a. pabaigos iki XVI a. Gyventojų, palikusių kapinynus su akmenimis krautais kapais, laidojimo tradicijų pokyčiai susiję su ideologijos pasikeitimu – 1387 m. valstybiniu lygiu priimta krikščionybė. Tačiau dar ilgai gyventojai, palikę Baltarusijos teritorijoje esančius kapinynus su akmenimis krautais kapais, laikėsi tradicinių apeigų ir tikėjimo. Tai yra jie, formaliai būdami krikščionys, vis dar liko pagonyms.

VI SKYRIUS. Istorinės – kultūrinės išvados

Klausimas apie etninę gyventojų, palikusių kapinynus su akmenimis krautais kapais, priklausomybę iki šiol buvo diskusinis. Buvo išsakoma įvairiausių nuomonių. V. Šukevičius šiuos paminklus laikė jotvingių palikimu, A. Spicinas – slavų palaidojimais. V. Sedovas padarė išvadą, kad juos paliko suslavėję jotvingiai. Šią mintį palaikė ir J. Zveriuga. V. Sedovas, savo išvadai pagrįsti pateikdavo du teiginius: 1) tyrinėjamosiose žemėse (Nemuno aukštupys ir Bugo vidurupis) apgyvendinos slavai ir jos įėjo į Senosios Rusios sudėtį; 2) kai kurie moteriški papuošalai yra slaviški. Tačiau šie V. Sedovo teiginiai prieštarauja tiek istorinių šaltinių duomenims, tiek ir archeologinei medžiagai.

Jau buvo sakyta, kad vakarų baltų gentims ilgą laiką buvo būdinga kapams naudoti akmenis. Slavai tokio papročio neturėjo, jų pilkapiai supilti iš smėlio. Baigiantis XIII a., slavų paprotį pilti pilkapius pakeitė

krikščioniškos tradicijos, o iš akmenų krauti pilkapiai evoliucionavo į iš akmenų krautus kapus. Jų laidojimo papročiai, kaip ir didžioji dalis įkapių, turi tiesioginių analogijų su prūsų ir jotvingių genčių senienomis. Atsekamas gyventojų, palikusių kapinynus su akmenimis krautais kapais, laidojimo tradicijų perimamumas. Be to, Nemuno aukštupio ir Viduriniojo Bugo žemės niekuomet nebuvo Senovės Rusios sudėtyje. Tiriant klausimą apie atskirų įkapių – slaviškos ir ugrofiniškos kilmės antsmilkinų žiedų, žiedų ir kt. atsiradimą akmenimis krautuose kapuose galima paaiškinti keletu priežasčių. Į jas galima žiūrėti kaip į prekybos objektą, karo grobį ar vietinių meistrų padarytą originalo kopiją. Taip vyksta ir mados krypčių raida – vietinių tradicijų ir skolinių iš kaimynų sintezė.

Gyventojų, palikusių kapinynus su akmenimis krautais kapais, laidojimo papročių tradiciškumas atsekamas iki XVI a. vidurio. Jame vykstantys pokyčiai susiję su valstybiniu lygiu priimta krikščionybė ir krikščioniškais laidojimo tradicijomis, kurios pamažu išstūmė vietines, pagoniškąsias. Šis procesas tęsėsi ištisus šimtmečius. Gyventojų, palikusių kapinynus su akmenimis krautais kapais, prierašumas prie pagoniškųjų tradicijų buvo viena iš kovos už etninę išlikimą forma.

Baltarusijos kapinynai su akmenimis krautais kapais yra palikti jotvingių, ir nėra duomenų, kurie liudytų jų slavišką kilmę.

Išvados

XI a. pabaigos – XVI a. Baltarusijos teritorijoje iš akmenų krautų pilkapių raidos išdavoje ir dėl kitokių priežasčių plačiai paplito plokštiniai kapinynai su akmenų grindiniais. Kapinynų su akmenimis krautais kapais laidojimo papročiai bei įkapės leidžia padaryti išvadą apie juos palikusių gyventojų etninę priklausomybę ir priskirti juos baltams jotvingiams. Turimais duomenimis, Baltarusijos teritorijoje senovėje gyveno trys jotvingių sąjungos. Pirmoji – tai istoriniuose

šaltiniuose minima Dainavos kunigaikštystė. Antroji buvo kairiajame Nemuno krante, jos pavadinimas nežinomas. Trečioji kunigaikštystė jungė žemes prie Bugo, kur, pasak metraščių, gyveno jotvingių gentys zlinai, krismenai ir pokenai.

Baltarusijos kapinynų su akmenimis krautais kapais įkapės leidžia nustatyti palaidotųjų socialinį statusą. Tai kaimo bendruomenininkai, iš kurių tarpo išsiskiria nedidelė kaimo diduomenės dalis. Baltarusijos teritorijoje esančiuose kapinynuose su akmenimis krautais kapais kariauninkų kapų šiandien neaptikta. Tačiau jie gerai žinomi jotvingių Suvalkijoje (Lenkija).

Kai kurių tyrinėtojų išvadų apie jotvingių "slavėjimą" XI–XIII a. ir vėliau nepatvirtina nei istorinė, nei archeologinė, nei etnografinė medžiaga. Dar XIX a. viduryje beveik 31 tūkstantis žmonių, gyvenusių Bresto – Pinsko Polesėje, vadino save jotvingiais. Jotvingių tarmės tikriniai vardai ilgai išliko įvairiose jotvingių žemės dalyse. Jotvingiai nuo kitų Panemunės ir Pabugės žemių gyventojų skyrėsi savo išvaizda, gyvenimo būdu, kalba.

PAVEIKSLAI

1. Kapinynų su akmenimis krautais kapais išplitimo XI a. pabaigoje – XVII a. Baltarusijos teritorijoje žemėlapis. Sąlyginiai žymėjimai: *A* – kapinynai su akmenimis krautais kapais Baltarusijos teritorijoje (*1* - Nestaniškės, *2* - Bolšaja Mysa, *3* - Olešiškės, *4* - Dukeliai, *5* - Kurganai, *6* - Žodovka, *7* - Gordijevcai, *8* - Klevica, *9* - Markiniatai (buv. Markenentai), *10* - Alšėnai, *11* - Sabaliūnciai, *12* - Puzeliai, *13* - Paškovičiai, *14* - Talkuncai, *15-16* - Ulanovščina, *17* - Dubincai, *18* - Pelesa, *19* - Montūnai, *20* - Kazlėnai, *21* - Kukliai, *22* - Dvarčionys, *23* - Šlavėnciai, *24* - Aponovcai, *25* - Matiuncai, *26* - Bakūnai, *27* - Bielica, *28-29* - Ščiurokas, *30* - Kosovščina, *31* - Zblenai, *32* - Bogdancai, *33* - Makarai, *34* - Charitonai, *35* - Kladenikai, *36* - Kovaliai, *37* - Staraja Verganė, *38* - Senkovičiai, *39* - Češeikai, *40* - Krasnaja

Gorka, *41* - Dulkiiai, *42* - Kuprovičiai, *43* - Dolbenkai, *44* - Ganelkai, *45* - Venzovščina (Gončiarichos vietovė), *46* - Venzovščina (Boroko vietovė) *47* - Taboličiai, *48* - Zeniapišiai, *49* - Ugolnikai, *50* - Berštai, *51* - Vorobji, *52* - Matiukai, *53* - Pervomaiskas, *54* - Syrnai, *55* - Kulbačina, *56* - Glebovcai, *57* - Pletkos, *58* - Klešniakai, *59* - Psiarcai, *60* - Leščianka, *61* - Kosteneva, *62* - Korsakai, *63* - Bokštai, *64* - Komatova, *65* - Kolpakai, *66* - Belavičiai, *67* - Novosiolkai, *68* - Kamenka, *69* - Korica II, *70-71* - Zorojus, *72* - Kuzmičiai, *73-74* - Krynai, *75* - Alšėnai, *76* - Minčikai, *77* - Pliuskalovcai, *78* - Jalova, *79* - Jatveskas, *80-81* - Velikaja Svientica, *82* - Studenikai, *83* - Dychnovičiai, *84* - Varėnos, *85* - Danilovcai, *86* - Chatkovcai, *87* - Lozai, *88* - Minevščina, *89* - Podrosė, *90* - Novosiolkai, *91* - Mačiulna, *92* - Derkačiai, *93* - Šeikos, *94-95* - Klepočiai, *96* - Rostevičiai, *97* - Košeliai, *98* - Novosiolkai, *99* - Ivaškovičiai, *100* - Klimovičiai, *101* - Snežnaja, *102* - Snežnaja (buvęs Krasnicos vienkiemis), *103* - Šuliakai, *104* - Golyinka, *105* - Staroje Selo, *106* - Dorogobužka, *107* - Pustoborai, *108* - Viševa, *109* - Juchnovičiai, *110* - Malaja Krokotka, *111* - Lopuchova, *112* - Rudavka, *113* - Kuceikos, *114* - Klepočiai (Bezdonojės ež.), *115* - Klepočiai, *116* - Zbočna, *117* - Sokolova, *118* - Potapovičiai, *119* - Belavičiai, *120* - Zapoljė, *121* - Kosova, *122* - Chidrai, *123* - Mlynai, *124* - Panasiukai, *125* - Cvirkos, *126* - Rožkovka, *127* - Chvojanovka, *128* - Daševičiai, *129* - Volčinas, *130-131* - Tokariai, *132* - Gurkos, *133* - Piesčatka, *134* - Suchodolas, *135* - Verchovičiai, *136* - Dmitrovičiai, *137* - Barankos, *138* - Laševičiai, *139* - Rataičikai, *140* - Pruskas, *141* - Zosimai, *142* - Zakrosnica, *143* - Kiselevcai, *144* - Ledovičiai, *145* - Malyje Kosičiai, *146* - Staviščė, *147* - Spigalščina, *148* - Perevozas, *149* - Bobruiščina, *150* - Domaškovičiai, *151* - Morgovica, *152* - Volčia, *153* - Žamoiskas, *154* - Slabada, *155* - Berezina, *156* - Šklencai, *157* - Begomlis, *158* - Požarcai, *159* - Augustavas, *160* - Stvolna, *161* - Domžaricai,

162 - Slobodka, *163* - Putilkovičiai, *164* - Allerovščina, *165* - Virkai, *166* - Zanivočjė, *167* - Andreikos, *168* - Kasuta, *169* - Barancai, *170* - Iža, *171* - Malevičiai, *172* - Latygalai, *173* - Kovaliai, *174* - Klynai, *175* - Viverai, *176* - Gorodokas, *177* - Slobodka, *178* - Černevičiai, *179* - Cholcholica, *180* - Goravecias, *181* - Mstižas, *182* - Žukovecas, *183* - Dubovručjė, *184* - Meženka, *185* - Dokučinas), *B* – kapinynai su akmenimis krautais kapais Lenkijos teritorijoje, *C(B)* – kapinynai su akmenimis krautais kapais Lietuvos teritorijoje, *D(T)* – iš akmenų krauti pilkapiai ir akmenimis krauti kapai vieno kapinyno ribose, *E(D)* – Rytų Lietuvos pilkapiai, *F(E)* – krivičių pilkapiai, *G(Ž)* – dregovičių pilkapiai, *H(Š)* – pagoniškos šventvietės (*1* - Venzovščina, *2* - Ščiurokas, *3* - Bokštai, *4* - Berštai, *5* - Nikolajeva, *6* - Mlynai, *7* - Narevkos upė).

2. Atvaizdai ant galvūgalyje stovinčių akmenų: *1-4* - Komatovas; *5-11* - I. Lukomlė; *12* - Puzeliai; *13* - Klepočiai (Bezdonojės ež.); *14-19* - Minevščina; *20-27* - Goravecias

3. Akmenų grindinių tipologija, I tipas: *1* - Venzovščina (Borokas), perkasa 6, kapas 18; *2* - Venzovščina (Gončiaricha); V. Šukevičiaus kasinėjimai; II tipas, A variantas. *3* - Podrosjė, kapas 15, B variantas; *4* - Venzovščina (Borokas), perkasa 1, kapas 3; C(B) variantas - Venzovščina (Borokas); perkasa 5, kapas 3; D(Γ) variantas; *6* - Klepočiai (Bezdonojės ež.), perkasa 8, kapas 2

4. Akmenų grindinių tipologija, III tipas: *1* - A variantas, Perevozas, kapas 5; *2* - B variantas, Venzovščina (Borokas), perkasa 6, kapas 19; *3* - C(B) variantas, Klepočiai (Bezdonojės ež.), perkasa 1, kapas 3; *4* - D(Γ) variantas, Klepočiai (Bezdonojės ež.), perkasa 1, kapas 8; *5* - E(D) variantas, Klepočiai (Bezdonojės ež.) perkasa 1, kapas 7, *6* - XVII a. pabaigos grindinys, Klepočiai (Bezdonojės ež.), perkasa 3 kapas 4

5. Akmenų grindinių tipologija: *1, 2* - XVII a. pabaiga - XVIII a. grindiniai (Rostevičiai, kapai 1, 2). Laidojimo papročių

tipologija: I būdas, II tipas - *3-4* - Venzovščina, perkasa 4, kapas 6. Sutartiniai ženklai: *1* - žemės paviršius, *2* - humusas, *3* - akmenys, *4* - smėlis, *5* - molis, *6* - smėlis su žvyru, *7* - anglis ir pelenai, *8* - karstų trūnėsiai, *9* - griaučiai, *10* - keramikos fragmentai, *11* - laužavietė, *12* - molis, *13* - priemolis.

6. Karstų tipai: *1* - Ivaškovičiai, kapas 1; *2* - Novosiolkai, Volkovysko r., kapai 1, 2, 4; *3* - Minevščina, perkasa 2, kapas 7; *4* - medinis karsto kaištis (Venzovščina (Borokas), perkasa 1, kapas 2)

7. Laidojimo papročių tipologija: *1* - I būdas, I tipas, A variantas (Podrosjė, kapas 14); *2-5* - II tipas, A variantas (Venzovščina (Borokas), perkasa 5, kapas 5). Sutartiniai ženklai: *1* - žemės paviršius, *2* - humusas, *3* - akmenys, *4* - smėlis, *5* - molis, *6* - smėlis su žvyru, *7* - anglis ir pelenai, *8* - karstų trūnėsiai, *9* - griaučiai, *10* - keramikos fragmentai, *11* - laužavietė, *12* - molis, *13* - priemolis.

8. Laidojimo papročių tipologija: *1-4* - II būdas, II tipas, C(B) variantas, Perevozas, kapas 5; *5-6* - II tipas, A variantas (Klepočiai (Bezdonojės ež.), perkasa 8, kapas 2). Sutartiniai ženklai: *1* - žemės paviršius, *2* - humusas, *3* - akmenys, *4* - smėlis, *5* - molis, *6* - smėlis su žvyru, *7* - anglis ir pelenai, *8* - karstų trūnėsiai, *9* - griaučiai, *10* - keramikos fragmentai, *11* - laužavietė, *12* - molis, *13* - priemolis.

9. Laidojimo papročių tipologija: *1-3* - II tipas, A variantas (Klepočiai (Bezdonojės ež.), perkasa 8, kapas 2); *4-7* - II tipas, D(Γ) variantas (Rostevičiai, kapas 2). Sutartiniai ženklai: *1* - žemės paviršius, *2* - humusas, *3* - akmenys, *4* - smėlis, *5* - molis, *6* - smėlis su žvyru, *7* - anglis ir pelenai, *8* - karstų trūnėsiai, *9* - griaučiai, *10* - keramikos fragmentai, *11* - laužavietė, *12* - molis, *13* - priemolis.

10. Apgalvių skardelės: *1-3* - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai); *4-5* - Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai); *6-12* - Puzeliai (V. Šukevičiaus

kasinėjimai); 13 - Venzovščina (Borokas), perkasa 9, kapas 5; 14 - Venzovščina (Borokas), perkasa 9, kapas 4; 15 - 16 - Volčia, perkasa 17; 17 - Volčia, perkasa 5; 18 - Volčia, perkasa 9; 19 - 20 - Perevozas, kapai 5, 8; 21 - Goravecas, kapas 2; 22 - 33 - iš V. Šukevičiaus kasinėjimų (kapinynai nenurodyti)

11. Bronzinė spiralė ir antsmilkiniai: 1 - bronzinė spiralė iš Dvarčionių kapinyno (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 2 - 4 - pusės vijos antsmilkiniai (Dvarčionys, V. Šukevičiaus kasinėjimai); 5 - žiediniai antsmilkiniai (Volčia, perkasa 3). Daugiakaroliai antsmilkiniai: 6 - Kukliai, perkasa 5, kapas 1; 7 - Venzovščina (Borokas), perkasa 6, kapas 17; 8 - Venzovščina (Borokas), perkasa 7, kapas 1; 9 - Venzovščina (Borokas), perkasa 4, kapas 3

12. Antsmilkiniai: 1 - 2 - Venzovščina (Borokas), perkasa 9, kapas 5; 3 - Puzeliai (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 4 - 6 - Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 7 - 8 - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 9 - Goravecas, kapas 5; 10 - Venzovščina (Borokas), perkasa 6, kapas 8; 11 - Klepočiai (Bezdonojės ež.), perkasa 8, kapas 2; 12-13 - Klepočiai (Bezdonojės ež.), perkasa 3, kapas 3

13. "Pus jeppi" tipo smeigtukai (1) ir auskarai (2-14): 1 - Klepočiai (Bezdonojės ež.), perkasa 8, kapas 2; auskarai: klaustuko formos (2-8) - 2 - Puzeliai (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 3 - Venzovščina (Borokas), perkasa 12, kapas 15; 4 - Klepočiai (Bezdonojės ež.), perkasa 7, kapas 1; 5 - Klepočiai (Bezdonojės ež.), perkasa 7, kapas 2; 6 - 7 - Venzovščina (Borokas), perkasa 14, kapas 8; 8 - Kukliai, perkasa 2, kapas 11; su trimis strypeliais - kabučiais (9-11): 9 - Kukliai, perkasa 2, kapas 7; 10 - Kukliai, perkasa 4, kapas 3; 11 - Kukliai, perkasa 4, kapas 2; įvijiniai žiediniai (12-14): 12 - Klepočiai (Bezdonojės ež.), perkasa 9, kapas 6; 13 - Puzeliai (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 14 - Vorobji (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

14. Karoliai (1-16) ir žvangučiai (17-28). Karoliai: 1 - 4 - Venzovščina (Borokas),

perkasa 9, kapas 4; 5 - 6, 8 - 11, 14 - 15 - Kukliai, perkasa 3, kapas 4; 7, 12 - 13 - Puzeliai (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 16 - Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 17, 21, 27 - 28 - Venzovščina (Borokas), perkasa 9, kapas 4; 18 - 19 - Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 20, 22 - Kukliai, perkasa 3, kapas 4, 23 - 26 - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

15. Kryželiai: 1 - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 2 - Kukliai, perkasa 3, kapas 4; 3 - Puzeliai (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 4 - Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai). Žiedai: 5 - Kukliai, perkasa 3, kapas 4; 6 - Venzovščina (Borokas), perkasa 7, kapas 3; 7 - Venzovščina (Borokas), perkasa 18, kapas 1; 8 - Venzovščina (Borokas), perkasa 9, kapas 4; 9 - Venzovščina (Borokas), perkasa 18, kapas 1; 10 - Venzovščina (Borokas), perkasa 16, kapas 3; 11 - Venzovščina (Borokas), perkasa 9, kapas 5

16. Kriauklės kauri: 1 - 2 - Vorobji (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 3 - Kukliai, perkasa 3, kapas 4; 4 - antkaklės fragmentas. Vorobji (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 5 - saga. Kukliai, perkasa 2, kapas 7; 6 - segė S pavidalo galais, Kukliai, perkasa 4, kapas 1; 7 - segė įvijiniais galais. Venzovščina (Borokas), perkasa 1, kapas 2; 8 - rozetės formos segė. Ščiurokas, tranšėja 1, kapas 2; 9 - sagtis, Venzovščina (Borokas), perkasa 12, kapas 15; siauraplokšteliniai žiedai su grioveliais; 10 - Klepočiai (Bezdonojės ež.), perkasa 6, kapas 10; 11 - Puzeliai (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 12 - Venzovščina (Borokas), perkasa 14, kapas 8; 13 - Kukliai, perkasa 2, kapas 9, 14 - Kukliai, perkasa 4, kapas 1

17. Apyrankės: 1 - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 2 - 3 - Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

18. Apyrankės: 1 - Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 2 - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

19. Apyrankės: 1 - 2 - Kukliai, perkasa 3, kapas 4

20. Apyrankės: 1 - 2 - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

21. Apyrankės: 1 - Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 2 - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

22. Apyrankė: Puzeliai (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

23. Žiedai: 1 - 2, 12 - Puzeliai (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 3 - 4, 11 - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 5-10 - Venzovščina (Borokas), 5 - perkasa 12, kapas 22; 6 - perkasa 7, kapas 3, 7 - perkasa 6, kapas 17; 8 - perkasa 4, kapas 4; 9 - perkasa 18, kapas 2; 10 - perkasa 12, kapas 15; 13 - Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 14 - Kukliai, perkasa 1, kapas 9

24. Žiedai: 1 - Klepočiai (Bezdonojės ež.); 2-3, 8, 13, 15 - perkasa 2, kapas 3; 2-3, 8, 13, 15 - Venzovščina (Borokas): 2 - perkasa 14, kapas 9; 3 - perkasa 6, kapas 18; 8 - perkasa 12, kapas 2; 13 - perkasa 14, kapas 7; 15 - perkasa 1, kapas 2; Volčia, 4 - perkasa 1, kapas 1, 5 - perkasa 3, 6, 9, 10 - Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 7 - Bielica, kvadratas 6; 11, 16 - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 12 - Ceremecas (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 14 - Puzeliai (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

25. Simboliniai raktai: 1, 3, 4, 7 - Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 2, 6 - Puzeliai (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 5 - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai), 8 - Kukliai, perkasa 2, kapas 11; 9 - adata - Venzovščina (Borokas), perkasa 7, kapas 3; 10 - bronzos kaustytas dantis - Kukliai, perkasa 1, kapas 9.

26. Peiliai: Kukliai: 1 - perkasa 2, kapas 8; 3 - perkasa 1, kapas 9; 4 - perkasa 2, kapas 6; 2 - Venzovščina (Borokas), perkasa 1, kapas 2

27. XI a. kaimietės kostiumas. Rekonstrukcija pagal Podrosjės kaimo kapinyno su akmenimis krautais kapais medžiagą (J. Ficikės kasinėjimai)

28. XII-XIII a. kaimietės kostiumas pagal kapinynų su akmenimis krautais kapais medžiagą: 1 - Puzeliai (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 2 - Kukliai

29. Kaimietės kostiumas. Rekonstrukcija pagal Klepočių kaimo (Bezdonojės ež.) kapinyno medžiagą, 1 - perkasa 7, kapas 2; 2 - perkasa 8, kapas 2

30. Kovos peilis: 1 - Venzovščina (Borokas), perkasa 12, kapas 16; ietigaliai: 2 - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 3 - Venzovščina (Borokas), perkasa 16, kapas 6

31. Ietigaliai: 1 - Venzovščina (Gončiaricha); 2 - Puzeliai (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

32. Ietigaliai: Venzovščina (Borokas): 1 - perkasa 9, kapas 3; 2 - perkasa 16, kapas 5

33. Kirviai: 1 - 2 - Venzovščina (Gončiaricha); 3 - Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

34. Kirviai: 1 - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 2 - Venzovščina (Borokas), perkasa 4, kapas 1

35. Kirviai: Venzovščina (Borokas): 1 - perkasa 6, kapas 19; 2 - perkasa 12, kapas 18; 4 - perkasa 12, kapas 8; 3 - Puzeliai (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

36. Pentiniai: 1 - Venzovščina (Borokas), perkasa 4, kapas 2; 2 - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

37. Peiliai: Venzovščina (Borokas): 1 - perkasa 12, kapas 20; 2 - perkasa 9, kapas 3; 3 - perkasa 4, kapas 2

38. Peiliai: Venzovščina (Borokas): 1 - perkasa 12, kapas 9; 2 - perkasa 6, kapas 6; 3 - perkasa 12, kapas 14

39. Saga: 1 - Kukliai, tranšėja 1, kapas 7; diržo apkalai: 2 - 4 - Venzovščina (Gončiaricha); 5 - Vorobji (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 6 - odinio, apkalais papuošto diržo fragmentas ir sagtis, Venzovščina (Borokas), perkasa 4, kapas 1; 7 - odinio diržo fragmentai, sagtis - Venzovščina (Borokas), perkasa 5, kapas 6.

40. Kostiumo dalys: 1 - odinio, papuošto plokštelėmis diržo fragmentai, Venzovščina (Borokas), perkasa 12, kapas 16; 2-6 - geležinės diržo grandys, Venzovščina (Borokas): 2 - perkasa 6, kapas 3; 4 - perkasa 12, kapas 16; 5 - perkasa 12, kapas

18; 3 - Venzovščina (Gončiaricha); 6 - Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

41. Sagtys: 1 - 2, 9, 12 - Venzovščina (Gončiaricha); 3, 7, 8, 10 - Dvarčionys; 4 - Puzeliai (V. Šukevičiaus kasinėjimai), 5-6 - Venzovščina (Borokas): 5 - perkasa 14, kapas 1; 6 - perkasa 6, kapas 19; 11 - Kukliai, tranšėja 1, kapas 2

42. Sagtys: Venzovščina (Borokas): 1 - perkasa 5, kapas 5; 2 - perkasa 12, kapas 8; 5 - perkasa 12, kapas 14; Kukliai: 3 - tranšėja 1, kapas 5; 4 - tranšėja 1, kapas 1; 6 - Belica, tranšėja 4, kvadratas 6

43. Sagtys: Bielica: 1 - perkasa 4, kvadratas 1; 5 - perkasa 4, kvadratas 3; 2 - 3 - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 4 - Venzovščina (Borokas), perkasa 12, kapas 17

44. Skiltuvai: 1 - Puzeliai (V. Šukevičiaus kasinėjimai), 2, 5-6 - Venzovščina (Borokas): 2 - perkasa 14, kapas 6; 5 - perkasa 16, kapas 1; 6 - perkasa 16, kapas 7; 3 - Kukliai, tranšėja 1, kapas 5; 4 - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

45. Skiltuvai: 1 - Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai), 2,4 - Venzovščina (Borokas): 2 - perkasa 12, kapas 17; 4 - perkasa 12, kapas 4; 3 - Ceremecas (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

46. Galąstuvai: 1, 4 - Venzovščina (Borokas): 1 - perkasa 9, kapas 2; 4 - perkasa 5, kapas 6; 2 - Puzeliai; 3 - 5 - Venzovščina (Gončiaricha) (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

47. Žirklys: 1-3 - Venzovščina (Borokas), 1 - perkasa 8, kapas 5; 2 - perkasa 12, kapas 13, 3 - adata, perkasa 8, kapas 5; 4 - yla, Kukliai, perkasa 2, kapas 5

48. Kapšelių apkaustai: 1 - Venzovščina (Gončiaricha); 2 - Dvarčionys, 3 - Puzeliai (V. Šukevičiaus kasinėjimai), 4, 6, 8-9 - Venzovščina (Borokas): 4 - perkasa 5, kapas 6; 6 - perkasa 6, kapas 19; 8 - perkasa 12, kapas 4, 9 - maišelio raištelio karoliukas, perkasa 16, kapas 5; 5-7 - Kukliai: - tranšėja 1, kapas 4; 7 - tranšėja 1, kapas 5

49. Odinių maišelių fragmentai, Kukliai: 1 - perkasa 1, kapas 1, 2 - tranšėja 1, kapas 5

50. Odinio maišelio fragmentas: 1 - Kukliai, tranšėja 1, kapas 6

51. Segė: 1 - Venzovščina (Borokas), perkasa 4, kapas 2; žiedai: 2-5, 7 - Venzovščina (Borokas); 2 - perkasa 4, kapas 2; 3 - perkasa 16, kapas 5; 4 - perkasa 12, kapas 9; 5 - perkasa 6, kapas 19; 7 - perkasa 12, kapas 4; 6 - Puzeliai; 8 - Aponovcai (buv. Opanovcai) (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

52. 1 - XI-XIII a. pradžios kaimiečio kostiumas pagal Puzelių kapinyno medžiagą (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 2 - kaimiečio kostiumas pagal Venzovščinos (Boroko ir Gončiarichos vietovės), Dvarčionių, Puzelių kapinynų medžiagą. Rekonstrukcijos

53. XV-XVII a. kaimiečio kostiumas pagal Vorobji, Syrnų, Pervomaisko (Dunič-Mogilicos) kapinynų medžiagą. Rekonstrukcija

54. Vaikų įkapės - 1-5 - Venzovščina (Borokas): 1 - odinės kepuraitės likučiai, perkasa 13, kapas 1; 2 - peilis, perkasa 13, kapas 2; 3 - sagos, perkasa 8, kapas 6; 4 - 5 - klaustuko pavidalo auskarai, perkasa 8, kapas 6; 6 - sagtis, Klepočiai (Bezdonojės ež.), perkasa 1, kapas 1; 7 - sagtis, Kukliai, perkasa 1, kapas 6

55. Mergaitės įkapės: Venzovščina (Borokas), perkasa 13, kapas 1; kaktos papuošalas, žiediniai antsmilkiniai, žiedai

56. Vaikų įkapės: 1 - Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai); 2 - 4 - Kukliai, perkasa 1, kapas 4; 5 - Kukliai, perkasa 1, kapas 8

57. 1 - XI-XVI a. berniuko kostiumas pagal Venzovščinos (Boroko) kapinyno medžiagą. 2 - XI-XIII a. pradžios mergaitės kostiumas, pagal Kuklių kapinyno medžiagą. Rekonstrukcijos

58. Kryžinis smeigtukas su grandinėlės laikikliu, Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

59. X-XII a. puodas, Dvarčionys (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

60. Kapų aplinkoje rasti dirbiniai - 1,6-12 - Venzovščina (Borokas): 1 - perkasa 4, kapas 7; 6 - 10 - perkasa 4, 11 - perkasa 4, tranšėja 6; 12 - perkasa 5, kapas 2; 2 -

Kukliai, tranšėja 1, kvadratas 1); 3 - 4 - Minevščina, perkasa 1, kvadratas 1 - 4; 5 - Novosiolkai (Želvų r.), perkasa 4, kvadratas 6

61. Kapų aplinkoje rasti dirbiniai, Kukliai: 1 - 2 - perkasa 1, kvadratas 1; 3, 6, 7 - perkasa 1, kvadratas 10; 4 - perkasa 2, kvadratas 1; 5 - perkasa 2, kvadratas 5; 8 - perkasa 2, kvadratas 9; 9 - perkasa 5, kvadratas 1; 10 - perkasa 6, kvadratas 3; 11 - perkasa 6, kvadratas 6

62. Kapų aplinkoje rasti dirbiniai. Keramika, Venzovščina (Borokas): 1 - perkasa 13, kvadratas 3; 2 - 4, 8 - 11 - perkasa 7, 5 - perkasa 18, kvadratas 1; 6 - perkasa 11, kvadratas 16; 7 - perkasa 13, kvadratas 4; 12 - perkasa 16, kvadratas 9

63. Kapų aplinkoje rasti dirbiniai. Keramika, Venzovščina (Borokas), 1 - perkasa 4, kvadratas 3; 2 - perkasa 4, kvadratas 7; 3 - perkasa 16, kvadratas 5; 4 - 6 - perkasa 16, kvadratas 16, 7 - perkasa 3, kvadratai 7 - 8

64. Keramikos iš Baltarusijos kapinynų su akmenimis krautais kapais tipologija. XI-XVII a.

65. Kapų aplinkoje rasti dirbiniai. Keramika, Kosovščina: 1 - šurfas 1, kapas 2; 2 - šurfas 1, kapas 3

66. Kapų aplinkoje rasti dirbiniai. Keramika, Kosovščina: 1 - šurfas 1, kapas 2; 2 - šurfas 1, kapas 3; 3 - Novosiolkai (Želvų raj.), perkasa 2, kapas 6

67. Kapų aplinkoje rasti dirbiniai. Keramika, Venzovščina (Borokas): 1 - perkasa 13, kvadratas 6-7; 2 - perkasa 4, kvadratas 8

68. Kapų aplinkoje rasti dirbiniai. Keramika: Venzovščina (Gončiaricha), lėkštės fragmentas (V. Šukevičiaus kasinėjimai)

FOTONUOTRAUKOS

1. Kapinynas su akmenimis krautais kapais prie Venzovščinos kaimo (Borokas) Ščiučino r., Gardino sr. Vaizdas iš pietryčių pusės

2. Kapinynas su akmenimis krautais kapais prie Gardino sr., Gardino r., Kolpakų kaimo. Vaizdas nuo Nemuno pusės

3. Kapinynas su akmenimis krautais kapais prie Gardino sr., Slonimo r., Klepočių kaimo

4. Kapinynas su akmenimis krautais kapais prie Gardino sr., Želvų r., Novosiolkų kaimo. Vaizdas iš pietų pusės

5. Kapinynas su akmenimis krautais kapais prie Gardino sr., Želvų r., Šeikų kaimo

6. Perkasa 7. Atkastas akmenų grindinys (Venzovščina (Borokas))

7. Perkasa 8. Atkastas akmenų grindinys (Venzovščina (Borokas))

8. Perkasa 11. Atkastas akmenų grindinys (Venzovščina (Borokas))

9. Perkasa 12. Atkastas akmenų grindinys (Venzovščina (Borokas))

10. Perkasa 16. Atkastas akmenų grindinys (Venzovščina (Borokas))

11. Perkasa 4. Atkastas akmenų grindinys (Kukliai)

12. Perkasa 6. Atkastas akmenų grindinys (Kukliai)

13. Perkasa 1. Atkastas akmenų grindinys (Gardino sr., Volkovysko r., Novosiolkų k.)

14. Atvaizdas akmenyje, stovinčiame galvūgalyje (Gardino sr., Volkovysko r., Minevščinos k.)

15. Kryžiaus atvaizdas galvūgalyje stovinčiame akmenyje (Minevščina)

16. Kryžiaus atvaizdas galvūgalyje stovinčiame akmenyje (Minevščina)

17. Atvaizdas galvūgalyje stovinčiame akmenyje (Minevščina)

18. Atvaizdas galvūgalyje stovinčiame akmenyje. Perkasa 2, kapas 7, (Minevščina)

19. Kryžiaus atvaizdas akmenyje (Minevščina)

20. Akmeninis stabas galvūgalyje (Minevščina)

21. Įkapės iš 9 perkasos 5 kapo: vėrinys iš karolių ir žvangučių, apgalvio skardelė, žiedas (Venzovščina (Borokas))

22. Įkapės: 1 - iltis bronziniame įtvare, 2 - apgalvio skardelė, 3-4 - žiedai, 5 - peilio fragmentai iš perkasos 1 kapo 9 (Kukliai)

23. Įkapės: apgalvio skardelės; vėrinys iš karolių, žvangučių, kryželio ir kriauklelių kauri, apyrankės, žiedas, daugiakarolio

antsmilkinio fragmentai iš perkasos 3 kapo 4 (Kukliai)

24. Daugiakaroliai antsmilkiniai žiedai iš perkasos 4 kapo 3 (Venzovščina (Borokas))

25. Įkapės: 1 - peilio fragmentai, 2 - auskarai, 3 - žiedas iš perkasos 14 kapo 8 (Venzovščina (Borokas))

26. Auskaras iš perkasos 4 kapo 3 (Kukliai)

27. Sidabrinis žiedas iš perkasos 1 kapo 2 (Venzovščina (Borokas))

28. Bronzinė pasaginė segė spiraliniais galais iš perkasos 1 kapo 2 (Venzovščina (Borokas))

29. Įkapės: 1 - žiedai (perkasa 1, Minevščina); 2 - bronzinis žvanguotis (perkasa 4, kvadratas 6); 3 - Žygimanto I Senojo denaras (kapas 12); 4 - geležinės vinies fragmentas (kapas 4); 5 - peilis (kapas 1) (Novosiolkai, Želvų r.)

30. Puodo vaizdas (profilis be dugno) iš kapo 6 (Novosiolkai, Želvų r.)

31. Moters veido pagal jos kaukolę rekonstrukcija, atlikta J. Čiakvino ir skulptoriaus L. Jašuko (perkasa 1, kapas 2, Venzovščina (Borokas))

32. Įkapės: 1 - kirvis, 2 - skiltuvas su titnagu, 3 - peilio fragmentas, 4 - bronzinis karoliukas, 5 - žiedas, 6 - ietigalis iš perkasos 16 kapo 5 (Venzovščina (Borokas))

33. Įkapės: geležinės diržo grandys, kirvis, odinio diržo su bronziniais apkaustais fragmentai, kovos peilis iš perkasos 12 kapo 16 (Venzovščina (Borokas))

34. Įkapės: kirvis, skiltuvas su titnagu, peilis, galastuvas iš perkasos 6 kapo 19 (Venzovščina (Borokas))

35. Pentinas ir balno kilpos fragmentas iš perkasos 4 kapo 2 (Venzovščina (Borokas))

36. Bronzinė sagtis su odinio diržo gabalėliais bronziniais apkaustais bei bronzine sagtimi? iš perkasos 5 kapo 6 (Venzovščina (Borokas))

37. Geležinės diržo grandys iš perkasos 1 kapo 3 ir perkasos 4 (Venzovščina (Borokas))

38. Įkapės: žirklys ir sagties fragmentas iš perkasos 12 kapo 13 (Venzovščina (Borokas)).

39. Odinio krepšelio su bronziniais apkaustėliais fragmentai iš tranšėjos 1 kapo 1 (Kukliai)

40. Bronzinis apkaustėlis nuo kapšelio iš kapo 6 perkasos 5 (Venzovščina (Borokas))

41. Bronzinė pasaginė segė zoomorfiniais galais iš perkasos 4 kapo 2 (Venzovščina (Borokas))

42. Bronzinis žiedas iš perkasos 4 kapo 2 (Venzovščina (Borokas))

43. Vyro veido pagal jo kaukolę rekonstrukcija, atlikta J. Čiakvino ir skulptoriaus L. Jašuko (perkasa 1, kapas 1, Venzovščina (Borokas))

44. Įkapės: apgalvio skardelės, odinės kepuraitės fragmentas iš perkasos 13 kapo 1 (Venzovščina (Borokas))

45. Įkapės: žiedai ir žiediniai antsmilkiniai iš perkasos 13 kapo 1 (Venzovščina (Borokas))

46. Įkapės: 1 - žiedas, 2 - antsmilkinis, 3 - auskaras iš perkasos 1 kapo 4 (Kukliai)

47. Įkapės: apgalvio skardelės ir biseris, fragmentai kepuraitės iš odos iš perkasos 1 kapo 8 (Kukliai)

48. Bronzinis žvanguotis iš perkasos 5 kvadrato 1 (Kukliai)

49. Lipdytų puodų pakraštėlis ir sienelės iš perkasos 1 kvadrato 2 (Venzovščina (Borokas))

50. Lipdytų ir žiestų puodų fragmentai iš perkasos 4 (Venzovščina (Borokas))

51. Lipdyto puodo fragmentai iš perkasos 12 kvadrato 1 (Venzovščina (Borokas))

52. Dugno su ženklu fragmentas iš perkasos 4 (Venzovščina (Borokas))

53. Žiesto puodo pakraštėlio fragmentas iš perkasos 1 kvadrato 2 (Venzovščina (Borokas))

54. Puodų pakraštėliai iš perkasos 2 (Venzovščina (Borokas))

55. Puodo su neištisine bangele petelių srityje dalis iš perkasos 3, kvadrato 7 - 8 (Venzovščina (Borokas))

56. Puodo su banguotu ir linijiniu ornamentu profilis iš perkasos 4 (Venzovščina (Borokas))

57. Puodo profilis iš perkasos 13 kvadratų 6 - 7 (Venzovščina (Borokas))

58. Keramikinio puodo iš perkasos 16, kvadrato 3 (Venzovščina (Borokas)) fragmentai

59. Keramika iš Novosiolkų kapinyno (Želvų raj.)

LENTELĖS

1. XI a. pabaigos - XVII a. akmeninių kapų grindinių dydžiai ir forma

2. Kapų duobių dydžiai. Griausių padėtis ir orientacija

3. Baltarusijos XI a. pabaigos - XVII a. kapinynų su akmenimis krautais kapais laidojimo papročių tipologija

4. Galvos apdangalų skardelės

5. Antsmilkiniai

6. Auskarai

7. Karoliai

8. Apyrankės

9. Žiedai

10. Kirviai

11. Baltarusijos kapinynų su akmenimis krautais kapais įkapių datavimas

12. Baltarusijos XI a. pabaigos - XVII a. kapinynų su akmenimis krautais kapais uždarytų kompleksų sudėtis

13. Kapinynai su akmenimis krautais kapais. Kapai su įkapėmis, dalinai su įkapėmis ir be įkapių

14. Baltarusijos XI a. pabaigos - XVII a. kapinynų su akmeniniais krautais kapais chronologija

Vertė K. Abramavičius

УДК 903(=882:476)
К 32

Ala Kviatkovskaja

JOTVINGIŲ KAPINYNAI BALTARUSIJOJE
(XI a. pab. - XVII a.)

А. В. Квятковская

ЯТВЯЖСКИЕ МОГИЛЬНИКИ БЕЛАРУСИ
(к. XI–XVII вв.)

ISBN 9986-23-042-X

Leidėjas:

„DIEMEDŽIO“ leidykla (Neperiodinės spaudos redakcija)
2004 Vilnius, Karaimų - 4. Vyr. redaktorius Danas Kaukėnas.
Tel 73 53 44, 29-75-51, faks. 73 19 00, SL Nr. 1583.
Pasirašyta spaudai 1998 05 07. Tiražas 1100 egz. 20,5 sp. lanko
Spausdino SP AB „Aušra“, Vytauto pr. 23, 3000 Kaunas
Užsakymo Nr. 3786. Kaina sutartinė